

DE ACELAȘ AUTOR:

FRĂMĂNTĂRI, nuvele și schițe, *Editura „Librăria Națională”, Orăștie, 1912.*

GOLANII, nuvele și schițe, *Editura H. Steinberg, București, 1916.*

MĂRTURISIRE, nuvele și schițe, *Biblioteca „Căminul”, București, 1916.*

RĂFUIALA, nuvele și schițe, *Editura Alcalay & Co., București, 1919.*

L. REBREANU

CALVARUL

Colecta

Lucia Floarea Rebreanu

ALCALAY & Co., EDITOR

BUCUREȘTI — CALEA VICTORIEI No. 37

I 142877
724 166

TOATE DREPTURILE REZERVATE.

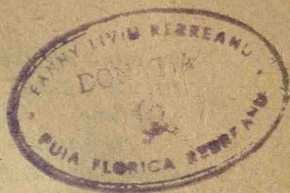
B.C.U. "Carol I" Bucuresti

C724166

RC 470/11

ATELIERELE TIPOGRAFIEI „CULTURA“, BUCUREȘTI, 1919

AVERTISMENT

Acum câteva luni s'a stins un poet foarte tânăr și foarte necunoscut. Ziarele, atât de grăbite să descopere fapte-diverse, nici măcar nu i-au înregistrat moartea. Adevărat că moartea aceasta n'a prea fost senșională. Un om și-a curmat viața în clipa când a înțeles limpede că, între el și oamenii spre care năzuise din toate adâncimile sufletului său, s'a deschis o prăpastie — atâta tot. Ce poate să însemne moartea unui om în vremea atâtor bătălii înverșunate în care se topeșc zilnic mii de vieți? Ș'apoi moartea însăși nu e dureroasă; îngrozitoare este numai calea până la ea. Căci pe calea aceea se spulberă speranțele, sângerează inimile, se sfâșie sufletele...

În urma poetului mort de bunăvoie a rămas un teanc de file stropite cu sânge. Le-am răsfoit din curiozitate. Pe urmă am citit cu luare aminte. Eră povestirea unei agonii sbuciumate, svârlită pe hârtie într'o grabă înfrigurată, în ultimele ceasuri ale scriitorului. Mi s'a părut interesantă, mai ales că este sinceră ca o spovedanie.

Războiul e o tragedie uriașă alcătuită dintr'o complexitate de tragedii mărunte. Câte milioane de oameni a înghițit măcelul, atâtea milioane de drame a stârnit în lume, unele zdrobind numai trupurile, altele strivind sufletele. Și poate că cele mai tăcute, ascunse, zăvorâte în taințele inimii, au fost cele mai cumplite. Gloanțele, obuzele și toate uneltele născocite spre a omorî cât mai mulți oameni, au cel puțin silința de-a ucide repede, de-a sfârși mai curând chinurile trupești;

pe când suferințele sufletești rod îndelung temelia vieții, ca o ceată de carii flămânzi, până ce isbutesc s'o sfărâme.

În paginile acestea, găsite în fața unui mort, războiul nostru, prea bogat în dureri, e mai mult decât un leitmotiv sforăitor. Nu i se văd svârcolirile muiate în bălți de sânge, nu i se aud fanfarele eroice, nici vaerele de doliu, dar i se simt pretutindeni palpitațiile vijelioase, atotcuprinzătoare. Trece peste un om, îl calcă în picioare, i se încuibează în inimă, îl stăpânește și, în cele din urmă îl aruncă în ocna morții.

Ar fi fost poate potrivit să dau în vileag manuscrisul întocmai. Ar fi avut însă o înfățișare de actualitate care i-ar scade prețul omenesc. Deaceea am schimbat mai toate numele, care în original sunt purtătoarele unor persoane mai mult sau mai puțin cunoscute; am lăsat numai câteva, de-ale acelora ce, din diverse considerații, îmi închipuesc că vor supraviețui frământările de astăzi. Am suprimat apoi unele pasagii care mi s'au părut că îngreuiază fără folos meritul povestirii, precum și — pe cât s'a putut — supărătoarele repetiri de fapte și expresii. Deasemenea nu m'am sfuit să îndrept pe ici-colo stilul, fără totuș a altera forma generală care, prin spontaneitatea și chiar prin neglijențele ei, constituie o parte bună din farmecul cărții. Si în sfârșit, spre a înlesni citirea, am grupat povestirea în capitole cu titluri pe care le-am desfăcut iarăși în părți numerotate.

Se cuvine să mai adaog, pentru încheere, că toate câte le povestește poetul dispărut sunt lucruri întâmplătoare. Dacă totuș pe locuri cartea pare un roman, de vină este numai viața care, orice s'ar zice, este cel mai mai iscusit romancier din lume.

Martie, 1919.

L. REBREANU

CALVARUL

CAPITOLELE:

I. — DE CE?	9
II. — PRIMEJDIA	24
III. — SABIA LUI DAMOCLE	48
IV. — CUMPĂNA SOARTEI	74
V. — GURA LUPULUI	99
VI. — A DOUA OARĂ	119
VII. — MARGINEA PRĂPASTIEI	142
VIII. — GOANA	160
IX. — CATASTROFA	199
X. — DE CE?	229

DE CE ?

1

Mă numesc Remus Lunceanu. Sânt de treizeci și unu de ani. Unii mă cred mai tânăr, fiindcă sânt slăbuț, iar alții mai bătrân, poate pentru că părul mi-e alb ca oaia... Multă lume mi-a spus că aș fi simpatic uneori. Cu toate acestea puțini m'au iubit. Aș putea zice chiar că nimeni nu m'a iubit cu adevărat. Am o sumedenie de prieteni când îmi merge bine și n'am nici unul când aș avea nevoie.

Sânt convins că am talent... Acuma, la marginea prăpastiei, îmi pot îngădui toată sinceritatea. Da, deseori, în sufletul meu, mi-am zis că sânt poate genial. Cine știe? E posibil să fiu, sau cel puțin ar fi fost posibil. Noroc însă n'am avut în viață. Numele

meu a circulat numai în cercul acela prea strâmt care se chiamă „lumea literară și artistică, și încă și în cercurile acestea!... Viața te îndoiaie, te sucește, te îmbrânțește și-ți impune compromisuri de care ți-e silă. Inima ta te mână spre înălțimile albastre și soarta te târăște în noroiul ulițelor fără soare.

Am fost modest și timid totdeauna. Gălăgia m'a îngrozit. Poate dacă n'aș fi fost așa, azi n'ar trebui să mă recomand cu atâta stăruință și nici să scriu ceea ce scriu. Dar revolverul e aici, lângă mine acum. Dacă întorc puțin ochii îi văd gura neagră, cocoșul amenințător... Trebuie să mă grăbesc. Ceasurile îmi sunt numărate. Mi-au mai rămas atât de puține! Nici să mă înduioșez nu mai am vreme... Se apropie zorile și nu se mai poate să văd răsăritul soarelui!... Nu, nu! E hotărât. M'am hotărât! Înainte, înainte!...

Cusururi multe mi-a hărăzit Dumnezeu. Și multe păcate. Și multe slăbiciuni. Mi le-am cunoscut totdeauna fără înconjur, ceea ce nu fac niciodată cei isteți în viață. Istețimea mea în viață, vai de ea... N'am știut să mă apropiu de oameni. Așteptam să se apropie ei de mine. Și nici ei nu prea s'au apropiat. Eram o fire de veșnică opoziție. Contraziceam cât pu-

team. Aceasta n'ar fi rău. Asemenea temperamente răzlesc și se impun în lume, când sânt însoțite de căldură și mai ales de vehemență. Eu însă am fost contrazicătorul calm, agasant, plicticos care, izbândind, lasă ură sau indispoziție în urmă. De multe ori, în discuții, dupăce opoziția mea triumfa, simțeam cum se așează gheața în sufletele celor convinși, și parcă-i auzeam cum gândesc cu toții:

— O fi având dreptate, dar e scârbos...

M'am silit să-mi schimb firea. Și n'am isbutit. Din pricina aceasta apoi s'a urzit în jurul meu o atmosferă stranie, în care se prind prea lesne toate bănuelile, toate învinuirile, toate săgețile otrăvite. Un prieten, care se înfură când îi imputam că nu mă iubeste îndeajuns, odată, plângându-mă că cutare m'ar fi ponegrind, mi-a zis zâmbind cu un înțeles adânc:

— Ce-are aface dragul meu? Ție nu-ți pasă de nimic...

Niciodată n'am știut să protestez și să mă revolt la vreme. Jicnirile mă amuțeau în loc să mă facă să izbucnesc cu emfază. Mă durea zile întregi cea mai neînsemnată aluzie răutăcioasă, mă frământa și mă chinuia, dar

nu eram în stare s'o abat cu furia spontană care retează ascuțișurile. Mă mulțumeam în cele din urmă cu conștiința cinstei uitând că cinstit nu e acela care e cinstit, ci acela pe care ceilalți îl consideră cinstit, chiar dacă inima lui ar fi mai neagră ca postavul pom-pelor funebre...

M'am însurat la o vârstă când alții visează amante care se schimbă ca și cămășile. Nevastă-mea e drăguță și bună, și e singura ființă de care sânt aproape sigur că mă iubește, afară de mama care mi-a păstrat, sărăcuța, un cult special fiindcă îi seamăn în toate privințele. Tina mea mă vede cuceritor și genial, mai ales când e în toane bune. Mă ridică în slavă pretutindeni unde poate, ceea-ce face impresie asupra unora, căci admirațiile mereu repetate sânt molipsitoare ca și calomnia. Trei sferturi din confrății mei de azi și-au făcut celebritatea lăudându-se singuri în scris și prin viu grai, până-ce a sfârșit și lumea să creadă cum cred ei.

Mai am și trei copilași, o fetiță și doi băeței. Nevasta și copiii îmi sânt toată mângâierea în viață și toată averea, adică îmi erau... Poate că e cam caraghios s'o spun.

Dar acuma pentru mine nimic nu mai e ca-
raghios, acuma când peste câteva ore...

Nu, nu vreau s'o iau înainte. Am nevoie
de ordine, oricât îmi vin de greu să fac ordine
în mintea care în curând nu va mai trebui
să se sbuciume...

Aș fi vrut să trăesc cel puțin atâta să-mi
văd mărișori copiii. Mă gândeam fetița s'o
fac dansatoare, fiindcă e frumoasă, mlădioa-
să și grațioasă. De multe ori ne-am certat cu
nevastă-mea din pricina aceasta, căci ea ține
foarte mult la traiul liniștit, burghez, cu leafă
fixă și sigură... De-acuma va putea face orice
cu ea. Eu nu voi mai avea nici un amestec...

Pierd șirul, iată... Spun lucruri fără im-
portanță, când am atâtea însemnate pe care
trebuie să mi le scot din inimă înainte de a-i
opri bătăile. Ce greu este să coordonezi când
sufletul îți geme de povara durerilor!

Deabia acum îmi aduc aminte că am uitat
să spun tocmai ceea ce ar fi trebuit să arăt în
primul rând: sânt ardelean. Asta-i tot. De vre-o
zece ani am venit în țară. Dincolo fusesem
un biet nimic îndrăgostit de scrisul româ-
nesc. Sună a frază goală adaosul acesta și
totuși câte doruri naive cuprinde... Numai cel
ce a trăit între străini vrăjmași știe și poate

simți și prețui cu adevărat nostalgia cea mare și coplesitoare. Mi-a trebuit o sfortare cumplită ca să mă arunc în necunoscut cu o poezie proastă în buzunar și speranțe mărețe în minte. De câte ori n'aș fi avut dreptul să regret sfortarea aceea, de câte ori! Și n'am regretat-o nici chiar azi când...

Deziluziile au venit curând veșnic noi. N'am găsit iubirea pe care o aduceam eu de-acasă. Am fost nevoit s'o închid bine în inima mea, s'o tănuiesc și s'o apăr de glume și de ironii. Pe-atunci care dintre profeții de azi ar fi îndrăznit să proclame ceea ce se împlinește? Pe-atunci alte lozinci aveau căutare, și visătorii erau puși la colț...

În lume numai cel ce țipă are dreptate. Și mie, vai, urâtă mi-a fost gălăgia de orice fel... Și frazele care înlocuiesc sentimentele și astupă golurile!

M'am uitat împrejur și am văzut și multe speranțe am pierdut din cele frumoase. M'am retras în ungher, umil, irosindu-mi visurile ca un sihastru. Și anii au trecut peste mine și m'au călcat în picioare și mi-au înăbușit glasul. Ce mai putea rămâne din visurile de odinioară?

Măcar de-aș fi avut temperament de luptă-

tor. Războinicii se adună, se frământă în gura mare, se îmbulzesc, înaintează... Dar lupta nu mă ademenise niciodată. Se vede că mă născusem în zodia învinșilor lipsiți de îndrăzneală și de vigoare. Dacă aș fi fost astfel poate că nici nu mai veneam aici, poate că rămâneam acolo unde războiul era o stare normală, unde e veșnic nevoie de luptători...

Războiul!

Am ajuns însfârșit. De-acuma va merge mai lesne. Nu-mi va mai fi teamă că voi pierde șirul....

2

A venit sub forma unui afiș mic, pe care scria cu litere roșii: mobilizarea... L'am văzut întâia oară în geamul tutungeriei de-alături. Și inima mi-a tremurat și ochii mi s'au umplut de lacrimi. Insfârșit! De câte ori n'am visat eu clipa aceasta, deși sau mai ales că gura-mi fusese mută!

Niciodată n'am simțit mai mare fericire. Trebuie să fi fost chiar cam ridicol puțin. N'aveam răbdare și nici stare. Mă întorsei repede acasă. Nevastă-mea s'a uluit văzându-

mă cu ochii aprinși, cu obrajii îmbujorați.

— S'a făcut, Tinico! A sosit ceasul...

Dar nu am putut stă acasă. Bucuria cere s'o plimbi ca și o haină nouă. Am hoinărit toată ziua mișcat, zăpăcit, răgușit de însuflețire... A fost ziua cea mai veselă și mai fericită din toată viața mea care se încheie acum...

A doua zi veni doctorul Aurel Neamțu, un prieten și consătean, îmbrăcat în uniformă.

— Ei, ce faci? îmi zise zâmbind cu mulțumirea ce străluceă pe fețele tuturor atunci.

— Cum ce fac? Merg. Mai încape vorbă? Eu nu-s patriot de cafenea, mă știi...

— Da, dar nu e atât de simplu cum îți închipui. Ceilalți sânt toți aranjați...

— La biroul de informații? Mulțumesc. N'am ștofă de informator și-mi repugnă meseria asta. Cred că pot pretinde să mi se îngăduie să-mi fac datoria întreagă la locul de onoare!

Mă aprinsesem și omul aprins e totdeauna declamator puțin. Se oferì să meargă cu mine la Ministerul de Răsboi de îndată. El, cu uniforma, răzbea mai ușor.

Am pătruns la un căpitan foarte ocupat. A

aruncat o ochire în hârtiile ce i le prezentam și mi-a răspuns grăbit:

— La Statul-Major, domnule, nu aici... Noi n'avem vreme acum să ne ținem de d'astea. La Statul-Major în strada...

Eșii contrariat puțin.

— Nu ți-am spus că va merge greu? îmi zise tovarășul.

— Haidem la Statul-Major!

Am scris de grabă altă petiție, am adăugat actele. Am isbutit să intrăm numai în curtea reședinței Statului-Major. Trebuie să vorbim cu un colonel. Mi-a luat însă hârtiile un maior dintr'o fereastră. Dar mi le-a înapoiat numai decât, zicând:

— Treci d-ta la Ministerul de Răsboi în strada... Acolo se rezolvă chestiile acestea...

— Tocmai de-acolo vin, domnule maior... Mi s'a spus că aici...

— Da?... Foarte rău... Aici avem alte dăveri... In orice caz așteaptă câteva zile, sau o săptămână două, până se vor liniști puțin lucrurile și încearcă din nou la Minister în strada...

Convorbirea s'a sfârșit. Alt client mi-a luat locul sub fereastră.

Ce să fac?... Să aștept? Bine, să aștept.

Intr'adevăr, primele zile de mobilizare impun sarcini uriașe autorităților militare. Nu-i de mirare că n'ajung să se țină de asemenea mărunțișuri. Voi aștepta. N'am ce face. Trebuie să aștept...

Am așteptat. Am găsit și o consolare. Tiberiu Cordoveanu, un locotenent de dincolo refugiat în timpul războiului, un luptător cunoscut de toată lumea, așteptă ca și mine, fiindcă deasemenea nu voi să se războiască la partea sedentară. Dacă el trebuie să aștepte, de ce n'aș putea aștepta și eu?

Am așteptat două săptămâni și pe urmă m'am înființat iar la Ministerul de Război. Acelaș căpitan grăbit m'a întâmpinat. Doar că acuma pareă ceva mai nervos.

— Nu ți-am spus să mergi la Statul-Major?

— Am fost și m'au trimis înapoi aici.

— Aici? Aici? Aici? scandă căpitanul fluturându-mi hârțile cu mirare. Aici degeaba vii... Cel puțin acuma e degeaba. Poate mai târziu! Mai așteaptă și d-ta nițel. N'avea frică, nu se isprăvește războiul așa repede...

— Atunci cel puțin să las actele, să mă aveți în vedere?... Imi dați un număr ca să știu să le iau urma și...

— Nu-i nevoie... Hârtoage avem destule...

Când va veni rândul d-voastră o să se anunțe.

Peste o săptămână m'am îmbulzit din nou în cabinetul căpitanului. De astădată mi-a zis zâmbind compătitor:

— Bine, domnule, d-ta de ce nu te astâmperi? Ții cu orice preț să mori? Du-te și-ți vezi de treabă! Avem noi grije de d-voastră...

— Cu toate acestea aș vrea să-mi văd situația clarificată. O să las actele, sau poate mai bine să le trimit prin poștă, ca să am o dovadă?...

— Așa să faci... Bună ziua!...

Am împachetat bine toate hârtiile. M'a costat nouăzeci de bani expedierea! Recipisa mi-a rămas în portofoliu. O amintire. Cu atâtă m'am ales dealtfel.

Cu căpitanul n'am mai îndrăsnit să dau ochii. Mă temeam că în cele din urmă o să mă dea afară. Observasem că-i devenisem o obsesiune. Dar peste câteva zile am aflat dela un sergent mai milostiv că hârtiile mele au sosit și că au căzut chiar în mâinile căpitanului. Imi închipuesc cum m'a blagoslovit văzându-le...

De-acuma totuș mă mai liniștii. Bine că sânt actele sub ochii celor hotărâtori. De re-

zolvit trebuie să se rezolve. Când e atâta nevoie de oameni, s'ar putea să se înlăture?

Cu toate acestea, inactivitatea, în momentele când se vede că e nevoie de puterile tuturor, mă omorâ. Aș fi dorit să fac orice în așteptare. Aveam ceasuri de disperare aproape. Toată lumea să fie oare folositoare, numai eu nu?

Credeam că voi fi chemat undeva, oriunde. Dar când am văzut că chemarea nu vine, m'am hotărât să mă ofer singur. Cine știe cât poate să țină rezolvarea în care îmi pusesem nădejdea? Până atunci să stau cu mâinile în sân?

Intr'o zi văzui că e nevoie de desenatori la direcția munițiilor.

— Până una-alta și aici aș putea fi de folos! mi-am zis. Mă pricep la desen puțin și în orice caz nu sânt prost...

Am bătut și poarta nu mi s'a deschis...

Iarăș văzui că se caută, la serviciul supravegherei internaților sau prizonierilor, oameni cari să cunoască mai multe limbi străine...

— Bravo! Iată un loc unde trebuie să fie nevoie de mine!

Am bătut și porțile au rămas închise...

Mi-am luat inima în dinți și m'am oferit la

serviciul care-mi era cel mai urât, la cenzură. Șeful de cabinet, un băiat foarte cum se cade, mi-a primit cererea și tot el mi-a înapoiat-o peste câteva zile.

— Mai așteaptă și tu nițel... Trebuie să se aranjeze și situația voastră azi-mâine! mi-a spus dânsul cu o căldură care voiă să fie încurajare sau consolare.

Azi-mâine! Când aud acuma vorba asta, mi se pare o ironie usturătoare. Săptămâni întregi, luni de-arândul a ținut acel „azi-mâine“. Și războiul își urmă calea însângerată și glorioasă, începea să ne sgâlțâie frontierele, să ne zguduie munții ocrotitori. O amenințare mare plutea în văzduh cutremurând sufletele, răspândind înfrigurarea. Vrajmașul se năpusteă cu furie să ne pue genunchiul pe grumaz. Vitejia se fărâmiță în fața puhoiului cotropitor. Loviturile alternau când ici, când colo. Nici o jertfă nu li se părea prea mare, atâta le era de cumplită setea de răzbunare...Brațele noastre prindeau să slăbească. Ne împuținam par'că văzând cu ochii. Se astupă colea un gol și dincolo se ivea îndată altul; povestea anti-reului lui Arvinte. Lumea toată ne privea,

ne compăttimeă și ne trimeteă fraze. Și vlaga noastră se scurgeă din mii de răni...

3

Casa noastră luase foc și eu trebuiă să privesc neputincios...

Mă revoltam acasă, singur, amărât. Devenisem plictisit, posomorât... Doar câte-un svon optimist mă mai învioră, chiar dacă vedeam că nu poate fi serios. In ceasurile grele speranța e cea mai vie și mai mângâietoare și se agață bucuroasă de toate închipuirile. Nu se poate să ne prăbușim când avem dreptatea în frunte. Nu se poate! Nu se poate!

Și așteptam mereu...

Azi-mâine!

Din când în când mai călcam pela Ministerul de Răsboi. Nu mă mai duceam la căpitanul meu. Imi dădeam seama că, în zilele acelea, ar fi avut dreptate să mă poftească să închid ușa pe dinafară. Dar aveam acuma pe sergentul blajin, cu ochii speriați, cu glasul blând... Il îndrăgisem... La dânsul mă opream. Păreă că-mi înțelege sufletul. Imi zâmbeă când mă vedeă intrând în odaia veș-

nic plină de oameni cu fețele îngrijorate. Și mereu îmi șoptea cu o nădejde curată în voce:

— Nimic... Tot nimic... Mai ai răbdare...

PRIMEJDIA

1

— Vin nemții!...

Când au început să se răspândească vorbele acestea de groază, dușmanul încă nu ne spărsese Carpații. Se șopteau însă pretutindeni, pe stradă, în localurile publice, cu o stăruință aproape suspectă, știri grozave. Otrava disperării se picură în suflete ca să le înmoaie, să le încovoie. Oameni care avusesse gura plină de măceluri la întruniri, în vreme de pace, se strecurau acum discret la gară, umpleau trenurile, înarmați cu pașapoarte pentru toate continentele. Ironiile și tiradele ziarelor împotriva guzganilor care părăsesc corabia erau zadarnice.

— Vin nemții!...

Dar nu veneau. Se părea chiar că norocul

armelor ne zâmbește. Veni o victorie, ușoară poate. Veni. Și deodată toate sufletele care se pitiseră, se înălțară iar. Refugiații remarcabili se întoarseră în grabă să-și reiă rolurile conducătoare. Toate fețele se înseninară. Parcă simțeau cum șapte milioane de oameni respiră ușurați, cum li s'a luat de pe inimi o piatră de moară. Dispăruseră aproape de tot corbii care-și cârâiau veșnic nemulțumirea la toate urechile. Ne necăjeam că comunicatele sânt atât de sgârcite. Ne-ar fi trebuit amănunte ca să putem ticlui mai bine planurile nădejdlor noastre. Umblam cu harta la subțioară, s'o am mereu la îndemână, să pot explică îndată cum o să-i învăluim, cum o să-i aruncăm, cum o să-i strivim...

Apoi de odată s'a întunecat iar cerul. În acelaș loc unde avusesem izbânda, plezniră munții, se revărsă puhoiul. Un zvon gădilitor, cu o nouă și decisivă victorie a noastră, s'a spulberat în câteva ceasuri. Zăgazurile se prăbușeau cu o iuțeață fulgerătoare. N'apucaii să-ți încheși speranța că potopul se va oprî aici, când te și pomeneai cu vestea oficială care-ți destrămă brusc încrederea de-abia înfiripată. Au luat Târgu-Jiu, au ajuns

la Filiași, la Craiova, la Oltet, au trecut Oltul!...

Intr'o clipă Bucureștii se cutremură ca un furnicar uriaș în care un păgân ar fi lovit cu piciorul.

— Vin nemții! răsună surd în fiecare colțișor...

Acuma veneau. Din creșterea disperării oamenilor puteai citi cum se apropie, îi auzai și-i simțeai. Lacrimile și svonurile soseau înaintea lor... Colo au dat foc satelor, dincolo au împușcat bărbații, au tăiat mâinile copiilor... Au declarat că vor să distrugă pentru totdeauna neamul românesc, să nu-i mai rămână nici pomenirea...

Străzile Bucureștilor gemeau, se frâneau. Drumul spre gară, ziua-noaptea, eră un șir neîntrerupt de trăsuri, căruțe, automobile, camioane... Părea că o țară întreagă a pornit să se mute aiurea, îngrozită de o primejdie nemaipomenită. Frica cuprindea pe oameni brusc, îi îndemna să plece ca și când fiecare minut de întârziere ar fi adus moartea sigură. Boccele uriașe acopereau în trăsuri pe băjenarii înfricoșați. O avere muncită toată viața se strângea într'un geamantănaș și într'o colivie goală. Femei bătrâne fugeau de

ici colo căutând o trăsură, cu sbârciturile udate de lacrimi proaspete...

Eră panica... Nimic n'o mai puteà mulcomi. Și ca un refren cumplit, care înghețà inimile, toate buzele șopteau, fără încetare:

— Vin nemții!...

2

Atât de mare-mi eră credința, sau poate naivitatea, că frica încă nu-și făcuse loc în sufletul meu, nici un moment până acuma. Nu îmi puteà intra în minte că s'ar puteà luà cu adevărat Bucureștii. Am avut totdeauna o încredere oarbă în fatalitate, în minunile necunoscutului. Ziua de mâine aproape niciodată nu m'a îngrijit. Vom vedea ce va aduce. În orice caz puterea întâmplării e necuprinsă. Un minut poate să schimbe brusc toate. Bi-nele poate veni tot atât de brusc ca și răul...

Acuma însă realitatea cea mai cumplită zgâlțâia ușa:

— Vin nemții!

Trebuie să mă deștept, să înțeleg că pri-mejdia se apropie în goana mare.

Vedeam în fiecare zi, în fiecare ceas cum

dispăreau figurile cunoscute. Azi dimineată a plecat cutare, aseară a plecat cutare, mâine pleacă ceilalți. Dar eu? Eu ce fac?

Întâia oară mi s'a pus întrebarea aceasta într'o Vineri seara, la cafeneaua obișnuită, unde veneau aducătorii de vești noi. În loc de vești, în seara aceea au venit cu toții uluiți:

— Peste patru ceasuri plecăm! Adio!... Adio!...

Eră cenzura care porneà. În cafenea lumina obișnuită. Și fețe multe, speriate, îngrijorate. Și sgomotul surd de glasuri răgușite, grăbite, și scene de despărțire, triste, cu zâmbete de încurajare șilite, cu vorbe de nădejde necredincioase... Am eșitzdrobit. Prin creier îmi hăuia asurzitor întrebarea:

— Eu ce fac?... Ce fac...

Afară se lăsase o ceață grea, foarte umedă. Oamenii păreau niște stafii zăpăcite. Luminele caselor se sbuciumau, se gâtuiau. Măcadamul duduiă sub roțile trăsurilor cari alergau în aceeași direcție, spre aceeași țintă, care nū se vedeau și în care totuș parcă zăreai fețele înfricoșate de amenințarea vrăjmașă.

Vin acasă mahnit de moarte. Aripile spe-

ranțelor sânt frânte. Sufletul e ca o casă pustie în care bate viscolul mai furios decât pe câmpul deschis.

— S'a sfârșit tot... Mâine plecăm... Mâine, negreșit... Strânge ce crezi, pregătește... Ne ducem... O, ce vremuri desnădăjduite!

Nevastă-mea s'a uitat la mine cu niște ochi de groază. A căutat să mă descoasă, să afle ceva. N'a isbutit. Nu puteam vorbi. Amărăciunea mă înveninase cu trup cu suflet. Mi-am îngropat obrazii în jurnalele de seară scormonind vre-un rând barem care să-mi redea încrederea, care să abată lovitura nenorocirii. Dar ziarele erau searbede, pline de aceleași fraze convenționale, de aceleași îndemnuri la liniște, încredere... Vorbe goale care te întristau mai mult, îți profanau parcă durerea...

Pe urmă noaptea fără somn, fără visuri, fără odihnă... Ce noapte!

Gândurile se năpusteau asupra mea din toate colțurile creierului, înfricoșătoare, chinuitoare, amenințătoare... Numai atunci mi se lămurî situația crâncenă în fața căreia mă aflam... Și nici o eșire, nici una!

Dar parcă hotărâsem?... Da, da... Mâine plecăm.... Mâine!... Unde? Cum?

Intrebări îmi răscoleau tot sufletul... Unde?
Cum?

În seara aceea toată averea noastră era de șasesprezece lei și treizeci și cinci bani... Nu mi-e rușine s'o spun. Am fost un biet calic toată viața. Sărăcia lucie s'a răsfățat în casa mea totdeauna. De multe ori nu știam dimineța ce vom mânca seara, iar ziua de mâine eră veșnic o problemă. De câte ori nu am stat seara ceasuri întregi așteptând pe vre-un prieten sau cunoscut căruia să îndrăsnesc a-i cere împrumut câțiva lei pentru coșnița de mâine...

Urâte sunt mărunțișurile vieții, și totuși ele alcătuesc temelia, ele ne îndreaptă năzuințele și pașii. Se pot face fraze multe și frumoase despre minciuna materialismului, despre trebuința de-a nu ține seama de daraverile materiale, de-a trăi pentru ideal... De obicei frazele sânt făcute de ceice au din belșug de toate. În realitate grija stomacului e cea mai ele alcătuesc temelia, ne îndreaptă năzuințele cumplită, ea îți irosește trei sferturi din viață...

Când hotărâsem că mâine plecăm, uitasem mărunțișurile acestea. Fusesse idealul care vorbise. Realitatea a venit pe urmă și a decre-

tat că nu se poate plecà mâine. Mai întâi trebuie să avem cu ce să plecăm...

Deci nu vom porni mâine. Mai trebuie să zăbovim câteva zile, până ce încherbălim măcar atâta să putem ajunge până 'n Moldova. Acolo vom vedeà ce va mai fi... Va să zică e hotărât: mai stăm câteva zile. Nici primejdia nu e încă imediată... Se poate chiar ca luptele de acuma să se întoarcă în binele nostru, și atunci...

În vremea când asemenea gânduri îmi ardeau în minte, prin noaptea umedă, apăsătoare, huruiau neîncetat camioanele grele, grăbite. Casa se hurducă în răstimpuri, ca o amenințare. Nevasta suspină prin somn, iar copiii zâmbeau visând cine știe ce frumuseți. Candelă, în colț, între iconițe ieftine și afumate, se sbuciumă luptându-se cu întunerecul. Lumina slabă, roșcată, tremurà mereu în ritmul roților care zdruncinau strada într'o goană furioasă...

3

Zilele următoare mă duceam mai întâi la gară, apoi la minister. La gară îmbulzeala nu conteneà, poate chiar sporeà. Oamenii se

repezeau orbește asupra vagoanelor, își lă-sau bagajele, țipau, se ghionteau, plângeau, se cățarau pe scări, pe coperișe, se rostogoleau prin murdărie și noroi... Nici o sfortare nu erà prea mare pentru a dobândi un locșor. Trenurile plecau unul după altul și mulțimea totuș creșteà neîncetat, mulțimea care n'aveà alt gând decât plecarea... La minister încetase orice activitate serioasă. Funcționarii se adunau prin câte un birou, cu fețele îngrijorate, spăimântate, discutând plecarea sau rămânerea. S'a aflat că directorii au plecat împreună cu câte două-trei ajutoare aproape pe furiș. Toți ceilalți rămân aici, din ordin... și sub amenințare de destituire... Totuș discuțiile continuă și în fiecare zi sunt mai puțini ceice iau parte. Nici o amenințare nu e în stare să-i oprească... Se vor plăti lefurile pe trei luni... în curând; se lucrează la state... Pe urmă? Pe urmă ce-o vrea Dumnezeu...

În fiecare seară viu acasă cu hotărârea că mâine plecăm, și în fiecare dimineață amânăm.... Sfaturile nopții sânt îngrozitoare, ele îți arată argumentele, mizeriile, nenorocirile...

— Cred că mâine luăm leafa... Atunci poi-mâine plecăm, irevocabil!

Asta Miercuri seara.

Noaptea am petrecut-o pe jăratec. În noaptea aceea deabia mi-am adus aminte că sânt ardelean. Și când mi-am adus aminte, mi-a venit să sar din pat, să pornesc pe loc, oricum, pe jos, numai să nu mai fiu aici. Mi se părea mereu că aud, îmfundate, bubuituri de tunuri. Poate că mâine nemții vor intra. Cine să știe? Comunicatele sânt atât de sgârcite... Și atunci? Am început să blestem pe căpitanul dela Ministerul de Război, pe cel ce m'a amânat până ce azi am ajuns în halul în care sânt...

Nenorocirea cea mai mare, când ai vreme s'o cântărești, parcă se mai ușurează. M'am pus s'o cântăresc fără să vreau. Adică ce-ar fi dacă m'ar prinde aici nemții? Au venit singure răspunsurile.

În cazul cel mai rău m'ar considera dezertor austriac, deși nu sânt, m'ar mai face agitator iredentist și cine știe mai ce, m'ar trimite la un tribunal militar, sau poate nici nu m'ar mai judecă, și m'ar împușcă sau m'ar spânzura, după cum ar crede de cuviință. Sau, presupunând un caz mai puțin rău, m'ar în-

rolă la austriaci și m'ar trimite în foc, să mă bat pentru ei, undeva, poate chiar pe frontul nostru... Dar dacă aș aveà vre-un noroc mare? Dacă nici nu s'ar sinchisi de mine? La urma urmelor s'ar puteà și asta. Sânt doar de-atâta vreme în țară și de atâta vreme nu mai am nici o legătură cu „patria“ ungurească... Pentru dânșii eu nu pot fi decât un zero care nu multiplică și nu împarte...

Da, dar... Nu se va găsi oare nimeni să mă denunțe, din răzbunare sau din simplă plăcere?... Pot eu să-mi încredințez soarta unei speranțe atât de deșarte?

Nu, nu... S'a hotărât. Îndată ce luăm leafa pornim. Cel puțin acolo voi fi scăpat de amenințarea aceasta... Cel puțin atâta.

În clipa următoare însă răsare întrebarea: dar acolo, ce?

Și răspunsurile, cu toate că nu sânt atât de precise, sânt tot negre. Ziarele repetă într'una să steà lumea pe loc, să nu plece decât cei cu obligații militare. Și dau argumente, multe, de ce să nu plece. Eu la ce plec? Obligații militare? Cât le-am dorit, cât le-am cerut, cât m'am silit să le am. Zadarnic. Hârțile mele, săracele, poate că obsedează și astăzi pe bietul căpitan. O, dacă ar fi fost

rezolvate, n'aş mai aveà acuma frământările acestea. Aş fi şi eu mândru... Dar așa. Cum plec, dece plec, la ce plec? Numai fiindcă vine primejdia mea? Ce să fac acolo? Singur nu pot merge. Sau poate că da? S'ar simplificà grozav... Cum rămâne însă aici nevasta şi copiii? Cum?... Şi dacă-i iau cu mine, unde-i duc, la ce?... Poate că totuș se vâ rezolvà situația mea acolo... Poate?... Trei luni de zile n'au fost de ajuns să se rezolve aici, unde erà ordine. Ce va fi acolo?...

Șovăirea aceasta mă sugrumă. Iată începutul sfârșitului. Șovăirea ucide.

Cu o sfortare bruscă am întrerupt-o. A doua zi m'am repezit la gară, să iau bilete. Ce să mă mai gândesc, să cumpănesc? Trebuie să plecăm deocamdată, pe urmă vom vedea ce-o fi... Trei ceasuri m'am sbătut în fața ghișeelor închise.

Se anunțase că nu se mai liberează bilete și totuș ne-am războit acolo sute de oameni, cu acelaș gând, cu aceeaș nădejde. Pe urmă, încetul cu încetul, ne-am potolit, ne-am rărit. Unii își croiau drum spre peron, să se cațăre de tren oricum, alții ne-am întors pleoștiți acasă... Vom reveni. După amiazi, mâine... Mai e încă vreme...

Cotesc din calea Griviței pe calea Victoriei. Trăsurile sânt mai rare. Țârâie o ploae plicticoasă. Deodată se aude o răbufneală surdă, foarte depărtată. Câțiva oameni se opresc în drum, se uită pe sus... De-abia mai fac câțiva pași, altă bubuitură, tot înfundată... Geamul unei vitrine tremură... Da, da, tunurile... Imi grăbesc mersul... Nu mai e vreme... Nu mai e...

Și bubuiturile, grele, rari, urmează toată ziua, îndoliază sufletul Capitalei înfricoșate...

4

Tunurile se aud toată noaptea, și a doua zi, și apoi mereu, mereu, până ce se împlinește soarta...

În bubuiturile lor vrăjmașe se amestecă apoi ceata de zvonuri. Cutare tren cu refugiați s'a ciocnit cu un tren militar, mii de morți... Femei, copii, sânt striviți în trenuri, se aruncă pe câmp cadavrele din vagoane... Aeroplanele nemțești bombardează trenurile și sânt măceluri cumplite... Sute de oameni plecați s'au întors înapoi... Grozăvie ne așteaptă aici, dar grozăvie ne pândește și dincolo...

Tramwayele care toată ziua răniții din spitale. În fața Ateneului e plin de amputați, de muribunzi... Lumea îi înconjoară, plânge de suferințele lor...

Ce mai așteptăm oare? Ce mai așteptăm?... Se spune că chiar mâine nemții vor intra în București. Dar ziarele tot parcă mai au o rază de speranță... Ce așteptăm?

— Trebuie! Trebuie!... Aici mă pândește moartea!—îmi ziceam mereu, chinuit de nehotărârea ce se făcuse stăpână pe mine.

Umblam acuma pe străzi, fără țintă, căutând un leac nerăbdării. Capul îmi vuiă de gândurile cari se ciocneau, se întreceau ca apa în clocot într'o oală nouă. Simțeam că zilele, poate chiar orele sunt numărate. Dacă mai urmează ezitarea, voi fi surprins...

O mână ușoară mă apucă de umăr prin fața Palatului. Era Nicolae Iota, un prieten de cafenea, băiat tânăr, frumușel, cu o mustață foarte îngrijită.

— Ei?—făcù dânsul parcă mi-ar fi ghicit frământarea.

— Sânt în situația cea mai cumplită din viața mea—îi spusei cu o trebuință vie de-a împărtăși cuiva turburarea ce mă rodea. Mă înăbuș și nu găsesc ieșirea. Simt că trebuie

să plec, simt lămurit. Asta-i datoria, asta-i cinstea și scăparea. Și totuș... Pot să-mi părăsesc nevasta și copiii? Sau poate să-i iau cu mine? Răspunderea aceasta mă doboară și mă face să șovăesc. Ca să mă acoper pe mine, mi-e îngăduit oare să primejduesc pe ai mei?

Iota zâmbi cu superioritate, mă luă de braț și-mi vorbi foarte simplu, foarte calm:

— Adevărat, pentru ardeleni urmează zile crâncene. Cel mai cuminte e acela care poate plecă. Ce-i așteaptă aici, cine poate ști! Fii sigur însă că nemții nu sunt canibali. Barbari da, dacă vrei. Dar o barbarie modernă. Nu vor scoate ochii nimănui, nici n'o să taie brațele copiilor... Nu. Ei o să le cumpere. Înțelegi diferența? Obții acelaș rezultat prin mijloace mai... științifice... Insfârșit... Crezi că ei numai de voi au să se ocupe? Ar fi ridicol. A, da, pe cei care au țipat în gura mare, dintre ardeleni, da... Ceilalți?... Poate dacă ocupația va ține prea mult. Altminteri poți dormi pe-o ureche... Crede-mă pe mine. Eu judec rece. Nu zic că nu-i primejdie. A- ceeaș primejdie te pândește însă și în Moldova sau poate în Rusia, căci de unde știi unde se oprește vijelia?... Azi voi, ardelenii,

nu sânteți tocmai... dezirabili. De ce să ne astupăm urechile? Trei sferturi din cei ce fac opinia publică aici sânt convinși că voi și ovreii sânteți pricina înfrângerii. Un general strigă în gura mare că în Ardeal n'a găsit decât trădători... De ce nu v'a admis în armată? De ce? Nu ți-ai pus întrebarea? Cu multe stăruințe au fost primiți doi-trei. Atât. Incolo la o parte sau la spionaj. Noi am plecat să liberăm Ardealul, iar acum ne vedem cotropită țara. Trebuie țapi ispășitori. Voi sânteți... Ce vrei? Măine, de s'o întoarce soarta, veți fi iarăș divinizați. Deocamdată însă asta-i situația... Va să zică trebuie să tragi consecințele, fără sentimentalism și fără speranțe deșarte. În Moldova sau unde se vor oprî vei fi un câine al nimănui și în calea tuturor. Și încă cu familie... Dacă ai fi numai tu, hai, treacă-meargă... Nici aici nu-ți va merge mai bine, evident. Poate mai rău. Dar cel puțin vei suferi numai tu, orice s'ar întâmplă. Aici mai rămân cunoscuți și prieteni. Acolo toți sunt împrăștiați în toate unghiurile țării și poate ale lumii... Atunci ce mai alegi? Stai, ia-ți inima 'n dinți, așteaptă. Poate să ai noroc și să treacă apele peste tine fără să te clinească.

— Dar tu? îi zisei deodată.

— Eu? Aș plecà, mărturisesc. Nu pot. Am ordin special să stau pe loc. Aș plecà, evident. N'am putut suferi niciodată robia, chiar trecătoare... Cu toate astea voi rămâne, voi înghiți... Ei, vom fi împreună... Vom mai vorbi... Salutare!

A intrat într'o prăvălie și n'a mai eșit. Nu-mi spusese nimic nou. Aceleași lucruri mi le repetam eu însu-mi, de-o săptămână, ziua-noaptea. Și totuși, dupăce a dispărut simții ca și când mi-ar fi desvăluit cine știe ce taine. Poate pentrucă îl cunoșteam având legături cu zii guvernanți, și că, astfel, este ecoul părerilor lor?

Dar în aceeași zi cel puțin zece alții îmi șoptiră vorbe la fel: un perceptor, un actor, un deputat, un ziarist, un judecător, un negustor, un avocat... Parcă s'ar fi înțeles cu toții să mă doboare tocmai în clipele de cea mai aspră șovăire. De ce nu mi-au vorbit astfel eri sau acum o săptămână? Sau poate de-abià acum s'au hotărât și dânșii.

— Vom fi cu toții împreună... Și ce-o vreà Dumnezeu, să vie!

Acasă mă întâmpinară două geamantane și două valize de mână, pline, gata. Nevastă-

mea mă privi întrebătoare, iar când nu scoase nici o vorbă, îmi zise încet:

— Noi sântem gata... De-acuma cum zici tu...

— Nu știu, nu știu...

— Poate ar fi bine să pleci singur... Noi vom face ce-om putea... Am auzit că se întâmplă grozăvii cu ardelenii pe unde-i prind nemții...

— Aș... grozăvii... Astea-s nerozii de mahala! răspunsei.

Credeam însă și eu neroziile de mahala, în sufletul meu. Mă arătam voinic nevoie mare, zâmbeam de zvonurile ce alergau din gură 'n gură, dar inima-mi tremurà. Necunoscutul e totdeauna chinuitor...

Câteva ceasuri am stat în mână cu recipisa actelor mele militare. Și-mi ziceam mereu că n'am avut nici un noroc în viață. Și-mi închipuiam ce fericit aș fi acuma aflându-mă undeva cu oștirea noastră mutilată, împărțindu-i durerile și jalea. Pe când azi ce dureri mărunte mă sfâșie?... Imi pare rău că n'am încercat chiar la faimosul birou de informații, cu toată oroarea ce mi-o inspirà. Cel puțin aș fi avut o menire, oricât de puțin mândră... Adevărat, se spuneà

că la Iași vor fi înlăturați toți ardelenii și de-acolo... Dar oricum la Iași... așa fi la Iași...

Duminică, pela prânz, nevastă-mea veni acasă plângând cu sughițuri.

— Trebuie să pleci numaidecât! murmură de câteva ori desperată.

Nu pricepeam. Mi-a explicat. Zvonurile o chinuseră prea mult. Mă visă mereu mort, visă nemți și unguri... N'a mai putut. S'a dus la Marghiloman să-i ceară un sfat sau barem o informație.

— Trebuie să pleci imediat, așa mi-a spus Marghiloman, înțelegi? Imediat. Nemții unde ajung adună pe toți ardelenii, îi pun la zid și-i împușcă, fără nici o judecată... Trebuie să pleci, Remule dragă... Fie-ți milă de noi!... Uite, mi-a dat și o hârtie dela Crucea Roșie să ajungi până la Roman. Acolo vei face ce vei putea... Dar trebuie să pleci numaidecât... Ultimul tren pornește după amiazi. Mi-a dat și-o adresă unde să mergi. A fost foarte cum se cade... Pleacă... Pleacă!... Altfel ne amenință o soartă cumplită...

Obrajii îi erau scăldați în lacrimi. Iși frângea mâinile. Desnădejdea o cuprinsese întreagă.

— Dar tu?... Voi?—îi zisei, sculându-mă

brusc și grăbindu-mă să-mi strâng ce-mi va trebui pe drum.

— Noi, a spus să rămânem negreșit aici, fiindcă acolo vor fi greutăți și mai mari... De noi să n'ai grije. Vom trăi sau vom muri, ce-ți pasă?

Curajul ei mă mișcă. Mă oprii. Înțelesei numai atâta că vrea să se sacrifice pentru mine, ea și copiii, că primește să se despartă, rămânând cu câțiva gologani și cu casa goală, numai ca să mă scape pe mine... Răspunsei liniștit deodată, parcă o mână nevăzută mi-ar fi ridicat toate șovăirile și toată teama:

— Nu, nu... Rămân aici cu voi... Ce-o fi, să fie!

— Or să te omoare!

— De moarte nu scapi nicăiri... Cel puțin veți ști și voi c'am murit... Cum mi-o fi scris...

Mă potolisem pe deplin. Acuma știam ce fac. Eram liniștit...

În colțurile ochilor ei mai luceau lacrimi. Pe buzele ei flutura însă un zâmbet poate de mulțumire, poate de frică. Vedeam că a înțeles lupta mea. Simțeam puțină mândrie. Mă gândeam că am făcut, într'un fel, un eroism... Se învârti câteva clipe pe lângă

candelă, se închină de câteva ori, apoi murmură cu tristețe:

— Cât te-ai chinuit, sărmane de tine! Și cine știe cât va mai trebui să te chinuești?... Doamne ajută-ne și ferește-ne de cele rele!...

5

Veni agonia...

Duminică după amiazi trecu pe calea Victoriei un convoi de prizonieri germani, un convoi lung, jalnic. Curioșii îi priveau cu o teamă ciudată. Un perceptor însă începuse să tipe în gura mare:

— Uite cine ne bate pe noi! Uite! Nemâncații, golani ai ăștia!... Ptiu!

Scuipă, se înfurie, dădă din mâini. Eră un om tinerel, tuns până la piele, cu fața rotundă și cu mustăți englezești. Il indignase înfățișarea prizonierilor slăbuți, perpeliți, murdari, frânți de oboseli... Nimeni nu-i ținu isonul. Doar câțiva copii râseră mirați...

Tunurile băteau într'una. Bubuiturile păreau mai apropiate, să le poți număra. Totuș seara se răspândi vestea că nemții au fost bătuti cumplit, că fug mâncând pământul...

Noaptea tunurile amuțiră, ceea ce părea a în-tări vestea... Câte speranțe nu s'au făurit atunci în Bucureștii torturați de înfrigurare?

A doua zi n'au mai apărut jurnale. În schimb pe toate zidurile se lăfăia ordonanța generalului Mustăță care în fiecare rând te împușcă de trei ori dacă vei face cutare sau cutare. În alte vremuri ar fi răs oamenii de atâtea amenințări; acuma citeau pâcuri-pâcuri, clătinau din cap și șopteau spăimântați:

— Va să zică tot vin?

Echipe speciale erau însărcinate să rupă toate afișele afară de ordonanța cu împușcă-rile, să dispară orice urmă de-a celor plecați. Mulți însă au sfâșiat și afișul generalului-prefect, încât iar s'a împrăștiat bucuria:

— Nu mai vin...

Spre seară, prin unele localuri, s'a împrăș-tiat ultimul comunicat oficial, tipărit pe o fițuică albă. Avea numărul o sută. Fericiti și invidiați am fost cei ce am avut norocul să-l putem înfășura și păstra ca o relicvă scumpă!

Orașul s'a luminat seara și luminile au ars toată noaptea, în vreme ce tunurile bubuiau iarăș, neîncetat. Luminatul era în ordonanță. Pela miezul nopții sergenții au sculat oa-

menii din somn pela mahalale să aprindă lămpile și să deschidă ușile, căci vin nemții... Așa cerea în ordonanță...

Nemții însă nu s'au arătat nici a doua zi. A venit totuși o nouă ordonanță în care se vorbea de intrarea trupelor imperiale germane în Capitală și de trupele dușmane, adică române...

Lumea nu-și mai putea stăpâni frigurile. De ce nu vin? Sau poate nu mai vin de loc? Unii jurau că azi-noapte au intrat patrulile de ulani în cutare mahala și au plecat iar. Alții știau sigur că vestea victoriei noastre e adevărată, că n'are să calce picior de neamț în București...

Mulți își schimbaseră peste noapte convingerile. Până eri făceau spume când vorbeau de nemți; azi căutau să-ți dovedească ce popor mare sânt nemții și cât sunt de blânzi...

Carp se plimbă pe calea Victoriei, pe jos. Convertiții cei mulți își scoteau pălăria până la pământ, cerându-i parcă protecția și simțindu-se fericiți dacă vedeau c'au fost observați. Și Marghiloman umblă numai pe jos, grăbit, deabiă biruind a răspunde la salutarile ce-l întâmpină din toate părțile...

Ce rari sânt oamenii care n'au crucea roșie la braț sau măcar la butonieră?

După amiazi, eșind în oraș, întâlnesc pe stradă pe bătrânul poet Mihail Dorna. Cine nu-l cunoaște și nu-l admiră? E îngrijorat. Bastonul îi tremură în mână. Mustața cănită neagră-corb svâcnește la fiecă vorbă.

— Bine că te întâlnesc... Am să-ți vorbesc ceva foarte grav...

— Mă sperii, maestre?

Mă trage într'un gang, lângă o cafenea. Vorbește cu o seriozitate regală:

— Uite ce este... Bandiții ne-au prăpădit țara. Vezi acuma în ce hal am ajuns. Trebuie s'o salvăm, să luăm noi frânele în mână. Până când să ne ție de căpăstru numai incapabili și mișei?... Germanii vor veni. Trebuie să fim pregătiți, să nu ajungem iar pe mâinile hoților.... De-acuma m'am hotărât să ies din rezerva vinovată în care am stat până acuma. Vom forma noi guvernul... Am și eu legăturile mele. Chiar azi voi întâlni pe episcopul catolic, care-i prieten cu Mackensen. Mă voi pune în contact și vom face lovitura de stat. Nu mai vrem să știm de aceia care ne-au târât în dezastru. Vom alcătui o gardă națională. Voi merge chiar eu în fruntea ei.

Să poftească să mai vie apoi Brătienii și ceilalți să ne reclame puterea. Gloanțe le vom da... Eu îmi rezerv deocamdată portofoliul finanțelor, fiindcă tot stau cam slab cu finanțele, dealtfel probabil ca și d-ta... M'am gândit la d-ta pentru portofoliul cultelor... De ce adică n'ai fi și d-ta ministru, care ai talent, chiar geniu, și ar fi alde fârțângăi?... Să nu șovăi, căci vremea presează... Gândește-te bine și mâine să-mi dai răspunsul definitiv... Acuma haidem să luăm un șvarț. Și discreție, nu-i așa? Momentele sunt critice...

Și în cimitire se fac glume...

SABIA LUI DAMOCLE

1

Miercuri...

Cerul e plumburiu. Niște nouri murdari, grei și leneși se lăfăesc în văzduh. Plouă o ploaie zgribulită, stăruitoare. O tristețe ne-spūsă s'a coborât pretutindeni, peste tot orașul, în toate sufletele, în aerul umed și înăbușitor. Ochii sânt parcă porniți pe lacrimi...

Dis-de-dimineată, un cumnat al meu, vine galben la față să ne spună răgușit:

— Azi la ora unsprezece intră nemții pela Bragadiru... Toată poliția e concentrată pe străzile dela Dealul Spirei încoace, pe calea Rahovei, pe strada Carol... Ordin sever să nu fie nimeni pe străzi, nici chiar la ferestre...

Ne-au podidit lacrămile pe toți. Ne uitam unii la alții, cu ochii roșii, uluiți, fără să mai schimbăm o vorbă. Ce ne-am mai fi putut spune? Groaza bătea la uși, se pregătea să intre în casă, o așteptam să ne strivească...

Pe urmă i-am văzut...

Au venit pe calea Griviței, pe unde nu erau așteptați. În frunte un ofițer roșcovan, cu un băț în mână. Pe urmă un vierme cenușiu de oameni, poate vre-o două sute. Pășeau rar, obosiți și se uitau împrejur mirați. Unii aveau brațele încărcate cu flori, alții cu turtă dulce, primite pe drumul până la Palat, delacete de femei care alergau nebunește pe trotoare, se aruncau deseori asupra soldaților și-i îmbrățișau. Altminteri calea Victoriei își pierduse animația. Curioșii se piteau pela geamuri. Pe-afară se vedeau numai străini care parcă nu mai fuseseră niciodată pe-aici, care au răsărit acuma din cine știe ce bârloguri. Nu se mai auzea decât vorbă nemțească și urale stridente. De unde atâta nemțime aici? La Bodega High-Life, în semi-etaj, agățat într-o fereastră deschisă, un omuleț slab cu cioc negru, țipă din răspuțeri „ura, ura!” fluturând o batistă. Eră vânăt de însuflețire... Cine-o fi fost?

Detașamentul de soldați a intrat în curtea Palatului. Ofițerul a rostit o comandă sau poate o cuvântare, apoi toți au strigat de trei ori „hoch!“! Femeile cele entusiaste au năvălit pe urmă printre dâșii, i-au înconjurat, i-au mângâiat, i-au giugiulit. Una voinică, înaltă, ca un jandarm, alergă dela unul la altul, strălucitoare de fericire și repetând într'una:

— Nu ți-e foame, drăguțule?... Vino cu mine la mama să-ți dăm o cafea cu lapte!

În aceeași vreme bucătării de campanie s'au instalat chiar dinaintea sălii tronului. Toată curtea eră plină de fel de fel de oameni și de căști ascuțite. Întrebările și răspunsurile curgeau. Și ce vesele toate fețele acelea, ce vesele! Îți umpleă sufletul de durere și de rușine veselia aceea... Câțiva români, prea curioși, se strecurau umili prin babilonia străină, iar alții încremeniseră pe stradă, pe trotoare, cu fețele înlăcrimate, cu batistele la gură, ca să-și înăbușe plânsul. Nu mai aveai voie acumă nici să plângi. Incepe robia. Străinii se așezau la masă. Trebuiă să te opoșești într'un ungher, tăcut, să aștepți să treacă furtuna...

Un automobil sosește din jos în goana mare.

cu un uluit ascuțit care te pătrunde până în măduva oaselor. Trece... Pela Biserica Albă oprește și un ofițer întreabă pe un trecător care salutase umilit, unde e Palatul Regal. Automobilul întoarce brusc. Omul rămâne cu pălăria în mână, ploconit parcă arcere po-mană. Eră un funcționar cunoscut.

— Cum îți vine să-i saluți?

— Da ce vrei, să fiu mojić? S'au uitat la mine. N'ai văzut? De ce să creadă că sântem barbari și prost-crescuți?

Avea atâta convingere în glas că m'am speriat. M'am depărtat repede, cuprins de o frică stranie...

O domnișoară mă întâlnește. Are ochii plânși.

— Ce nenorocire! Ce jale? ciripește ea tremurând.

Facem câțiva pași. Soldații germani se amestecaseră printre lumea de pe trotuare, sporită. Unul vine drept la noi. Întreabă ceva, o stradă sau o adresă. Domnișoara, foarte amabilă, se grăbește să-i explice pe nemțește.

— De ce vorbeai nemțește? îi zic cu mustrare.

— Cum să nu vorbesc? Dacă știu? Să creadă că suntem proști?

Am părăsit-o.

Înțelesesem. Jalea noastră nu va putea avea nici măcar puțină mândrie...

Perceptorul, care acum trei zile se indignase văzând prizonierii, mă întâmpină într'un colț de stradă cu acelaș glas aspru:

— Ei, domnule? Ai văzut oameni cum se cade? Ce-ți spuneam eu?

— Ce?

— Cum ce? D-ta nu ții minte dela gură până la nas? Ori vrei să spui că n'am dreptate?... Privește, privește! Aștia sunt oameni civilizați, da, zic și eu. Cel mai mare popor din lume, domnule!... Nu-ți dau voie să mă contrazici...

Treceau tocmai niște soldați. Perceptorul se răstea la mine, țipă, ca și când ar fi vrut să oprească în loc toată strada. Deabiă am isbutit s'o șterg. Poate că de n'o ștergeam m'ar fi dat îndată pe mâna mosafirilor...

Da, da, trebuiă să-mi dau seama. Robia noastră va fi mai tristă. Noi nu știm cum se poartă doliul. Nu știm. Increderea? O, cum s'a mai dus, cum a mai dispărut! Poate că n'a mai rămas nimeni cu credința neștirbită?

Infrângerea aceasta e cea mai grea, fiindcă ucide sufletele...

2

A doua zi, după amiazi, puținii cari rămăsesem din cercul obișnuit, ne adunarăm la cafenea să schimbăm impresii, adică mai curând să ne încurajăm reciproc. În dosul cuvintelor nepăsătoare tremura aceeași teamă. Simțeam parcă întinsă deasupra capetelor noastre o ghiară nevăzută ce ne amenința cu sugrumarea. Zâmbeam mult, ca și când prin aceasta am fi vrut să ne arătăm nepăsarea, deși zâmbetele erau silite și ofilite. Făceam haz de soldații dușmani care năpădeau orașul oprindu-se cu duiumul în fața vitrinelor în care se mândreau încă atâtea bunătăți. Un pictor schiță îndată o îngrămadire de-acestea de cuceritori, pe un petic de hârtie... Vorbeam însă toți cu glasul scăzut și uitându-ne mereu împrejur. Nu puteam uita că nu mai sântem în țara românească și că de-acuma toți pereții au urechi multe și primejdioase...

Aici veni pe 'nserate Tiberiu Bordeni. De-abia îl recunoscurem. Avea barbă mare și era slab ca un ogar. Foarte afectat, ne spuse că printre cele dintâi automobile nemțești, care au intrat în București, unul a fost al poliției.

secrete, aducând liste nesfârșite cu numele tuturor celor ce au vrut războiul sau au ocărât pe centrali.

— Din întâmplare făcui cunoștință cu unul din polițiștii aceștia și am văzut listele — zise Bordeni cu o gravitate apăsătoare. Aproape toți băeții sânt trecuți în listele astea negre...

Ne-am cutremurat fără voie cu toții. Ne îngrozeà omul acesta care cunoștea pe polițiștii dușmani abia sosiți și poate că fiecare ne-am zis în clipa aceea că și el trebuie să fie din poliția amenințătoare. El însă tăcù câteva momente privindu-ne cu o superioritate sdrobitoare, apoi adresându-se mie și poetului Pilade, adăogă rar și îndesat:

— Și d-voastră sânteți pe lista neagră, amândoi...

— De ce? întrebaram deodată.

— Fiindcă ați scris la „Adevărul“...

— Dar dacă nici n'am scris?

— Nu știu. Acolo așa sunteți trecuți. Poate că e o greșală la mijloc... Deocamdată nu trebuie să vă speriați. Eu am să intervin în favoarea d-voastră și sper să isbutesc...

Am îngălbenit amândoi și în curând am plecat, aproape pe furiș, fără o vorbă. In

stradă ne-am strâns mâna mai puternic ca de obicei.

— În orice caz, să ne întâlnim zilnic până ce o fi să ne înhațe—rosti Pilade zâmbind amar.

— Da, da, să ne întâlnim—murmurai și eu.

Până acasă mă uitam mereu înapoi, așteptându-mă în fiecă clipă să fiu oprit. Am răsuflat când am intrat în casă. Așa, acum cel puțin se va ști de urma mea. Încercai să fiu vesel. Nevastă-mea însă îmi ghici sufletul și nu mă slăbi până nu-i spusei tot.

— Stai acasă, Remule dragă. Barem de-o veni nenorocirea să te găsească între noi. Tot ar fi mai puțin îngrozitor decât să aud dela străini...

— Mai bine eră să fi plecat—zisei pleștit. Mai bine, ehe! Dar acum...

— Eu ți-am spus să pleci...

— Da, mi-ai spus... Poate că și acum ar mai fi chip de-a mă strecură, ce zici? Decât să mă prindă aici, mai bine...

Părăsirăm însă asemenea planuri. Eră prea târziu. Două zile trecuseră de când dușmanul eră stăpân în inima României.

Ce strâmbă e soarta! N'ar fi fost oare mai bine să fi luat o hotărâre? Azi poate n'aș fi

în situația aceasta... Desigur că n'aș fi... Acuma aș... Degeaba, degeaba... Prea târziu... Nu se mai poate desface ce s'a făcut sau mai curând nu se poate face ceea ce ar fi trebuit să se facă...

Două zile stătui acasă tresărind de câte ori se deschideă poarta, de câte ori se auzeă o trăsură în stradă sau vre-o gălăgie, așteptând sfârșitul...

Pe urmă nu mai avui răbdare. Trebuiă să aflu ce este, trebuiă să găsesc o eșire, oricare ar fi... A treia zi după amiazi întâlnii pe Bordeni împreună cu Pilade.

— De ce nu te-ai mai arătat? mă întâmpină Bordeni cu un surâs straniu. Încă de alaltăeri i-am spus d-lui Pilade că nu mai e nici o primejdie. Am vorbit eu, am stăruit și v'am scăpat deocamdată. Va să zică fiți liniștiți... De-o mai fi ceva, eu sânt aici, o să vă anunț din vreme... Cred însă că ați scăpat...

Pilade moțâl din cap, trist, abătut.

De ce atârnă soarta omului uneori, în vremi însângerate! De cine mai atârnă! Și totuși trebuie să zici cu însuflețire:

— Mulțumesc!

3

În fiecare după prânz eșeam în oraș o oră. Ne întâlneam cu toții, cei rămași din cercul de odinioară. Câțiva profesori și câțiva funcționari înlocuiau oarecum o parte din goluri. Aduceam fiecare câte o știre: colo nemții au făcut asta, dincolo bulgarii asta, ici ungurii asta... Pe urmă mereu despre cei plecați. Ne înduioșam. Și ziceam că tot astfel se vor fi gândind la noi și ei. Ne închipuiam ce vor fi făcând prin Moldova și-i plângeam precum credeam că ne plâng și ei pe noi. Nici nu ne putea trece prin minte că ei... A, dar să n'o luăm înainte!

Intr'o după amiază eram deabiă vre-o cinci la întâlnirea obișnuită. Un chelner ne șopti în mare taină că au început arestările cu duiumul și că hotelul e aproape plin de ostateci; ne spuse chiar câteva nume cunoscute... N'apucărăm însă bine să cercetăm știrea aceasta, care dealtfel circulă mai vag și prin oraș, când vedem că la intrarea cea mare s'a oprit un ofițer german întovărășit de un civil cu o barbă roșcată încâlcită. Priveliștea nu ne-ar mai fi mișcat, căci acuma soldații inamici inundaseră toate colțurile Bucureștilor

și ne obișnuiserăm cu dâșii. Dar ofițerul cu civilul parlamentau... și parcă arătau mereu spre masa noastră. Peste câteva clipe eșiră amândoi, iar noi respirarăm ușurați.

— Ați văzut cum ne fixau mereu numai pe noi? zise Nicolae Iota care eră cel mai nepăsător, fiindcă înainte de război fusese germanofil furios și chiar scrisese niște broșuri bombastice despre victoriile nemțești.

— Numai să n'o pățim,—adăogai eu neliniștit.

— Aș, ce să pățim? De noi au să se agațe? Ar fi ridicol—râse Iota cu superioritate. Poți dormi fără grije, ți-am mai spus-o și când erai să faci prostia să pleci pe drumuri în lumea mare... N'am avut dreptate?

— O, ce n'aș dà acuma să fiu plecat, oriunde, numai să nu-i văd lăfăindu-se...

— Ne vine rândul tuturor—murmură Pilade calm. O să ne ridice pe toți, încetul cu încetul. Sânt sigur...

În clipa aceea ofițerul de adineaori apărură iar, veni drept spre noi, se opri lângă Iota, îl atinse pe umăr, se plecă și-i șopti ceva. Nepăsătorul îngălbeni de odată, apoi se făcură roșu-foc, se sculă în picioare. Ofițerul îl luă

deoparte, îi mai zise ceva, foarte încet, și Iota își luă repede paltonul.

— Ce este? Ce este? bâlbâirăm cu toții, uimiți de spaimă.

— Nu știu... Vreă să-mi spue ceva... Știu eu? șopti dânsul iarăș galben ca ceara, zăpăcit și uluit.

Plecă cu ofițerul. Șvarțul îi rămase pe masă.

Stăturăm câteva minute fără să scoatem o vorbă. Lumea dimprejur deabiă băgase de seamă ce se întâmplase.

— Nu spuneam eu? zise apoi Pilade rupând tăcerea. Au să ne iă pe rând...

Nici nu mai puteam vorbi. Ne uitam unii la alții, cu ochii mari, întrebători, așteptând ceva. Poate c'o să ne iă îndată și pe noi?

Trecu astfel vre-o jumătate de ceas. Pe urmă apărù un subofițer austriac și merse tocmai la chelnerul care ne servea. Dupăce schimbară câteva vorbe, chelnerul veni repede și chemă pe Pilade.

— Nu v'am spus? rosti dânsul cu un zâmbet amar. Pe rând mergem...

Își căută paltonul; vrù să se îmbrace. Austriacul însă făcù semn, râzând, că nu e nevoie. Venise trimis de Iota care-și uitase bas-

tonul și care ne rugă să-i înștiințăm familia că este arestat la comandantură deocamdată...

— Când ne mai întâlnim? întrebă unul.

Nu răspunse nimeni. Nu mai îndrăzneam să ne întâlnim. Doar pe-acasă sau poate întâmplător pe stradă... Sau, cine știe, poate nicăiri... Poți să știi ce va mai fi mâine?... Ne-am risipit...

4

Ne mai vedeam totuși uneori, mai ales pe stradă. Dar vorbeam puțin. Schimbam câteva cuvinte și ne despărțeam repede. Mutrele suspecte mișunau pe calea Victoriei, se țineau după oameni, trăgeau cu urechea... O vorbă scăpată în vânt sbură îndată la comandantură. Un cofetar făcuse chef acasă la dânsul de bucurie că auzise că ai noștri ar fi reluat Ploeștii. A fost ridicat dela masă și trimis pe jos așa cum se găseă, până la Ploești, să se convingă că nu e adevărat ce-a auzit... Va să zică nici în pereții casei tale nu te poți încrede...

Un fotograf mă opri într'o dimineață în fața Palatului.

— Ei, bine că te întâlnesc... Te căutam... Am să-ți vorbesc ceva foarte important...

Fotograful era o figură cunoscută prin cercurile noastre. Avea legături intime cu toți gazetarii, cu mulți scriitori și artiști. Altminteri tânăr, cu o mustață neagră, tunsă englezește, veșnic cu dungă la pantaloni și cu mare trecere la femei, îndeosebi la cele mai ușoare.

Mă luă de braț, ca și când am fi fost prieteni de când lumea, și-mi vorbi toată vremea cu un ton care nu îngăduia contradicere.

— D-ta știi nemțește bine...

— Da, dar...

— Avem nevoie de d-ta... Eu sânt prieten intim cu locotenentul Kammert care conduce „Gazeta Bucureștilor“. I-am vorbit de d-ta, fiindcă nu e mulțumit cum iese ediția românească. Trebuiește un traducător bun. D-ta ai fi...

— Da, dar...

— Nu ți se cere decât să traduci în românește. Atâta tot. În schimb vei fi plătit bine. O mie de lei lunar cel puțin. Măine dimineată te așteaptă locotenentul. Voi fi și eu acolo...

— Mi se pare c'ai greșit adresa—îi zisei acuma. Mai bine orice decât...

— Nu uită că, dacă nu primești de bună voe, vei fi rechiziționat—spuse fotograful cu o ușoară amenințare în ochi. Iar atunci vei lucra și pe degeaba...

— Aș vrea să văd cum se poate rechiziționă un om ca să scrie la o gazetă dușmană...

— O să fie bine—murmură dânsul zâmbitor. D-ta vino acolo și vei vedea... O să fie bine!...

Mă gândii dintru'ntâi nici să nu mă duc deloc, dar pe urmă îmi amintii că sântem în puterea lor și ar fi poate mai bine să mă lămuresc cu însuși ofițerul-ziarist.

Locotenentul mă primi cu o politeță exagerată, îmi oferî țigări, și începû:

— D-ta vrei să scrii la ziarul nostru?

— Nu, domnule, nu vreau și nici nu pot... Tocmai venisem să...

— Cum, d-ta nu ești ziarist?

— Nu, sânt o leacă de poet și... n'am făcut niciodată gazetărie.

— Dar mie mi s'a spus că d-ta cunoști limba germană?

— Prea puțin ca să pot fi de vre-un folos. Astfel că chiar rechiziționându-mă...

— Ce rechiziție?...

— Așă mi s'a spus...

— Nu, nu... Dacă nu vrei, noi nu te putem sili. Aici e chestie de încredere. Ne trebuiesc oameni de încredere...

Fotograful așteptă afară, la ușă.

— Ei, s'a făcut?

— Nu, domnule, eu nu doresc să fiu om de încredere pe-aici...

— Am vrut să-ți fac un bine și d-ta dai cu piciorul... Halal! zise dânsul privindu-mă de sus până jos cu o compătimire disprețuitoare.

De când ajunsesem sub stăpânirea vrăjmașă nu mă simțisem niciodată mai bine ca în ziua aceea. În sufletul meu mă credeam chiar erou puțin. Ce, e nimica să refuzi dela obraz pe un locotenent prusac atotputernic? Să sfidezi internarea sau închisoarea? Numai fotograful să nu se încăpățâneze sau să se răzbune...

Dealtfel, de germani nu mă sinchiseam prea mult dela început. Ce pot să-mi facă? Doar să mă închidă... Dar austriacii, ungurii!... Din fericire încă nu se auzeà nimic de activitatea lor.

În orice caz ar fi bine să-mi iau măsuri de siguranță...

O ordonanță cereà ca toată lumea să-și pro-

cure dela poliție, un bilet de identitate, faimoasele „ausweis-uri“. Aici erà poate ocazia să mă acoper. Comisarul dela circumscripție îmi erà prieten. I-am explicat și s'a învoit. Și m'a trecut în bilet „născut la Șaru-Dornei, județul Neamț“.

Insfârșit! Dacă ar fi să se cerceteze transilvănenii, eu sânt mântuit. Afară când ași fi denunțat sau când aș fi trecut pe vre-o listă neagră specială de-a lor... Bine, dar atunci e tot una. Atunci urmează unul din cazurile pe care le-am prevăzut în clipa când m'am hotărât să rămân aici. Atunci nu mai e scăpare...

Până atunci însă viața își urmează cursul ei...

5

Da, da, viața nu se oprește nici o clipă. Trece nepăsătoare peste ruine, peste cadavre, peste toate nenorocirile. Omul trebuie s'o primească așa cum este sau cum vine, fără să murmure sau să se împotrivească.

Și omul e ființa cea mai mlădioasă din lume. Imprejurările îl îndoae și-l sucesc cum

le place. Uitarea se așterne repede peste ziua de eri. Privirile se îndreaptă veșnic înainte. Ce-a fost eri nu ne mai interesează. Ne chinuște numai ce va fi mâine sau poimâine...

Acuma parcă ocupația vrăjmașă ar fi fost de când lumea. Aceeaș goană pentru pâinea de toate zilele, acelaș vălmășag pentru un locșor mai bun în viață. Doar că astăzi stăpânirea e străină... Dar cine se mai gândește la stăpânire când stomacul țipă? A amorțit entuziasmul, a pierit idealul... Pâinea, pâinea!...

Aproape două luni de zile uitasem toate acestea. Trăiam într'o speranță nelămurită. Vedeam realitatea și n'o simțeam. Mi se părea că starea aceasta nu poate să dăinuiască. Trebuie să se sfârșească repede. Cum? Nu-mi dădeam seama.

Acasă ne strânsesem într'o singură odăiță, în subsol. Acolo găteam, mâncam, stam și dormeam. Țineam gologanii cu șapte ațe. Ziceam că trebuie să ne ajungă negreșit... Până când? Nu știam. Trebuie să ne ajungă...

Zilele însă treceau și speranța se destrămă, se destrămă...

Și iarna parcă înadins se pusese să ne strivească.

— Știi că nu mai avem lemne decât pentru două-trei zile—zise nevastă-mea într'o seară, cu groaza aceea în ochi care te înghiață, pe care o cunosc numai cei nevoiași și înfricoșați de tainele zilei de mâine.

Eră zadarnic. N'aveai de unde și mai ales cu ce să iei. Ca să mai întindem mizeria, începurăm să trimitem la vecini oalele cu mâncare, să fiarbă. În odaie nu mai făceam foc decât dimineța și seara, câte puțin, să se desmortească aerul. Ziua tot mai trece și frigul nu se simte atât de mult. După amiazi nevasta și copilașii se cocotează pe canapea, îmbondoriți în toate straele ce se găsesc prin casă...

Degeaba. Iarna se întetea. Și nici o licărire de nădejde...

Apoi de odată se răspândi prin oraș: În curând vor începe să plătească lefurile funcționarilor... Guvernul nostru a trimis zece milioane prin Crucea Roșie pentru funcționarii din teritoriul ocupat...

Pe când însă dârdâiam și ne mângâiam cu așteptarea aceasta, o adresă dela minister mă anunță că postul meu s'a suprimat pe ziua de cutare. N'am crezut. Am alergat la

minister. Mai erau câteva sute, suprimați ca și mine.

Eram revoltat. M'am dus ată la girantul ministerului, un omuleț foarte scund, cu un cap foarte mare, cu niște ochi foarte șireți. A ridicat din umeri.

— Trebuie să facem economii, multe economii. Avem greutăți enorme...

— Bine, dar asta înseamnă să rămân pe drumuri! Și tocmai acum, în vreme de ocupație dușmană, când leafa de-aici îmi eră singura speranță...

— Aranjază-te aiurea. Acuma e nevoie de oameni muncitori.

— Unde? La nemți, poate?

— Desigur. Toți sântem în slujba lor.

— Vă rog să vă gândiți că nici nu e patriotic ca în asemenea vremuri...

— N'am să primesc dela d-ta lecții de patriotism.

Mă înfuriai de odată.

— Ba ai putea să primești, domnule... Nu se lasă muritori de foame sute de oameni acum... Destul de trist...

Am trântit ușa atât de tare că s'a speriat șeful de cabinet.

In stradă însă m'au podidit lacrămile. Nici

nu-mi venea să mai vin acasă. Cu mâna goală?... O, ce groaznice sunt asemenea clipe!...

6

— De ce nu iei și tu o slujbă undevă? Tu care știi nemțește ai găsi cât bați în palme... Stăm foarte slab, dragul meu... Măine-poimăine nu vom mai avea nici măcar o bucățică de pâine...

Nevastă-mea vorbea așa. Glasul îi era muțiat în lacrimi. N'am îndrăsnit să mă uit în ochii ei când am răspuns:

— Nu pot... nu pot... nu pot...

A tăcut.

Peste câteva zile a reînceput:

— Văd că toată lumea se aranjează în slujbe. Nemții primesc pe oricine cu brațele deschise... Numai noi stăm cu mâinile 'n sân. Nu știu ce așteptăm?...

Nu știam nici eu, adevărat. Simțeam doar că tocmai pentru că știu nemțește, nu se poate să am nici un fel de legătură cu dânșii. Zece ani, de când sânt aici, n'am vorbit niciodată nemțește, n'am cunoscut nici un german, deși nimeni nu s'ar fi mirat s'o fi făcut. Și să în-

cep acuma, când sânt dușmanii țării?... Mai bine...

În mintea mea luasem o hotărâre. Cu ultimii douăzeci lei voi îmbrățișa meseria de vâxuitor de ghete. O lădiță, câteva cutii de cremă... Voi rămâne însă departe, chiar dacă toată lumea ar trece de partea lor...

Totuș să nu lăsăm să ajungă lucrurile până aici. Să căutăm...

În fiecare dimineață eră o vâlmășeală fără seamăn la brutării. Nu se ajungea pâinea și oamenii vegheau toată noaptea pe trotuarul înzăpezit, în gerul tăios, ca să poată apuca mai repede rîndul. Acolo zgribuleam și eu zi cu zi, cu cartela 'n mână... Acolo mi-a venit o idee năzdrăvană...

N'ar fi oare chip de câștigat ceva din vânzarea pâinii? În loc să se omoare atâta lume aici, s'ar putea împărți. Ar lua oamenii mai de grabă, ar fi mulțumiți și ei, și eu... Chestia este doar să găsesc un brutar mare, să-mi încredințeze un număr oarecare de pâini. Asta însă ar cere un capital sau o garanție și eu deabiă am dupăce să beau apă...

Câteva zile m'am silit să dau peste vre-un brutar, care să nu-mi ceară nimic afară de garanția morală... Et caetera... Am isbutit să

obțin în cele din urmă o scrisoare de recomandatie dela Filip Weingarten, un om cum se cade și săritor la nevoie... Dar am rămas cu scrisoarea în buzunar, căci în vremea aceasta se organizase mai bine distribuția pâinii și planul meu căzuse în baltă...

Filip Weingarten totuș mi-a întins o mână de ajutor, mai pe urmă... Se deschiseră și teatrele, iar el eră ceva pe-acolo. Vremurile sânt atât de tulburi că nu te poți miră cum un cinstit negustor ajunge să fie ceva la teatru. A avut nevoie de dânsul teatrul și omul s'a dus, mai ales că odinioară laurii scenei erau mai să-l ademenească... Trebuiau subiectele pieselor ce se jucau, pentru programe, în românește și nemțește. Deobicei, lucrurile acestea le fac antreprenorii. Weingarten mi-a cerut mîie să-i aranjez subiectele mai drăguț, mai literar. Vezi, sărmana literatură tot e bună la ceva!... I-am aranjat. Și am luat nu știu cât, avere nu, desigur. Eră cel dintâi câștig al meu sub ocupație. Mi se părea o minune. Nevastă-mea a dat un acatist de bucurie. Insfârșit, nu ne-a lăsat Dumnezeu să murim...

Să murim, nu, dar dac'ar fi fost să conținuăm așa, anevoie am fi dus-o până la ca-

păt.... Dealtfel isvorul acesta a secat repede. Programele au trecut în curând în exploatarea unui negustor care nu se mai sinchisea de „drăguț și literar“... Și tot Weingarten a sărit iarăș. M'a pus controlorul concertelor la Ateneu. Ceva mai sus ca aceia care rupeau biletele, căci eram șeful lor. Și ceva mai jos, fiindcă mi se plăteau zece lei numai în ziua când era concert, iar concerte erau cel mult unul pe săptămână... Nu curgea, dar picurà... Tot mai bine decât nimic... Bine că nu-i mai rău...

7

În zilele acelea m'am pomenit într'o seară iarăș cu Bordeni. M'a căutat acasă, m'a sculat dela masă că are să-mi spună ceva extrem de important.

— Uite ce este—îmi șopti dânsul cu o mutră foarte gravă. Mâine sau poimâine vei fi chemat la comandantură. Nu te speria. Poate să te țină acolo două-trei zile, pe urmă îți dă drumul. Te-a implicat Iotă că ai fost războinic... Dar să n'ai frică. Eu mă fac luntre și punte să vă scap. Sunteți vre-o șapte pe răboj... Stai acasă și așteaptă liniștit. Deocamdată nu e nimic grav...

Am stat acasă. Nevastă-mea plângea și-și frângea mâinile. Eu însă într'adevăr nu mai eram spăimântat. Greutatea vieții mă apăsă atât de mult că aș fi fost aproape bucuros s'o pot sfârși, oricum ar fi. Groaza și mizeria îți oțolesc inima și ți-o împietresc, încât ajungi să nu te mai doară nimic, să nu te mai frământa nici o speranță.

Am stat acasă trei zile încheiate. Și iar nimic. Mă întrebam uluit ce-o fi fost la mijloc? Sau n'o fi fost nimic?

O pisică crâncenă se jucă cu soarta oamenilor, îi chinuia înainte de a-i sfâșiă...

8

Se desprimăvără acuma. Se ușură viața, se reînfiripau nădejtile.

— Nu mai e mult—ne șopteam cu ochii strălucitori.

Uitam parcă amarul realității de dragul închipuirilor dorite.

Sau, dacă nu-l uitam de tot, îl înghițeam mai bine.

Eram traducător de programe și compozitor de reclame, plătit cu bucata. Am rămas toată vara. Mă mândream cât puteam că nici măcar n'am stat de vorbă cu nici un dușman,

cu toate că trecuse o jumătate de an de ocupație. Celor ce n'au cunoscut ocupația, care nu i-au simțit penetrațiunile științifice, li s'ar părea stranie asemenea mândrie. Ce-o fi mai firesc decât să fii aievea dușmanul dușmanului tău?

Și totuș ce greu e când ai ajuns în puterea lui! Când de viața și chiar de toanele lui îți atârnă viața! Ușor e să osândești, dar câte fereli și viclesuguri îți trebuiesc de vrei să nu cazi în ispită și să nu păcătuiești când păcatul te îmbie la fiecare pas, iar ispita te batjocorește pretutindeni!

Nu e mare cinste să-ți târăști traiul din trădători și reclame neroade. Poate însă că e mai ușor ca vâxuitul ghetelor. Dacă nu m'ași fi sfiit să mă așez cu lădița la un colț de stradă să fac concurență țigănușilor, de ce m'ași sfii c'am putut rămâne măcar prin împrejurimile meseriei mele? Firește, viața nu e dulce, dar la urma urmelor când mi-a fost cu adevărat dulce?

Și 'n vremea aceasta alții... Dar ce mă privesc pe mine ceilalți? Ce mă privesc?... E vorba numai de conștiința mea... De ea e vorba... Sărmana!...

CUMPANA SORTEI

SABIA LUI DAMOCLE

1

E ușor să te bați în piept că-ți iubești țara, când nimeni nu te oprește s'o iubești. Dar s'o iubești când nu e voie, când iubirea e privită drept o crimă, când mii de ispite te pândesc să te abată, atunci are un preț, atunci ți se cuvine recunoștința. Adică nu... Atunci îi simți mulțumirea. Atât. O datorie firească n'are nevoie de recunoștință, ci numai de suflet. Rău este când n'o împlinești, când însă ți-o faci, nu-ți câștigi merite deosebite.

În realitate, dragostea de țară și de neam nu știi s'o prețuești și nici s'o simți adevărat decât sub pumnul străinului. Atunci îți umple tot sufletul, îți înobilează toată firea, îți sporește nădejdele și-ți întărește încrederea. Fruc-

țul oprit e cel mai dulce. Numai cel ce suferă pentru țara lui, cel ce trebuie să scrâșnească dinții și să-și înghită mânia, cel ce se revoltă „cu pumnii strânși în buzunare“, numai în inima aceluia își coboară rădăcinile adânci adevărata iubire. Suferința singură zămislește pasiunile mari...

În împrejurări grele, sub amenințări multe simți într'adevăr nevoia să-ți dovedești iubirea. Cele mai neînsemnate lucruri iau în ochii tăi dornici proporții uriașe. Alteori ți s'ar fi părut ridicole; acum le mângâi cu evlavie.

Poate niciodată n'a clocotit în inimi mai multă ură ca sub ocupația germană. Cazurile singuratece, care ar arăta contrariul, n'au nici o însemnătate. Sunt urmările politicianismului care a pus totdeauna ambițiile personale mai presus de orice în lume. Mulțimea cea mare însă s'a purificat în flacăările încercărilor...

Eram închiși într'o temniță uriașă unde nu pătrundeă decât ceeace îngăduiau cotropitorii. Și ei numai otrava o îngăduiau să picure în sufletele noastre zi cu zi, ucigătoare de speranțe. Și tocmai în clipele când eram mai însetați de încredere și răbdare!

Ne luptam cu disperare împotriva primejdiei. Eră vară acum. Seara ne adunam iarăș,

o mână de scriitori, actori, pictori, avocați, medici, funcționari... „Fanaticii“, cum ne ziceau ceice pierduseră nădejdea sau care nu au avut-o niciodată. Impreună ne rugam, ne întăream și făuream viitorul cât mai trandafiriu cu putință. Ziarele germane și ungurești inundaseră Bucureștii. Într'însele aflam uneori știri care ne erau dragi. Le traduceam, le transcriam în mai multe exemplare, le împărțeam printre cei dornici ca și noi.

— Merge bine! era lozinca noastră.

Într'un ziar nemțesc am descoperit într'oză un rezumat al articolului Reginei noastre despre București, reprodus dintr'o gazetă belgiană. L'am învățat pe dinafară. Zile dearându-l îl recitam tuturor cu o mândrie copilărească:

— Ai văzut articolul Reginei?... O, îți stoarce lacrimi... Stai, că parcă-l am la mine... Are să te înduioșeze...

Apoi într'oză m'am prezentat cu o bombă: un jurnal francez. Un actor tânăr și plin de talent făcuse cunoștință cu un soldat german, alsacian, dela cenzura ziarelor. Și alsacianul i-a împrumutat pentru câteva ceasuri un veritabil „Le Temps“. De un an de zile aproape nu mai văzusem gazetă franceză... Toate mâi-

nile s'au întins spre mine. Riscam însă să dormim seara cu toții la „Cercul Militar“. Am fugit acasă, să-l sorbim în tihnă.

— Spune ceva despre noi?

Asta era întrebarea cea mai urgentă, fiindcă toată ziua auzeam că sântem un popor atât de păcătos încât ne-au părăsit și aliații, și Dumnezeu; deci nu ne mai rămâne decât să cădem la picioarele mărinimoșilor învingători care or să ne ierte, dacă îi vom ruga frumos...

Spunea ceva și despre noi. Era o telegramă a regelui Angliei către regele nostru, în care se reînnoia asigurarea că aliații ne dau, împreună cu admirația lor, tot concursul pentru realizarea dreptelor noastre revendicări...

Am copiat-o degrabă și am răspândit-o, în franțuzește, ca să fie mai veritabilă:

„Au moment où Votre Majesté...“

2

În vremea aceasta însă reprezentanții politicianismului se agitau din rășputeri. În fiecare zi se aruncau șvonuri noi în circulație despre dezastrul nostru definitiv sau despre

opera lor salvatoare. „Gazeta Bucureștilor“ se reorganizează și anunță cu alai că redacția ei a trecut în mâinile unor „fruntași politici români“. Au început interview-uri furioase, urmate de articole fulgerătoare. Cei de dincolo erau trădătorii, criminalii, vânduții... Dincolo, adică dincolo de linia de foc. Vrajmașul care ucide la Siret pe soldații noștri eră prietenul adevărat al românilor...

Deodată apoi se răspândi vestea că germanii pregătesc o ofensivă formidabilă pe frontul nostru. Două săptămâni circulația pe căile ferate e suspendată pentru civili.

— Vor să ia Moldova și au s'o ia... Ce vrei? Am intrat într'o belea cumplită—îmi spuse un doctor. Acuma vezi ce-au făcut prietenii d-tale?

În acelaș timp alții șopteau tuturor la ureche că s'au și numit prefectii pentru județele moldovene.

— Numai Carp poate să ne mai salveze... Ei, dar conu Petrache cere mână liberă, puteri discreționare. Altfel nu se mișcă—adăogau aceștia melancolic.

Rostul melancoliei îl lămureau alte svonuri:

— Carp face lovitură de stat. Va detronă

pe rege, va răsturnă toată dinastia, va declara dușmanii patriei pe ceice au pornit războiul și le va confiscă averile, apoi va aduce pe tron un prinț german, cutare băiat al Kai-zerului și în schimb vom avea Basarabia...

Chiar a doua zi e tulburare mare în oraș. S'a aflat că se pregătește o mobilizare în teritoriul ocupat. Armata ce se va ridica, va ocupa Moldova și va lupta alături de nemți împotriva aliaților... Oamenii se închină de spaimă. Vai de mine, asta ne mai lipseă!...

Un șef de cabinet al unui girant de minister îmi face o vizită într'o după-amiazi. Are o geantă doldora și o înfățișare foarte gravă. Vorbește în fraze învățate pe de rost, pompoase: interesele țării, salvarea țării, dezastul... Și la sfârșit îmi prezintă o listă:

— S'a pornit o mișcare frumoasă. Câțiva oameni de inimă s'au hotărât să facă pasul hotărâtor. Trebuie s'o rupem cu trecutul ticălos. Un singur om avem care poate să ridice iar țara, care posedă energia și perspicacitatea adevăratului om de stat. Mai e nevoie să-ți spun numele? Dacă țara va fi la înălțimea lui, va putea eși onorabil din cataclismul în care au aruncat-o cei fără minte. Ei bine, mișcarea noastră urmărește o consultare dis-

cretă a țării. Avem îngăduința și concursul ocupanților. Ceice vor să ne sprijinească trebuie să-și arate adeziunea. În foarte scurt timp se va cunoaște rezultatul... Sper că d-ta ești de-al nostru?

Trebuie să fi îngălbenit sau să mă fi schimbat la față, căci fără să-mi aștepte răspunsul, a continuat:

— Firește, iscălești numai dacă vrei... Noi nu silim pe nimeni... Pot să-ți spun însă atâtă că toți funcționarii și intelectualii sânt cu noi...

— Cred, dar eu nu pot... Imi face impresia că mi s'ar uscă mâna în clipa când aş iscăli așa ceva. Nu pot...

— Faci rău că nu vrei să înțelegi rostul vremii...

— Te rog... Fii și d-ta drăguț...

A înțeles. Mă așteptam să aibă urmări convorbirea aceasta, neplăcute pentru mine. Dar s'a sfârșit aici. Nici el n'a suflat o vorbă, nici eu...

În schimb aflam mereu că peste o sută de mii de iscălituri s'au adunat și că se mai adună, că în curând urmează lovitura...

Mă doare mâna când scriu acestea, precum m'a durut atunci sufletul...

3

Cade trăznetul. Rușii fug. Coastele Moldovei se descoperă. Pumnalul dușman s'a ridicat... Sântem pierduți...

Si deodată o rază de speranță... Au început ai noștri ofensiva! Va să zică nu sântem pierduți?... Comunicatele românești dispar din „Gazeta“ reorganizată. Înțelegem că-i bine. Peste vre-o săptămână le-am descoperit în ziarele din Austria. Ura! Câți prizonieri? Câte tunuri? Ce sate au luat? Multe... Da... Mărăști trebuie să fie... Repede hărțile... Sânt aproape de granița Transilvaniei... Acuma desigur c'au trecut-o... Oho, de când au trecut-o... Câțiva aduc vestea sigură că ai noștri au luat Kezdi-Vasarhely și că se apropie de Brașov de unde o să cază peste nemții ce ne încătușează pe noi...

E scurtă bucuria. Pornește ofensiva germană... Tremură toată lumea. De-acù s'a isprăvit definitiv... Nu știu câte zeci de divizii au fost aduse din Franța. Vor să ne dea lovitura de grație... Comunicatele jubilează: prizonieri, pradă, înaintare... Pe stradă nu mai întâlnești decât fețe plouate. Desnădejdea s'a așternut greu de tot... Se telegrafiază regelui

la Iași să lase tezaurul în țară. Depeșile nemțești vestesc că regele, guvernul, Camerele au și fugit din Iași, că evacuarea Moldovei se face într'o debandadă îngrozitoare...

Sântem atât de puțini cei ce mai avem încredere, încât parcă mi-e și rușine. Numai încăpățânarea sau prostia mai poate nădăjdui... Chiar și „fanaticii“ s'au pleoștit. Un actor comic și cu mine rămânem neclintiți.

— Eu cred că tot o să ne ajute Dumnezeu! îmi șopti dânsul.

— Eu simt că nu putem pieri...

Dar seara un scriitor, care a răscolit multă gălăgie în vremea ocupației, îmi comunică strălucitor:

— A căzut Tecuciul!

— Nu se poate... Nici nemții nu anunță...

— Acuma a venit telegrama... Mi-a spus ministrul...

— Cu toate astea nu cred. Pun rămășag că nu-i adevărat!

— Bine, bine, nu crede. Ai să vezi mâine...

Peste câteva clipe însă un băiat foarte tânăr, care auzise, intervine:

— Dă-mi voe, domnule... Eu sânt fiul ministrului... Nu știu dacă Tecuciul a căzut. Dar sigur este că va cădea. Până 'n două

săptămâni Moldova e ocupată. Dealtfel s'au și luat măsurile toate... Dacă te interesează, pot să-ți arăt și un mic document... Poftim! Te rog însă să mi-l înapoezi, fiindcă deocamdată trebuie să rămână în taină...

Eră un afiș, în formatul unui ziar. L'am desfăcut repede: „Chemarea Mitropolitului Primat“. Am citit: „Români Moldoveni și voi Români de pretutindenii, adunați între Carpați și Prut, auziți glasul fraților voștri din România ocupată! Oștile puterilor centrale sânt în trecătorile Carpaților, sânt la porțile de sus și la porțile de jos ale Moldovei. Ele înaintează și țara va fi din nou cruntată de sânge...“ Și iar mai citesc: „Dar Domnul Dumnezeu s'a îndurat de țara aceasta. El a împlânzit inima biruitorului către noi și a făcut dintr'însul tovarășul nostru pentru mântuirea României...“ Litere groase, mari, cițețe, care-ți plezneau ochii. Și jos, tipărite sease nume de arhierei...

— Ei, acuma ce mai zici? făcù tânărul când îi înapoiai afișul.

— Cu toate acestea Moldova nu se va lua... Sânt în stare să fac orice rămășag...

Aveam mania rămășagurilor care îmi atâtau încrederea.

Băiatul „ministrului“ mă privi cu o compătımire sdrobitoare.

— Ce te face pe d-ta să te pui împotriva evidenței?

— Nu știu... Simt eu că nu vor trece... Dovezile d-tale pot să fie nimicitoare, dar simțirea mea e mai tare...

Numai câteva zile a mai ținut forfoteala aceasta sugrumătoare. Pe urmă comunicatele germane au început să se mulcomească. Vii-torii perfecți moldoveni spuneau că a intervenit o pauză, dar va porni năvala și mai furioasă, în curând. Incetul cu încetul pătrundeau și alte știri din care se închegă re-frenul:

— Au fost bătuți cumplit nemții la Siret...

Veneau amănunte care-ți umflau pieptul. S'au speriat nemții de vitejia și îndârjirea românilor. Cutare regiment s'a luptat numai în cămașă zile de-arândul. Numai la Verdun s'a pomenit o apărare atât de măreață. Germanii au avut pierderi uriașe. Zece divizii sau poate mai multe au fost complect nimice. Mackensen eră cât p'aci să cadă prizonier. Kaizerul care venise să vază cu ochii inundarea Moldovei, a plecat cu coada 'ntre picioare. Presa franceză și engleză are co-

loane întregi despre victoria noastră, una din cele mai frumoase din tot războiul. La Paris o stradă s'a botezat „Avenue Averesco“, iar la Londra una „Mărășești-Street“...

Umblam mai țăntoși pe stradă parcă și noi am fi avut o parte în victoria aceasta.

Cineva aduse mai pe urmă știrea că Mackensen a făcut o vizită bătrânului Lupu-Costache felicitându-l pentru vitejia fără pereche a oștirea române. Și se zicea că bătrânul Lupu-Costache a roșit, nu se știe dacă de mândrie sau de rușine...

Liniștea obișnuită se coborâse iar în București când, întâlnind pe scriitorul gălăgios îl întrebai:

— Ei, ce mai face Tecuciul?

— Ironia e gratuită, dragă... Adică îți închipui tu că nemții, dacă ar fi vrut cu orice preț, n'ar fi trecut?... Probabil însă că n'au vrut...

— Desigur. Nici vulpea n'a vrut strugurii...

4

Zvonul alergă de câteva săptămâni că are să pornească un ziar românesc independent, sub conducerea unui fruntaș liberal rămas în teritoriul ocupat, care se împotrivesc la in-

trarea în război contra Germaniei. Se spune că jurnalul acesta e menit să contrabalanseze propaganda nemțească ce o face cu totul fără perdea „Gazeta Bucureștilor“. Nu va putea lupta împotriva ocupanților, dar nici nu le va linge mâinile. Mulți șopteau chiar că Corbea a fost lăsat înadins aici ca, la un caz de nevoie, liberalii să poată întoarce frontul... Gazeta eră așteptată cu interes și chiar cu un fel de nerăbdare...

— D-ta ce faci? mă opri într'o zi un scriitor cu barbă. Din ce trăești?

— Vai de capul meu cum trăesc.

— Atunci de ce mai stai pe loc? N'ai auzit? Iese un jurnal românesc. Poți să câștigi și d-ta ceva. Directorul chiar s'a gândit și ar vrea să te vadă...

— Nu pot să mă amestec în politică. N'am făcut-o înainte; cu atât mai mult n'o pot face acuma... Și mai ales împotriva sufletului meu...

— Faci exces. Intâi că d-ta n'ai să faci politică. D-ta îți faci literatura d-tale... și atâta tot... Pe urmă, nu uită, gazeta e românească. Scrupurile deci sânt deplasate. Directorul doar e o garanție... Ori îți închipui că ești mai român ca dânsul?

Ispita eră zâmbitoare. Și totuș... M'a cuprins iar criza șovăirii întocmai ca atunci când fusese vorba de-a plecà sau de-a rămâne. În împrejurările în care sântem nevoiți să ne târâm viața, ceea ce mi se oferă e tot ce se poate mai onorabil... Firește, relativ... Dar relativitatea e temelia întregii clădiri sociale. Nimic nu e absolut pe lume. Și mai ales nimic nu poate fi absolut când baionete vrăjmașe călăuzesc pașii unei țări...

Imi dădeam seama că e nevoie aici de o concesiie sufletească... și concesiile sânt începutul prăpastiei. Și totuș... Dacă nu voi face concesiia aceasta, mâine voi fi silit să fac poate una mai mare sau să mă lungesc pe jos în așteptarea morții fără glorie. Intransigența desăvârșită se bazează veșnic pe independența materială care te pune la adăpostul cerințelor burții... Idealismul, degeaba, își plimbă capul prin înălțimile albastre, dar umblă cu picioarele prin materialismul de toate zilele.

Am stat de vorbă cu directorul și mi-am deschis sufletul. Și m'a priceput. Avea ochii înlăcrimați. El eră convins până 'n măduva oaselor că sântem pierduți. Dar nu vreà să-mi zdrobească iluziile. Din nenorocire au să mi

se spulbere singure. Realitatea e cel mai puternic leac al închipuirilor... Nu-mi cere să mă solidarizez câtuş de puţin cu politica ziarului care va salvà ce se mai poate din ruine. Sânt poet, să rămân poet. Să văd numai de literatură. Imi doreşte să găsesc mângâiere într'insa... Asta nimeni în lume nu poate să mi-o impute...

Ziarul a pornit în clipele când nourii cei mai ameninţatori se îngrămădeau pe orizontul ţării. Ruşii tratau armistiţiul cu duşmanii târându-ne şi pe noi cu dânşii... Intunerecul se coborà încetişor peste visurile noastre. Toate păreau a fi fost zadarnice. Nenorocirile se prăvăleau aşa de furtunos, încât ultima speranţă se sfià şi se ascundeà din ce în ce mai adânc în căldura inimii...

5

Ura are nevoie de descărcare, ca şi iubirea. Tăinuită, te înăbuşe. O simţeam cum mă gătuià tot mai strâns. Evanghelia ei îmi fusese străină până atunci. Dar acum se înfiripase singură, aproape chiar împotriva voinţii mele care erà protivnica urei. Se închegase înce-

tul cu încetul, mi se îngrămădise în inimă și începea să mă doară cu atât mai mult că nu-i puteam da drumul în dragă voie.

Ura e născocitoare și șireată, întocmai ca iubirea. Găsește prilejurile și le exploatează cu îndârjire.

Ura mea a găsit o eșire îngustă și s'a bucurat...

La Teatrul Național se încuibase o trupă germană de actori, despre care trebuiă să vorbim. Deobicei cronicile din ziare sânt niște reportaje convenționale. Gentilețea și indulgența trebuie să predomine într'însele, ca să nu supere pe nimeni; cel mult o aluzie e îngăduită uneori, foarte ușoară și, dacă se poate, spirituală... Cu toate acestea am început să tratez pe reprezentanții culturii coto-pitoare cu ceea ce se chiamă „severitate obiectivă“. Lumea teatrală a observat îndată și și-a frecat mâinile: Bravo, ăsta ne răzibună și pe noi... Cenzura nu se prea sinchisea de afacerile culiselor, cel puțin la început. Corecturile veneau ștampilate probabil fără a fi fost citite... Actorii germani însă s'au revoltat. Așteptau osanale și mulțumiri pentru că au binevoit să se coboare cu arta lor în fața unor barbari striviți. Și ce-au făcut, ce

n'au făcut, că într'o bună zi m'am pomenit chemat la șeful cenzurei, un baron foarte spilcuit. S'a sculat în picioare când am intrat, ca să-mi poată spune mai apăsător:

— D-ta vei fi internat la Corabia!

— Dar pentruce, domnule baron?

— Fiindcă ai o atitudine vădit protivnică puterilor centrale. Intre altele felul cum îți permiți d-ta să scrii despre artiștii noștri, este de-a dreptul jignitor.

— Am crezut că în artă e permisă obiectivitatea. Și dealtfel cenzura a permis publicarea...

— A permis înadins ca să vedem până unde vei merge... Înțelegem noi obiectivitatea dvs. care nu-î altceva decât dușmănie mascată. Nouă nu ne trebuie obiectivitatea d-tale. Noi nu sântem aici ca să lăsăm să se insulte instituțiile noastre... Am terminat. Voi lua măsurile trebuincioase...

Nici nu știu cum am eșit din biroul domnului baron. Simțeam numai că mi-e foarte cald și că toate se clatină în fața mea.

Două zile au stărut pentru bietul de mine câțiva fruntași cu trecere, până ce au îmblânzit pe șeful spilcuit. De, în împrejurări de-acestea, ura trebuie să se îngrămădească, ne-

putincioasă, în inimi. Când ești sub călcâi, nu ți-e îngăduit nici să te svârcolești, altminteri îți stârnești singur strivirea zadar-nică...

6

Pe urmă, poate încăpățânarea mea sau poate răutatea altuia sau poate toanele soartei m'au încurcat într'un bocluc căruia i-am tras ponoasele până 'n clipa aceasta când...

M'am certat cu un scriitor. Fiindcă cearta s'a stârnit pe o chestie literară, a degenerat, firește. Scriitorii sânt, într'o privință, ca țigani: se ceartă și 'n cimitir. Doar că sfada lor e poreclită polemică.

Henric Adler aveà la îndemână un jurnal înființat înadins pentru a-i preamări gloria și a-i doborî adversarii. Erà un om ciudat Adler: o inimă acră, setoasă de orice răzbu-nare, și o limbă pătimașă, neagră, veninoasă. Nici un mijloc nu i se părea urât, dacă prin-tr'însul puteà desființa un protivnic...

Față de mine, după ce ne-am desbinat, a început o campanie sistematică și stranie. Toate înțepăturile, când mai pe față, când

mai ascunse, culminau într'un fel de refren: boanghina!

Dintru'ntâi, n'am priceput ținta refrenului. Imi închipuiam că, simțindu-se prea slab, caută să mă lovească aruncându-mi în lume rușinea că sânt transilvănean. Asemenea încercări am mai avut și altădată, cu alții. A fi transilvănean fusese totdeauna, în ochii unora, o mare scădere. Ne învățasem s'o înghițim fără multă supărare. Așa erau vremurile odinioară... Dar acuma? Când ungurii se plimbau pe calea Victoriei? Când a fi ardelen e o crimă care te duce imediat la pușcărie și poate chiar mai departe?... Sau ura i-a întunecat vederea, sau... A doua posibilitate nu îndrăzneam să mi-o închipuesc...

Atacurile însă continuau, aceleași, cu o stăruință uimitoare, pe toate căile, pe toate potecile. Imi ajungeau la urechi vorbe de necrezut. Că Adler se laudă pretutindeni că încurând voi fi măturat de pe-acî, că... Unii prieteni mă sfătuiau să mă feresc sau să caut să-l împac, căci Adler e hotărât să mă dea pe mâna nemților fiindcă într'ascuns fac propagandă împotriva lor, deși sânt dezertor austriac...

Zâmbeam necrezător. Oricât ar fi cineva

de pornit, asta nu se poate... Asta ar fi... Și nu se poate!...

Și tăceam...

În vremea aceea începuseră să mai pătrundă aici știri de dincolo de zidul de foc ce tăia țara în două. Cenzura germană împărțea redacțiilor bucureștene ziare din Moldova, pentru trebuințele lor politice... Cât le mai doream noi, ziarele acelea! Cât mai alergam noi după o veste de dincolo! Tot ne interesă. Orice nume ne bucură! Ca și când ne-ar fi înviat din morți cei mai scumpi ai noștri...

Intr'o zi, ducându-mă în oraș, întâlnesc pe Dulcegaru, un omuleț sfrijit, cu un nas foarte subțire, sufletul „Gazetei Bucureștilor“. Explică foarte agitat cine știe ce, unui domn burtos și roșcovan. Când mă zări, Dulcegaru își întrerupse explicațiile și-mi zise cu un zâmbet mulțumit de felicitare:

— A, știi că te înjură Iorga?

— Pe mine? întrebai tresărind. De ce?

— Nu știu... Lasă, dragă, nu te emoționează. Nu ești singurul. Pe toți ne terfelește. Și pe mine!... Lasă, îți face cinste să fii înjurat...

Eră cea mai greă știre ce-o promisem, poate

în toată viața. La posibilitatea aceasta nu mă gândisem niciodată. Groaza veșnică în care mă sbăteam de un an de zile, amenințarea chinuitoare sub care îmi târam viața nu-mi dăduse răgaz să-mi închipuesc că cei dela care nădăjduiam mântuirea s'ar putea să răspundă prin ură la iubirea noastră cea mai scumpă și mai înălțătoare, pentru care cheltuam toată căldura inimilor noastre robite...

Imi rămăsese întipărit în ochi zâmbetul lui Dulcegaru. El se simțea măgulit, firește, că-l înjură Iorga. Asta-i ridică valoarea în ochii săi proprii și în ai altora ca dânsul. Zâmbetul lui mă urmărea și mă îngheța. Iată-mă deci și pe mine printre cei pe care eu însu-mi îi priveam ca pe niște... Iată-mă!...

M'am repezit la un redactor politic al gazetei:

— Domnule, e adevărat că m'a înjurat Iorga?

Cu un zâmbet asemenea celui cu care mă apostrofase Dulcegaru, îmi răspunse nepăsător:

— Nu știu... Nu-mi aduc aminte... Dar se prea poate... Ei, și ce are aface? Și pe mine m'a înjurat...

— Bine, pe d-ta înțeleg. Și eu te înjur pe d-ta... Dar pe mine de ce, de ce?

Imi tremură glasul și ochii îmi erau umezi. A băgat de seamă și mi-a zis, clătinând din cap:

— Cât ești de copilăros... Se vede că n'ai făcut niciodată politică... Ce-ți pasă? Te înjură? Iți face reclamă... Te lansează...

— O, asemenea reclamă... Reclamă funerară...

— Astâmpără-te și cată-ți de treburi... Nu te alarmă. Nu-i nimic. Mie nu mi-a căzut în mână numărul acela... Dar, în nu știu care fițuică, într'o informație parc'a fost ceva...

— Ce-a fost? Ce-a fost?

— Nu mai am șurnalul. In orice caz nu te insultă. Spunea numai că într'un ziar din București ce le-a parvenit, au văzut articole iscălite de cutare și cutare, iar la d-ta adăogă: „român transilvănean“... Toate astea n'au nici o importanță. Nerozii...

Nerozii! Ce ușor e să mângâi când nu te doare!

Câte nopți și zile m'au urmărit pe urmă „neroziiile“ acestea și m'au chinuit! Mă simțeam ca un naufragiat care, ori încotro s'ar în-

toarce, găsește numai jale și desnădejde... Aici Adler și unгурii, iar dincolo... Aici port groaza în spinare pentru că sânt boanghină, dincolo sânt huiduit pentru că... „român transilvănean“. Și toate acestea fiindcă un căpitan nervos sau poate alții mai mari n'au avut vreme să-mi dea și mie un locșor printre cei mulți...

7

Tocmai în zilele acelea m'am mai pomenit cu o veste... „Nenorocirea nu vine niciodată singură“. Se leagă una de alta, se întovărășesc...

Un gazetar bolnăvicios, prăpădit, Albeanu, care lucră ca translator în birourile cenzurei, îmi spuse că un agent dela poliția de siguranță, o cunoștință de-a lui (căci se zicea că toți agenții români rămași în teritoriul ocupat s'au pus numaidecât în slujba nemților), l'a întrebat de mine: dacă mă cunoaște, dacă-i adevărat că sânt fugit din armata austriacă, dacă-i adevărat că pretutindeni ocărăsc pe nemți... Ș'a primit adică un denunț împotriva mea, iar el a fost însărcinat să cerceteze...

— Și ce i-ai răspuns?

— Că te cunosc, dar că nu-s adevărate învinuirile ce ți se aduc.

— Și cum au rămas lucrurile?

— Nu știu. Când l'oi mai vedea o să-l întreb...

GURA LUPULUI

1

Orice durere are leac. Greutatea este doar să-l dibuești. Dacă n'ar fi uitarea și speranța, viața ar fi atât de chinuitoare că n'ai putea-o îndurà nici măcar o zi.

Ș'apoi omul e animalul cel mai răbdător de sub soare. Oriunde l'ai aruncà, trăește. Oricum l'ai tortură, se obișnuște. Primejdia cea mai crâncenă, dacă-l urmărește mai stăruitor și mai îndelung, nu-l mai spăimântă, ba chiar îl oțelește.

Altădată, de mi-ar fi spus cineva că voi trăi luni întregi, un an de zile sub veșnica amenințare a unui necunoscut plin de suferințe, n'aș fi crezut. Și iată, trăesc... Și nădăjduesc mereu, și chiar pot râde uneori... O singură țintă am: să mă strecor... Trebuie să rabd, să

taç, să cred... Pe urmă, când se va prăbuși zidul, se va face lumină și 'n lumina aceea se va lămuri înfățișarea fiecăruia...

Firește, astea sânt mângâierile disperării... Dar atunci nici nu-mi dădeam bine seama. Atunci disperarea-mi erà atât de mare încât mi se părea că-i cea mai trandafirie speranță... Deoparte Adler mă îmbracă în haine strigătoare care să mă dea în mâinile pândarilor, iar de altă parte ceilalți, care nu știau poate nimic, dar totuș mă arătau cu degetul, împingându-mă cu aceeași înverșunare în brațele nenorocirii...

O, deabià astăzi văd cât am fost de copilăros! Deabià azi s'a făcut lumină deplină în inima mea ca să pot privi lumea așa cum este... Deaceea am și luat hotărârea cea tristă... singura care-mi poate aduce mângâerea curată... În curând! În curând!... Mai sânt câteva ceasuri... Laoparte șovăirile!...

Cezar Danilovici-Gorj îmi spuse într'o zi, abătut, că Adler, auzind cum că eu scrisesem înainte de război niște poezii despre Ardeal într'o revistă, a scos îndată un carnet, a însemnat ceva și pe urmă a cutreerat toate librăriile și tipografiile, să găsească numerile

acelea din revistă, fiindcă „aveà nevoie de ele“.

— Mi-e frică să nu-ți faci vre-un rău—a-
dăogă Danilovici. Omul acela e în stare de
orice... Iartă-mă, te rog. Mă simt vinovat și
eu, căci eu am scăpat vorba cu poeziile. Dar
nici nu-mi puteam închipui că un român să
fie capabil...

Peste câteva zile, un artist dintre cei mai
buni, îmi zise:

— Ferește-te de Adler. Trebuie să știi că în-
trebuințează toate, absolut toate mijloacele
împotriva d-tale... Chiar eri mi-a spus că um-
blă dosarele d-tale la nemți și că vei fi um-
flat repede-repede...

— Dar cum să mă feresc? Pentru mine nu-i
scăpare. Dealtfel pentru nimeni... Și crezi
d-ta că s'ar putea să...?

— O, fără doar și poate. Sânt sigur. Toată
greutatea e numai să te lucreze astfel încât
să nu rămână urmele meșteșugirilor lui... Nu
înțelegi?

2

Incepeau svârcolirile noastre de pace. În-
tr-o zi s'a ivit un automobil românesc pe

calea Victoriei. Ne opream în loc, cu capul gol, cu fața strălucitoare de bucurie:

— Ai noștri... Uite de-ai noștri!...

Șopteam. Nu puteam îndrăzni nici să ne bucurăm...

Oamenii cu greutate, plângeau ruina țării. S'a isprăvit. Am ajuns robi din stăpâni ce eram. Nu mai e nici o nădejde. Sfârșitul...

Căutau să convingă pe ceice mai credeau.

În fiecare zi mi se explică amănunțit și mie, cu argumente definitive, că sântem morți și orice optimism e o crimă națională.

— Iată, să presupunem cazul cel mai bun, — mă cumițează un gazetar grav. Germania va fi bătută în Apus. Bine. Urmează masa verde... Crezi d-ta că Germania nu va avea nici o greutate acolo, chiar bătută?... Ei bine, atunci ea va cedă englezilor, francezilor, belgienilor... tuturor. Dar în chestia noastră nu poate cedă. Pe-aici e plămânul ei... Și când Germania va fi cedat în toate și nu va mai fi în litigiu decât România, îți poți închipui d-ta că aliații vor reîncepe războiul numai pentru noi? Îți poți închipui?... Și chiar să vrea guvernele, crezi că popoarele lor ar consimți să-și mai verse sângele pentru ca noi să luăm Transilvania?

— Toate bune, dar eu totuși pun capul pe tocător că vom avea Ardealul!

Râdea cu o superioritate zdrobitoare:

— Asta-i raționamentul sergentului de stradă, nu te supără... D-ta vezi realitatea, căci trebuie s'o vezi și totuș te hrănești cu închipuiri. Lumea însă nu se conduce după fan-tezii, tinere, lumea umblă după lucruri palpabile!

Indată, pe urmă, un prieten protector mă dojeni cu multă bunăvoință:

— E păcat de d-ta că stai cam în umbră. Profită! Scrie! D-ta ai mult talent... De ce nu încerci să intri în politică? Ai putea fi mai folositor țării. În momentele acestea patrioții adevărați nu-i îngăduit să stea la o parte. Incepe! Trebuie să-ți circule numele, să te cunoască lumea... Nu vezi că toți sânt într'o activitate binefăcătoare? Numai d-ta tânjești. Lasă visurile. Trebuie să ne resem-năm cu toții. Dacă scapi prilejul acesta... s'a isprăvit. Acuma e momentul să te ridici, acuma, acuma!

Nu m'am putut supără. Omul era atât de binevoitor! Dar am răspuns cu aceeași seriozitate:

— Mai curând să mi se usuce amândouă.

mâinile decât să intru în orgia aceasta fune-bră... Am scris numai literatură până acuma și totuș mi se pare că am făcut o crimă. Și poate chiar că este... Dar încă să mai mângălesc și politică!... Ș'apoi, vezi, eu încă n'am desperat. Eu mai cred. Va trece întunecul și trebuie să vină lumina... Cred! Cred!...

M'a compătimit cu privirea. I se părea că sânt cu adevărat vrednic de milă...

4

Marti... Se vesteă o minunată zi de Aprilie... Prin curte vrăbiile se certau ca niște cumetre geloase... Un soare vesel și călduț se jucă în perdelele subțiri ale ferestrelor... Deabiă mă deșteptasem...

Deodată un bocănit aspru în ușă. Sării fript din pat. Nu știu de ce îmi tremură inima? Luai o haină și mă repezii să deschid. În vestibul un ofițer austriac cu o față aspră, colțuroasă, cu fălcile largi, cu o mustață groasă și cu o privire supărăcioasă și pătrunzătoare.

— Domnul Lunceanu? zise militarul cuprinzându-mă dintr'o căutătură.

— Da, eu sânt—murmurai.

— Aha—făcù dânsul cu o vădită mulțumire. Vreau să vă vorbesc ceva foarte urgent.

— Poftim... Intrați!

Il văzui făcând un semn cuiva, care stătea afară. Apoi intră cu șapca în cap, fără să mă scape deloc din ochi, ca și când i-ar fi fost frică să nu mă piardă.

— Poftim! îi zisei, arătându-i un scaun, fiindcă el, adâncit cum erà întru a mă examina bine, nu mai spuneă nimic.

Auzindu-mi glasul, își reveni.

— Domnul Lunceanu, da... Eu sânt comisar de poliție militară și aș dori să aflù care este situația d-voastră față de monarhia și armata austro-ungară?

În primul moment mă gândisem să tăgăduesc c'ăși fi ardelean. Dar imediat îmi luai seama. M'aș încurcă degeaba, mai rău. Înțelegeam că aveă informații precise asupra mea.

— Nu mai am nici o relație cu armata și țara d-voastră. Am renunțat de mult și am optat pentru cetățenia românească.

— Da?... Aveți acte?

— Desigur.

— De câți ani ați plecat din Ungaria?

— Sânt mai bine de zece ani...

— Da?... Va să zică nu sânt valabile actele... In orice caz aş dori să le văd...

Ii arătai câteva hârtii. Işi aruncă ochii în ele, mormăi, zâmbi batjocoritor.

— Ştiam. Gospodărie românească... Hm...

Le vârî în buzunar, apoi rosti, ridicând tonul:

— Acum vă rog să mă urmaţi!

— Unde?

— Veţi vedea... Aştept până vă îmbrăcaţi... Sânteţi căsătorit?

— Da... Nevastă-mea este în odaia de-alături...

— Atunci vă rog să-i comunicaţi să treacă undeva în vecini pentru astăzi, deoarece casa aceasta trebuie s'o închidem...

— Cum, să plece din casă?

— Numai pentru puţin timp... Aici în nici un caz nu poate rămâne. Se va face o perchezitie amănunţită şi trebuie să fim singuri...

Nu răspunsei nimic. Doar dintru început, de când mă hotărâsem să rămân aici, prevăzusem eventualitatea aceasta. Acum soarta s'a împlinit... Numai inima îmi bătea cumplit, zdrobită şi speriată.

Nevastă-mea ascultase la uşă. Presimţise

un rău. Eră ca varul. Se agăță de mine tremurând toată.

— Ce este? Te-a arestat?... Unde te duce?

— Nu știu... Trebuie să mă îmbrac repede...
Imbrăcați-vă și voi...

Nu-i putui spune că trebuie să plece și ea din casă. Dar se vede că auzise și înțelesese tot, căci îmi zise ea singură, frângându-și mâinile:

— Ce să mă fac cu copiii? Unde să ne ducem?...

— Liniște și încredere—îi șoptii. Să nu ne pierdem capul... Așteaptă să vedem ce-o fi!...

În câteva minute eram îmbrăcați... Ungurul așteptă în birou, calm, rece. Când mă văzù gata, zâmbi. Se apropiă de mine și, privind-mă adânc în ochi, îmi zise cu un glas mai moale:

— În interesul d-tale te povățuesc să-mi încredințezi corespondența ce-ai avut-o cu Iorga... Știm cu siguranță că ai fost în relații strânse. Îți ușurezi mult situația printr'un gest spontan de franchețe!

— Dar dacă nici nu-l cunosc pe d-l Iorga?

— Eu ți-am spus aceasta ca să te servesc. D-ta faci cum crezi... Te previu însă că avem informații sigure despre propaganda d-tale

iredentistă atât dinainte de război cât și de acuma, în timpul ocupației...

Mă despărții de nevastă și de copii, simplu, fără lacrimi. Voiam să fim tari.

— Tăcere și încredere—zisei. Cine știe? Poate că mă mai întorc... Ai grije de copii!

— Domnule, te rog, spune-mi cel puțin unde-l duci! zise nevastă-mea către ofițerul-politist cu un glas moale, dar hotărât.

— Deocamdată nu vă pot spune nimic. Vă anunțăm noi mai târziu dacă va fi nevoie —răspunse dânsul, întunecat. Dealtfel, dacă domnul nu e vinovat, poate să se întoarcă... Noi nu suntem barbari, doamnă!

În curte așteptă un militar și un civil. Comisarul le spuse ceva, apoi eșirăm. O trăsură stătea în fața porții. Ne-am urcat și am pornit pe străzi lăturalnice.

— Ce vreți cu mine? întrebai deodată, ne-mai putându-mă stăpâni. Ce-am păcătuit? Spune-mi! Acuma cred că poți... Sânt doar în mâinile d-voastră...

— Hm! făcù el răsucindu-și mustața cu mândrie. Urlă ziarele, domnule, că d-ta ești liber!

— Care ziare?

— Toate... Lasă c'ai să vezi d-ta... Nu ares-tăm noi degeaba pe nimeni!...

3

Trăsura ajunsese în Bulevardul Carol și se opri în fața unei case cu etaj, fără nici o firmă. Ce-o fi aici de nu-i nici o firmă?

Urcăm la etaj. Dăm într'un antreu întunecos, pe urmă într'un coridor, pe urmă într'o odăiță unde, la vre-o trei mese, scriau o droae de subofițeri austriaci. Toți ridică nasurile, ca la comandă, și-și ațintesc privirile curioase asupra mea. Insoțitorul meu mă pofteste grațios să iau loc pe un scaun, șoptește ceva unuia din militari,—probabil să mă aibă în pază,—apoi dispare pe altă ușă...

Capul îmi eră gol. Nu puteam închegă nici o gândire. Fruntea-mi eră încărcată de nădușeală; o ștergeam mereu cu o batistă și nu mă răcoream. Auzeam cum suflă greu oamenii aceia încovoiați lângă mese, cum scârțâie penițele pe hârtie, fiecare cu alt sunet, ca și când s'ar târî niște gândaci goniți pe o dușumea stricată. Stăpâneà o tăcere atât de mare că-mi făcea rău...

Deodată o ușă se deschise cu zgomot, și

în odae năvăli țațoș, cu pălăria pe cap, un civil bine îmbrăcat. Îl recunoscu. Era un gazetar care, în vremea neutralității, fusese cel mai înverșunat apostol al războiului. O față rasă, oacheșă și o pereche de ochelari sub care licăreau niște ochi mici, scufundați în orbite... Zărindu-mă aici se zăpăci o clipă, dar se reculese curând și-mi zise amabil:

— Ce-i cu d-ta? Ce cauți pe-aici?

— Am fost adus... Imi închipuiesc că pentru a fi arestat.

— Hm, hm...

Clătină din cap, îngândurat. Vrù să mai zică ceva, dar ceilalți îl chemau din toate părțile:

— *Herr Ionescu!... Herr Ionescu!*

Acuma-mi adusei aminte numele: Virgil Ionescu. Mă agățai îndată de numele acesta ca înecatul de firul de pai mântuitor. Iată ultima licărire de speranță. Omul acesta se vede că are trecere. Cum, necum, ce-mi pasă... Trebuie să încerc... Altfel sânt pierdut...

— Lasă, nu fii speriat—îmi zise dânsul cu mândrie, când îl rugai să-mi întindă o mână de ajutor. Vorbesc eu cu căpitanul... Și cred că am să reușesc... Numai să nu fi

făcut vre-una prea boacănă... De ce te-a a-restat?

— Parcă eu știu?

A intrat îndată pe ușa unde dispăruse în-soțitorul meu, care dealtfel în curând se a-rătă iar, și-mi zise scurt:

— Mergem mai departe...

Cotirăm prin câteva străzi necunoscute. Intr'o ulicioară dosnică, într'o casă simplă, cu o curte curată, intrarăm.

— Așa. D-ta rămâi acuma aici—rosti comi-sarul dându-mă în primire unui căprar care lucră într'un birou împreună cu doi civili unguri, spâni, nespălați, grețoși la vedere.

Stătui acolo vre-un ceas. Civili dresau pro-cese-verbale câtorva demobilizați români, în uniformă, pe care îi trimiteau în Ungaria. Pe urmă fui introdus în altă odaie unde un locotenent încorsetat începù să mă descoasă: de câți ani sânt în țară, de ce nu m'am pre-zentat la mobilizare în Austria, de ce am lu-crat împotriva patriei mele, de ce urăsc și azi puterile centrale?... Răspunsurile mele le-a adunat într'un proces-verbal ceremonios pe care m'a pus să-l iscălesc.

— Am terminat—zise apoi apăsând un bu-ton de sonerie. Se vor luă măsuri aspre îm-

potriva d-tale... Dar astea nu intră în atribuțiile mele...

Un strajmeșter fù însărcinat să mă ducă iar nu știu unde. Părea om pașnic. Pe drum îl întrebai:

— Mă rog d-tale, unde mă duci? Ce-o să fie cu mine?

— Eu nu pot să știu—murmură el cu blândețe. Eu te voi dà în primire și mai încolo nu știu nimic.

Ajunsei iarăș în Bulevardul Carol, unde fusesem întâia oară. Dar acuma, după puțină zăbavă, fui înfățișat unui căpitan înalt, roșcovan, ras.

— D-ta? îmi zise căpitanul repede uitându-se în hârtiile dela strajmeșter. Da, da...

Citi procesul-verbal, apoi îl puse pe birou.

— D-ta ești foarte vinovat—reluă dânsul legănându-se pe picioare, cu mâinile în buzunarele pantalonilor. Mai întâi ești dezertor, fiindcă nu te-ai prezentat să-ți faci datoria către țară...

— Am renunțat la orice legături cu țara aceea—întrerupsei eu.

— Vei fi renunțat d-ta, dar n'a renunțat ea! mi-o reteză căpitanul. Al doilea, ești trădător, pentru că ai agitat împotriva patriei d-tale și

ai păstrat o atitudine dușmănoasă față de prezentul și viitorul ei. Va să zică, vina d-tale e mare, e nespus de mare.

— Sânt cetățean român, domnule căpitan, și deci nu pot avea nici o vină față de o țară străină!

— Te înșeli. D-ta nu ești cetățean român, pentrucă nici o autoritate austro-ungară nu ți-a eliberat vre-un act oficial prin care să-ți recunoască lepădarea de supușenia ungară. Și chiar dacă ai avea asemenea acte, azi, în plin război, nimeni n'ar mai fi obligat să țină seamă de ele. Când patria e în pericol, toți copiii ei trebuie să-i sară în ajutor... D-ta n'ai făcut aceasta. Dimpotrivă. D-ta ai dat mâna cu dușmanii ei. Știi ce pedeapsă te așteaptă?

Tăceam. Imi clocoteau creerii și totuș mi se înțepă în memorie fiecare vorbă, chinându-mi inima.

— Acuma când știi, putem vorbi și altfel— urmă dânsul cu altă voce și cu o privire cercetătoare. Înainte de a fi slujbași, sântem oameni. Ca om pot să te înțeleg și chiar să te scuz. După legile de-aici, d-ta ești acoperit. Deși nu sânt obligat, sânt hotărât să țin sea-

ma de aceasta. Războiul răscolește multe por-niri murdare. Uneori putem trece peste ele!... Va să zică nu vreau să te fac să faci cunoș-tință cu tribunalele noastre militare care nu cunosc milă și ertare... Va să zică ești liber! Te povățuesc însă să te astâmperi, să nu ajungi a doua oară aici, fiindcă atunci în-toarcem cojocul...

Nu putui scoate nici o vorbă. Mi se părea atât de straniu felul cum grăia căpitanul a-cuma, încât îmi închipuiam că face o glumă sinistră. După o scurtă pauză însă el urmă, înmuind și mai mult glasul:

— Ești liber deci și poți să pleci... Înainte de-a pleca însă, să-mi dai un răspuns... D-ta cunoști bine pe Iorga...

— Nu, nu-l cunosc deloc! zisei deodată speriat.

— Nu se poate. Știu sigur că-l cunoști și că ai avut corespondență cu dânsul... Am nevoie de corespondența omului acesta... Sântem informați că, după izbucnirea războiului, Iorga a transportat dela Vălenii-de-Munte la București, câteva lăzi de corespondență. Lă-zile au fost descărcate la Hotel Regal. Când s'a evacuat Capitala, lăzile au rămas aici,

dar nu mai sânt la hotel... D-ta trebuie să știi unde sânt. Spune!

Mă privea acuma cercetător, sfredelitor.

— Domnule căpitan.. eu n'am vorbit nici odată cu domnul Iorga și nici n'am avut nici o corespondență cu dânsul. Prin urmare n'am ce să spun... Aș dori însă să adaug că, chiar dacă aș ști, aș prefera orice decât să vorbesc. Sânt sigur că și d-ta m'ai disprețui dacă aș răspunde.

— Va să zică nu vrei să spui nimic?

— Nu știu nimic și n'aș spune nimic, dacă aș ști ceva.

— Bine. Eram sigur că gestul meu față de d-ta nu va găsi nici un ecou. Nu face nimic. Eu nu-mi iau vorba înapoi. Știi însă că în clipa aceasta oamenii mei îți perchizionează casa. N'aș dori să afle ei ceeace d-ta nu vrei să-mi spui, căci atunci s'ar schimba lucrurile...

— În privința aceasta sânt fără nici o grijă.

— Bine. Bună ziua—zise căpitanul întorcându-mi spatele.

Strajameșterul, care stătuse toată vremea lângă ușă, făcù o mișcare să mă oprească.

— Este liber—mormăi căpitanul cu o privire cruntă...

5

Intr'o clipire fui în stradă și sării într'o birje, să mă văd mai repede acasă. A, acasă! Ce fericire era aceasta! Parcă mă întorceam dela groapă...

În fața casei găsii un camion în care erau aruncate deavalma vrafuri de cărți de-ale mele. În curte întâlzii un șoldat austriac cu un coș încărcat de hârtii de-ale mele.

— Percheziția!...

Trei ofițeri și comisarul care mă arestase erau în toiul operației. Toate ușile deschise larg. Un militar tacticos citea cu băgare de seamă încordată toate hârtoagele de prin birou. Altul îmi scotocea în bibliotecă, aruncând într'un coș cărțile ce i se păreau suspecte. Al treilea răvășea prin dulapurile de haine, în vreme ce comisarul răscolea colecțiile de ziare și reviste. Și șoldatul eșea mereu cu coșurile pline și se întorcea cu ele goale...

Când mă văzù nevestă-mea, se porni pe plâns.

— Uite ce s'alege de casa noastră... Ne iau tot!

— Lasă-i să iă... Bine cel puțin că nu m'au luat și pe mine!

Ofițerul dela bibliotecă zise zâmbind încurcat:

— Sânt profesor și eu și știu ce înseamnă cărțile, dar n'avem încotro... Dealtfel să n'aveți nici o teamă. O să vi se înapoeze tot ce se ridică. E vorba numai să le cercetăm deaproape...

Chiar în clipa aceea unul răsfoiă un caiet în care-mi însemnasem zi cu zi impresiile din vremea războiului și a ocupației.

— Ce-i asta? mă întrebă dânsul.

— Nimic de seamă. Niște însemnări fără importanță... Literatură...

— A, trebuie să fie foarte interesant...

Atâta avusesem de ce să mă tem puțin, caetul acesta. L'au găsit. Acuma nu-mi mai pasă de nimic. M'au descoperit. Ce-aș mai putea face? Numai norocul mai are cuvântul. Încolo orice iluzii sânt deșarte. Vine sfârșitul...

Ei, ce-o mai fi să fie! Bine că deocamdată sânt scăpat. Baremi de ziua de azi să mă bucur. Cea de mâine nu mai e a mea...

Nevastă-mea plângea într'una și mă întrebă:

— Cel puțin poți fi sigur că nu te mai ridică?

— Cel puțin așa' cred... Sigur nu mai este nimic în lume!...

A DOUA OARĂ

1

Respiram parcă mai ușor. Din gura lupului m'a svârlit iarăși în vârtejul vieții o toană a soartei... Ce e soarta omului! Dacă s'ar fi întâmplat să se scoale căpitanul în ziua aceea cu piciorul stâng, azi ași fi fără îndoială în cine știe ce temniță ungureasă, sau poate chiar... Dar fiindcă soarta n'a vrut decât să-mi fâlfâie pe dinaintea ochilor groaza cea mare, iată-mă liber!... Până când? O, asta e o întrebare la care nimeni n'ar putea răspunde. Nici nu vreau să mă gândesc, fiindcă atunci n'aș mai putea trăi. Vreau să mai nădăjduesc, să cred că sfârșitul este încă departe...

— Iă seama—îmi zicea însă nevastă-mea mereu—să nu fie unгурul mai șiret de cum

bănuiești. Mărinimia aceasta e suspectă. Sânt sigură că ți-a dat drumul numai pentru că urmărește ceva... Nu știu de ce, dar simt că așa este. Mai bine ar fi dacă te-ai putea face nevăzut...

Aceleași bănueli mă frământau și pe mine, oricât căutam să le îndepărtez... Dar, zâmbeam. Dacă ar fi vrut să mă țină sub lacăt, de ce nu m'au oprit îndată? Sau poate m'a pus în libertate înadins ca să-mi descopere complicități?... Adică n'ar putea avea și un polițist un acces de generozitate omenească măcar odată în viață?

Peste o săptămână mă pomenii iar cu un strajameșter. Inghetai. Dar omul, dela cele dintâi vorbe, arată o blândețe uimitoare. Spune că m'a văzut când m'au adus acolo, la ei, și că eră nenorocit văzându-mă în preajma temnițelor ungurești. El se numește Rudolf, este german din Transilvania și a trăit în România până la izbucnirea războiului. Face serviciu la biroul negru, dar inima lui bate cu noi... L'am simțit numaidecât că vrea să mă ispitească.

— Și ce vrei dela mine? l'am întrebat după ce l'am ascultat o bucată bună de vreme

S'a zăpăcit. S'a roșit. Se vede că nu eră copou bătrân.

— Stau tocmai pe-aici, pe-aproape... Mergeam la slujbă și am intrat—zise dânsul șovăitor.

— Imi știai adresa?

— Dela biurou...

A schimbat repede vorba, începând iarăși să vorbească de război, de români, de Ardeal... La plecare îmi zise jovial:

— Sper că vom fi prieteni de-acum înainte
'Nevastă-mea stătuse pe ghimpți în odaia de alături:

— Ei, am avut dreptate? așa-i că ești urmărit?

— Ce-mi pasă?... N'au decât să mă urmărească... Parcă nu-i tot una?... Cum mi-o fi scris...

Intr'o după amiazi apoi, venind spre casă-nevastă-mea mă apucă brusc de brațși-mi șopti:

— Sântem urmăriți... Un civil se ține după noi... L'am recunoscut, căci l'am mai zărit de câteva ori trecând pe strada noastră și uitându-se prin curte... Mi se pare că-i chiar strajameșterul care te ispitește, în haine civile...

Ne oprirăm înadins la o vitrină. Trecu a-gale pe lângă noi și la vre-o cincizeci de pași se oprì la altă vitrină, uitându-se din când în când pe furiș spre noi...

Când sosirăm acasă, rămăsei în curte cu un ziar în mână. Omul trecu prin fața casei cu pași rari, făcând pe nepăsătorul, aruncând o privire întâmplătoare în curte... Peste câteva minute îl văzui întorcându-se, cu acelaș mers și cu aceeași privire întâmplătoare...

2

Odată, pela începutul verii, strajameșterul veni mai radios.

— Am o citație pentru d-ta... Ți-am adus-o înadins eu, ca să nu te sperii... Trebuie să te prezinți la comenduirea austriacă...

— De ce? Iar mă arestați? întrebai eu cu o liniște care mă miră pe mine însu-mi.

— Aș... Ce arestare?... Nu te-aș fi prevenit eu dac'ar fi vorba de așa ceva?... Dar știi d-ta cum e biurocrația noastră... Zice că trebuie să te înregistreze nu știu unde, precum că nu mai ții de noi... Insfârșit fleacuri...

— Ești sigur d-ta că nu voi fi oprit acolo?

îi zisei iarăş privind drept în faţa-i roşcovană.

— Absolut sigur—răspunse dânsul repede. Dealtfel am să caut să fiu şi eu pe-acolo... Fii liniştit şi sigur. Cum te văd şi cum mă vezi... Eu, când mi-e simpatic cineva, îl servesc ca pe un frate...

Seara am ținut un sfat de familie. Nevas-tă-mea mă boceà şi-mi prevesteà că voi fi arestat şi de astădată fără întoarcere.

— Cum poți să fii atât de naiv? Cum crezi tu că ungurii o să te lase să le scapi din mână?... De câte ori nu m'ai ascultat, şi-amers rău... Eu zic să nu mai aştepti nici o clipă şi să fugi în Moldova... Trebuie să fie cu putinţă, că doar n'o fi stând pe Siret neamţ lângă neamţ... Au trecut ei oameni când erau tranşeele pline; dar acuma!...

N'am ascultat-o... Vedeam cum se strânge laţul împrejurul meu şi totuş mă îmbătam cu speranţe. Poate că n'o fi nimic... Poate că toate bănuelile noastre sânt închipuiri născocite de groaza care ne turburà?... Eram ca osânditul la moarte care nădăjdueste până 'n ultimul moment; vede ştreangul şi tot mai crede că încă n'a venit sfârşitul, că poate...

M'am dus la comenduire. N'am găsit pe ni-

meni. Chiar atunci se mutau de-acolo bioururile. Deabiã a doua zi am putut aflã cã s'au instalat în strada Doamnei. Am fost îndreptat la un locotenent ungur, care-mi zise, cântãrindu-mã bine din ochi:

— Aa... Da, da... Acuma însã ai întârziat. Sã te duci în ziua de cincisprezece... în str. Mihai-Vodã, numãrul...

Aceasta m'a liniștit. Dac'ar fi fost sã mã aresteze, nu m'ar mai fi amãnat. Bine cã n'am riscat o fugã care, dacã n'ar fi isbutit, m'ar costã viața poate...

Ziua de cincisprezece cãdeã într'o Luni. Eram atãt de sigur cã nu mi se mai poate întâmplã nici un rãu, încãt nici nu spusei nevetei unde mã duc. De ce sã mai tremure biata femeie degcaba?

— Sã deã Dumnezeu sã nu fie nimic—îmi zise ea când cșii din casã. Dar de ți s'ar întâmplã cevã, mai bine sã fugi...

Rãsei... Femeea tot femeie. Veșnic cu frica 'n spinare...

3

Imi împãrțisem vremea. Intâi mã duc la tipografie, unde trebuie sã las niște corecturi, pe urmã mã abat pela unguri, unde într'un

sfert, cel mult o jumătate de oră, o să isprăvesc, pe urmă...

În strada Mihai Vodă la poartă o sentinelă cu baioneta la armă. O casă greoaie, posomorâtă, cu zăbrele la ferestre.

Intrai... În curte câțiva țărani, servitori, zarzavagii, așezați pe jos, lângă perete. În fund un gard înalt de scânduri închidează curtea sau mai curând o despărțea... Într'un vestibul larg, fără nici o mobilă, dădui peste un strajameșter bătrân, care vorbea românește cu accent ovreesc.

— Uite, te rog—îi zisei. Am fost chemat aci pentru nu știu ce formalitate. Aș vrea să termin mai repede, fiindcă am treabă... N'ai fi d-ta bun să mă îndrepti?

Își puse ochelarii și citi citația.

— Trebuie să mai aștepti... Comisiunea vine deabia pela zece...

— Care comisiune?

— Comisiunea de recrutare...

— Dar eu n'am a face cu comisiunea dvs...

Mi s'a spus că...

— Mă rog, eu nu știu... O să vorbești cu dl căpitan și cum va hotărî dumnealui...

— Imi întoarse spatele. Îl oprii:

— Atunci eu plec și mă reîntorc pela zece...

— Nu se poate, domnule... Aici poate să intre oricine, dar nu se poate eși decât cu permisiune!...

Vremea treceà îngrozitor de încet. Mă plimbam prin vestibulul pustiu. Din când în când câte un soldat treceà fluerând. Nimeni nu se sinchiseà de mine. Curtea însă erà acum aproape plină, iar strajameșterul bătrân țipà neconținut la oameni, îi așezà pe două rânduri, îi împrăștia...

Tocmai pela unsprezece veni comisiunea: câțiva ofițeri și doctori... Deodată se învioră toată casa. Subofițeri și soldați alergau de ici-colo. Strajameșterul strigă câteva zeci de nume pe o listă. Odaia se umplu de oameni.

— Repede... Desbrăcați-vă colo în odaia aceea!...

N'aveam vreme să mai stăm pe gânduri. Strajameșterul ne zoreà. Apoi ne conduse pe toți în fața comisiunii... Când veni rândul meu, un căpitan cu mustață blondă, îmi zise:

— D-ta nu... Treci laoparte... Poți să te îmbraci...

Slavă Domnului! mă gândii. Iată că tot nu m'a părăsit norocul!...

Mă îmbrăcai în două minute. În antreu

strajameșterul bătrân citea altă serie de pe listă.

— Cred că eu am isprăvit și pot să plec?

— Nu, vai de mine!... Așteptați... Urmează jurământul...

— Bine dar...

Nu mă mai ascultă. Se repezi în odae să zorească pe ceilalți să se îmbrace mai repede... Ce să fac? Să mai aștept... Firește. Sânt doar obișnuit să aștept mereu... Toată viața mea a fost o așteptare fără sfârșit... Ei, dacă n'ar fi trebuit să aștept odinioară la ministrul de război, azi n'aș mai tremura eu aici de groază...

Vre-o douăzeci și cinci de inși au fost aleși buni pentru carne de tun. Impreună cu dânsii am intrat iarăși în biroul comisiunii. Căpitanul s'a uitat la mine, a strâns puțin din sprâncene, pe urmă a așezat pe români deoparte, iar pe unguri de alta.

— D-ta nu—îmi zise iarăș. D-ta treci colea. Eram sigur că am scăpat. Am îndurat puțină spaimă, dar cel puțin...

— Când pleacă convoiul? întrebă căpitanul pe strajameșterul bătrân.

— Mâine dimineață ați hotărât...

— Bine. Atunci—adăogă întorcându-se spre mine—tot mâine dimineață pleci și d-ta...

— Unde?

— In Ungaria.

— Dar, domnule căpitan, eu...

— Aici nu se discută.

Odaia se învârtea cu mine. Simțeam ca și când m'ași prăbuși într'o prăpastie fără fund...

4

In curtea a doua un strajameșter tăcut, posomorât, ne puse pe două rânduri. Bătea soarele. Eră miezul zilei... Un soldat ne dădu câte-o pâine... Apoi strajameșterul mă scoase din rânduri, mai scoase încă pe doi inși și ne făcù semn să-l urmăm.

Intre două corpuri de case eră alt gard de scânduri, înalt până la acoperișuri și tivit pe sus cu sârmă ghimpată. Poarta, închisă cu două lacăte uriașe, eră păzită pe dinăuntru de o santinelă. O fundătură strâmbă, largă de vre-o trei pași și lungă de vre-o zece. In stânga zidul casei, cu câteva ferestre înalte; în dreapta două-trei ferestre cu drugi de fier. Strajameșterul deschise o ușă: o odae

joasă, murdară, în care se înghesuiau vre-o treizeci de oameni, soldați, copii, civili, bătrâni... Fete îndobitocite, nepăsătoare, alături de câteva figuri triste, desperate... Apoi mai deschise alte uși care dădeau în niște beciuri întunecoase, strâmte, în care se zăreau câte cinci-șase nenorociți...

— Ce-i asta? zisei strajameșterului. De ce mă închideți?

— Ordin—murmură dânsul scurt.

— Nu se poate! Cum? Din senin să...

— Ordin—repetă strajameșterul. Alegeți unde vreți să intrați!

Imi făcea un hatâr... Am intrat în odaia unde erau cei mulți. Acolo cel puțin sânt ferestre, pe când în celelalte m'aș înăbuși...

Tovarășii mă priviră cu multă curiozitate. Fiecare avea câte-o întrebare: Cum am ajuns aici? Ce-am făcut? Cine sânt?... Unul burtos, fără guler, cu părul vâlvoi, îmi oferî îndată protecția lui. Imi spuse că un soldat ungar, care a fost închis aici două săptămâni, pleacă chiar azi după amiazi. Mă sfătuește să-i iau locul pe patul de scânduri, căci altminteri voi fi silit să mă culc pe jos împreună cu cei mai ordinari, și pe dușumea ploșnițele te mănâncă mult mai rău... Să-mi scot în-

dată haina și gulerul, cum a făcut și dânsul, ca să nu mi le hărtăpănesc. Altfel să nu disperez, vom duce-o bine, firește binele posibil aici... Trebuie să știu însă că aici nu pătrunde niciodată nimeni, afară de strajameșterul care m'a adus și care e român bucovinean, dar foarte fricos. Aici poți să mori, să putrezești, fără să-ți afle cineva de urmă. Nu poți comunica cu nimeni de-afară. Doar când se nemește vre-o sentinelă cum se cade poți să strecuri două-trei rânduri unde vrei. Riscul însă e mare. Să încerc cu soldatul care se liberează, să trimit veste acasă...

Pereții erau negri și umezi, iar dușumelele putrede și mâncate de carii. Intr'o fereastră un mocan dobrogean mărunțel, citea dintr'o carte de rugăciuni și se închină des. Vre-o cinci inși jucau cărți pe patul de scânduri, tăcuți, cu fețele asudate. Unii sforăiau, alții fluerau sau cântau, numai puțini păreau posomorâți și se plimbau nervoși de ici-colo, neîncetat, ca fiarele în cușcă...

În urechi îmi răsunau mereu cuvintele căpitanului: „Măine dimineată pleci în Ungaria...” Nu-mi mai era frică, mă rodea însă cumplit gândul că nimeni nu știe unde-am ajuns. Îmi blestemam prostia de-a nu mă fi

înțeles cu nevastă-mea ce să facă de-ar fi să nu mă mai întorc... Am râs ca un zezec când ea m'a prevenit... Acuma iată-mă!...

Deodată toată lumea se năpusti spre ușa care se deschidea cu zgomot. Era vremea prânzului. Un soldat împărțea dintr'un hârdău bucăți de carne fiartă. Cel din urmă îmi întinse mie o halcă zdravănă. Nu voiam s'o primesc. Nu simțeam nici urmă de foame, deși nu luasem nimic în gură toată ziua.

— Ieă-o și dă-mi-o mie! șopti cineva la spatele meu.

Era chiar soldatul care se liberă după amiazi.

— Mai bine s'o mănânc eu! zise dânsul cu ochii sticlitori, când i-o trecui.

Profitai atunci să-l rog să-mi ducă o serisoare acasă. Cum nu! O duce negreșit... Se va duce de-aici direct la mine și va spune și din gură c'asa și așa...

Am umplut repede câteva file din carnet și i le-am dat. Le-a băgat în sân, asigurându-mă mereu că se duce glonț la nevastă-mea...

Acuma parcă mi s'ar fi luat o greutate de pe inimă. Eram sigur că rândurile acestea vor face minuni, că toată lumea va sări să

mă scape... Deabiă așteptam să văd plecând pe soldatul salvator...

A plecat pela patru... Mă bucuram ca și când ași fi plecat eu. Socoteam câte minute îi trebuesc până ajunge acasă, câte apoi până ajunge nevastă-mea la ceice se vor grăbi să intervină pentru mine, pe urmă cât mai trebuie până sună telefoanele, până sosesc ordinele să-mi dea drumul din iadul acesta... Nimic nu e mai grăbit în lume ca speranța...

Unul dintre jucătorii de cărți, un băețandru în uniformă de soldat austriac, își pierduse la joc toată averea și acuma se urni înjurând, scuișând și blestemând. Când mă văzù, se oprì o clipă, apoi venì repede la mine:

— Salut... Eu vă cunosc, domnule Lunceanu!...

— Da?... De unde anume?

Zâmbi șiret, se scărpină în cap și-și trase șapca pe ochi:

— Apoi să vedeți—zise cu importanță. Acum vre-o trei luni am fost în serviciu la biroul din Bulevard. Atunci unul, Adler, v'a reclamat la domnul Horovitz și domnul Horovitz i-a spus lui domnul Fozocaș. Pe urmă domnul Fozocaș mi-a poruncit să vă urmăresc și să nu vă scap din ochi, că-i primejdie

mare. Tocmai atunci însă eu nu prea aveam chef de slujbă, că eram în dragoste cu una dela Hotel Carpați. Dar domnul Fozocaș mă apucă mereu că unde stai și ce faci și d'astea. Ca să mă scap de el i-am spus că stai la Hotel Bulevard camera treizeci și șapte... De nu crezi, să întrebi când vei fi iar liber, dacă nu te-a căutat acolo poliția ungurească... Pe urmă nici n'am mai dat pela birou până ce m'au prins și m'au adus aici... Fire-ar cu toții ai dracului să fie!...

— Pe Adler de unde îl cunoști?

— Nu-l cunosc deloc. Habar n'am cine-o fi. Dar domnul Fozocaș mi-a spus că Adler v'a reclamat la domnul Horovitz...

— Pe mine atunci de unde mă cunoști?

— Auzii adineaori numele d-voastră dela domnul cel burtoș, dar n'am putut lăsa cărțile atunci. M'am ars ca un prost... Acuma n'am nici o lățcae... Baremi o țigară de-ași aveă... N'aveți d-voastră cumvă?...

5

Pela cinci și jumătate veni strajameșterul: să-mi strâng tot ce am, căci plec. Tovarășii mă pizmuiau și se mirau. Nu s'a mai pomenit să scape cineva așa de repede...

— Nu ne uită! îmi strigau dela toate ferestrele. Să ne trimiți nițel tutun!...

Plecam împreună cu un evreu tânăr, ras de mustăți, grăsuliu.

În curtea a doua ne luă în primire alt strajameșter, foarte blond, cu mustăți foarte lungi, și cu un dosar foarte mare la subțioară.

După primele tresăriri de bucurie, îndoiala începù iar să mă frământa. Intrați în vorbă cu strajameșterul care părea foarte prietenos.

— Unde mergem acuma? îl întrebai.

— La birou, în strada Doamnei—răspunse dânsul.

— D-ta ce zici, îmi dă drumul?

— Asta nu pot s'o știu. Să vezi ce-ți spune domnul căpitan... Știu însă că înainte de amiazi venise ordin special ca d-ta să fii oprit și păzit bine...

Încetiniți pasul de spaimă.

— Dar poate să fi venit acuma alt ordin... La cătănie așa merge—urmă strajameșterul fără să mă privească.

Iar mă mulcomii. Desigur c'a venit acuma vre-un ordin. Nevastă-mea trebuie să fi primit scrisoarea, a alergat, au sunat telefoanele și...

— Nici n'ar fi drept să mă țineți—reluai eu mai târziu. Sânt plecat de atâția ani din țara d-voastră...

— Asta nu înseamnă nimic—făcù strajameșterul. În război nu se ține seama de așa ceva... Toată lumea trebuie să meargă la cătănie...

Erà vorbăreț. Incepù să-mi povestească, cu multe amănunte, cum domnul Iadeș de pe calea Victoriei, cetățean român de cincisprezece ani, locotenent în armata română, venit acum câteva săptămâni ca demobilizat, a fost înhățat îndată de unguri, trimis la Curtea Marțială și condamnat la cinci ani temniță grea... Apoi altul, un doctor care dela vârsta de șaisprezece ani a trăit în țară, a fost osândit la Cluj la nouă ani temniță fiindcă a servit în armata română ca medic și a căzut prizonier...

— Mai rău a pățit-o, tot acum în urmă, un profesor, care rămăsese în București, și care fusese odinioară sublocotenent de artilerie la noi... Cineva l'a denunțat, c'asa se întâmplă mai totdeauna... Numai decât a fost ridicat. În lanțuri l'au pus și așa l'au dus până la Timișoara, iar acolo l'a osândit la moarte, fiindcă vezi avusese grad de ofițer și mi se

pare că făcuse și politică împotriva noastră... În război așa este, domnule!... Moartea vine repede...

Moartea vine repede... repede... repede...
Imi intrase în inimă vorbele acestea ca niște cue năpraznice...

6

Strada Doamnei, colțul cu strada Șelari...
Aiei aveà strajameșterul ordin să mă aducă...
Jos e o drogherie. Poarta e în strada Șelari...

Ne-am urcat la etajul al doilea pe niște trepte largi. Capul scării erà un fel de coridor deschis. Am cotit la stânga, într'un antreu lung, întunecos. Strajameșterul a bătut la o ușă și am intrat. Un birou cochet, cu fum mult albastru. Căpitanul, cel din comisiune, ședeà la o masă, cu spatele spre intrare. Un locotenent gras, cu o față speriată, fumà aprig, tolănit pe un fotoliu.

— D-ta ai vrut să vorbești ceva—îmi zise căpitanul fără să întoarcă ochii. Acuma te ascult...

I-am spus ceeace mai spuseseam celuilalt căpitan, când mă ridicase întâia oară. Nu m'a întrerupt deloc. Pe urmă am tăcut.

— Nu pot să-ți fac nimic—rosti dânsul

rar, întorcându-se spre mine cu un teanc de hârtii în mână. Absolut nimic... Trebuie să te expediez mâine negreșit în Ungaria...

— Dacă s'a hotărât așa, evident, nu mai am ce zice. Azi d-voastră dispuneți de soarta noastră. N'am încotro, trebuie să mă împac... Dar cel puțin să-mi dați voe să-mi aranjez afacerile înainte de-a mă porni unde ați hotărât! Sânt stabilit aici de atâția amar de ani, am familie, am obligațiuni. Nu pot dispărea așa, fără să-mi știe de urmă... Atâta favoare cred că mi se poate îngădui. Chiar celor mai feroși criminali li se îngăduie puțința aceasta...

— Regret, dar nu pot... Îți spun și motivul: fiindcă ai fugi, dacă ți-aș asculta rugămintea... Am mai dat drumul așa deunăzi proprietarului hotelului Bristol, milionar, și a șters-o, în Moldova sau dracul știe unde... Nu pot să-mi iau și răspunderea d-tale... Am destule răspunderi...

— Făgăduesc solemn că n'am să fug, dacă mi se dă voe să-mi iau cel puțin rămas bun...

Eram sincer. Nici prin gând nu-mi trecuse să fug. Nu sânt o fire îndrăzneată, și o fugă ar însemna să te joci cu viața... Nădăjduiam însă negreșit că, orice amânare e un câștig

pentru mine, dând posibilitate lumii întregi să-mi ia apărarea, să mă salveze. Imi închipuiam că într'adevăr, în clipele acelea toată lumea s'a oprit din mersul ei obișnuit și este în căutarea mijloacelor spre a-mi netezi calea libertății.

— Mi-e peste putință. Am ordine speciale în privința d-tale, așa că orice stăruință e de prisos—zise căpitanul cu aceeaș voce nepăsătoare, apoi adăogă către strajameșter: Să-l duci înapoi în Mihai Vodă!...

Mă retrăseși până lângă ușă. Imi fierbeau creerii. Nu mai eră, va să zică, nici o nădejde! Ba dimpotrivă, trebuia să înțeleg că viața mea atârnă de un fir de păr... Cine știe ce păcate grele vor fi închipuit aceștia în sarcina mea?... Sânt pierdut... Pierdut... Pierdut..,

Ovreiul, care fusese adus împreună cu mine, se apropie de căpitan și-i spuse ceva foarte încet.

— Bine—murmură ofițerul. Dânsul e liber!

Strajameșterul salută țeapăn și ne zise:

— Haidem!

Trecurăm prin coridorul deschis din capul scării în alt antreu în care dădeau o mulțime

de uși. La dreapta, într'o odăiță foarte mică, cu ușa deschisă, scria un militar negricios, ciupit de vărsat. Strajameșterul îi puse pe masă o hârtie și-i zise, arătându-mă:

— Duci pe domnul în strada Mihai Vodă!
Cellalt nici nu ridică ochii:

— Bine, bine!

Strajameșterul pieri îndată pe altă ușă.

În antreu mai era un demobilizat român, cu șapca în mână, și ovreiul, vesel și mulțumit.

Îmi era atât de cald, mă temeam mereu să nu leșin. Îmi scosei pălăria și începui a-mi face vânt cu desperare. Gândurile-mi vuiiau în cap într'un vâlmășag înfricoșător. Sânt pierdut, pierdut, pierdut! Îmi fulgeră mereu, ca un refren, și în acelaș timp părerea de rău că nici nu mi-am luat rămas bun de-acasă, mă chinuia cumplit. Mă plimbam prin fața odăiței unde scria militarul, cu pași grăbiți. Mă uitam mereu spre dânsul și mă frământam să ghicesc ce poate scrie, de ce nu vine odată, să plecăm, să se sfârșească?

Un minut, mult două poate să fi trecut. Și deodată îmi reamintii zâmbetul straniu al lui Virgil Ionescu când mi-a făgăduit că pune o vorbă bună pentru mine. De ce zâmbetul

acesta?... Apoi parcă auzeam vorbele băețandrului, de adineaori: unul Adler... Horovitz... Fozocaș... De ce vorbele acestea?...

— Sânt pierdut... Vor să mă omoare! îmi zisei cutremurându-mă. De-aceea atâtea viclenii... Au căutat probe și au găsit... Ce-or fi găsit?... Ce?... Vor să mă omoare!...

Cu gândul acesta ajunsei până în capul scărei. Când văzui treptele, îmi trăzni în minte ultima posibilitate: să fug, orice ar fi... Trebuie să fug... să fug... să fug!..,

Mă întorsei înapoi în antreu să mai văd ce face militarul. Eram atât de hotărât cum nu fusesem niciodată în viața mea. Singura scăpare e fuga. Dacă isbutesc... Dacă nu isbutesc...

Tocmai când sosii în dreptul ușii, militarul se vede că isprăvise de scris și se sculă. Îmi aruncă o privire plictisită și făcù doi pași spre eșire. Asta însemnă prăbușirea planului meu. Nu se poate!... Un fior de disperare îmi clătină deodată toți nervii.

— Nu se poate... Trebuie să fug! îmi țiuia neconținut în minte.

Mă repezii ca o fiară la militar și-l izbii cu pumnii în față. Il văzui cum căzù peste masa de scris, cum i se ridică picioarele în sus...

Trăsei repede ușa. Cheia era în broască. O întorsei de două ori...

Când să pornesc spre scară, zării pe demobilizat și pe ovrei. Se uitau la mine cu ochii mari, speriați, nemișcați... Mă gândii să le zic ceva, dar nu puteam, nu aveam glas. Li pironii însă cu o privire atât de îngrozită, încât rămaseră țintuiți locului... Mersei încei spre scară, parc'aș fi uitat că trebuie să fug. Apoi mă cuprinse deodată o frică mare.

— Repede, repede, cel puțin să nu mă prindă aici! îmi fulgeră prin minte. Doamne ajută!...

MARGINEA PRĂPASTIEI

1

Coborâi scara ca o furtună. O fată mă întâlnește la parter și se lipi spăimântată lângă perete, văzându-mă cum goneam.

— La dreapta, că-i mai cu noroc—mă gândii trecând pe sub poartă, fără să mă opresc, fără măcar să șovăesc.

Pe stradă oamenii umblau alene sau grăbiți, nepăsători, ca totdeauna. Din asfințit soarele împrășcă o lumină vie, fierbinte... Imi încetini mersul. Nu știu de ce? În față văzui mai multe firme pe care citii „Dentist”. Trecui ulița cu gândul să intru drept în casa aceea. Dar până să ajung pe cellalt trotuar mă răsândii și o luai cu pași lungi și grăbiți pe strada Doamnei spre Colțea. Imi scosei pălăria și-mi făceam vânt cu ea, să nu

mă cunoască dela spate, dacă cumva ar fi pe urmele mele. Mă rodea să mă uit înapoi, să văd de nu aleargă cineva după mine, dar acuma îmi pierise îndrăzneala. Și mai ales voiam să rămân cu iluzia de salvare până 'n ultima clipă... Cineva venea grăbit înapoia mea, pășind apăsător; parcă erau cisme grele, poate militărești, poate...

— Sânt ei—mă gândeam ascultând bocănitul potcoavelor. Acuma mi-e indiferent... Cel puțin am încercat ce s'a putut...

Aproape de strada Colței nu mă putui stăpâni; întorsei capul. În urma mea venea un ucenic cu bocanci militărești în picioare, cu fața murdară și lucitoare de sudori. Altminteri nimeni... Imi râdea inima.

— Of! Slavă Domnului!

Trecui mai repede strada, îndreptându-mă în neștire spre piața Sf. Gheorghe. După câțiva pași însă cotii pe o uliță lateralnică.

— Trebuie să-mi pierd urma! îmi ziceam.

Mersei în zig-zag pe câteva străzi scurte, încrucișate și nemerii în dosul bisericii Sf. Gheorghe, în grădină. Aici îmi veni în minte că n'am decât tocmai doi lei în buzunar.

— Unde să mă duc? îmi ziceam cuprins

iarăș de neliniște. Acasă nu se poate... Ori unde, numai acasă nu!...

Magazinul Pietraru e prin apropiere și Pietraru mi-e prieten. Mă pomenii în prăvălie. Mă trântii pe un scaun. Mi se tăiaseră picioarele din genunchi, iar mâinile îmi tremurau cumplit. O moleșeală grea mă strivèà...

— Lasă-mă, lasă-mă să mă odihnesc, să-mi viu în fire! gâfâii sleit.

Pe urmă îi povestii repede ce-am pățit. Negustorul se cruci. Vedeam bine că se spe-riase. Dacă m'ar prinde aici, ar dà și el de bucluc, ar fi privit drept complice...

— Și acuma ce vrei să faci? mă întrebă Pietraru încurcat.

— Deocamdată să-mi dai cevă parale—zisei cu un răs silit. Pe urmă...

Deabià acuma începui să mă gândesc mai bine. Ce vreau să fac? Unde să fug? Unde să mă ascund?

— Uite ce este—reluai pe urmă. Astă-seară voi dormi în casa unui cumnat al meu care e în Moldova. Casa e goală. Soacră-mea o îngrijește... Dar trebuie să trimit vorbă acasă... Cum facem? Dă-mi d-ta un băiat, să meargă repede...

— Nu un băiat—zise negustorul mai chib-

zuit. Afacerea e delicată și primejdioasă. Trebuie un om de încredere. Se va duce mai bine Lazăr, care a mai fost pela d-ta și e om în toată firea...

Lazăr se însărcină bucuros să meargă. II voi aștepta aici... Să umble deci cât mai repede!...

Trecu un ceas, se înseră și Lazăr nu mai venea. Ce s'o fi întâmplat?

— Eu mă duc, zisei negustorului. Nu mai am stare. Trebuie să ajung la adăpost, altfel... Când vine Lazăr să-l trimiți să-mi spue ce-a făcut...

Pornii pe ulicioare dosnice. Așa nu riscam să întâlnesc pe nimeni. Dealtfel se întunecase binișor. Trebuia un ocol mare până să ajung în calea Griviței.

În piața Lahovary mă lovi piept în piept cu P. P. Ciortan.

— Ce-i cu d-ta? mă întâmpină dânsul. A-dineaori, trecând prin fața casei d-tale, am văzut lume adunată, militari austriaci... S'a întâmplat ceva?

Îi spusei. Eră prieten, n'aveam de ce să mă feresc.

Vestea aceasta însă mă puse pe gânduri. Te pomenești că s'au interesat ce neamuri

am, au aflat de cumnatul meu, au pus să-i supravegheze casa și, în clipa când mă voi arăta, mă înhață...

Cu cât mă apropiam de țintă, cu atât mi se topea curajul și încrederea. Simțeam că mă duc de bună voe în ghiarele primejdiei. Și cu toate acestea mergeam... Capul îmi era atât de gol că nici nu puteam încerca să mă gândesc că s'ar putea să mă adăpostesc aiurea.

Felinarele de gaz dormitau rare, îndepărtate. Castanii de pe marginile străzii erau niște cuiburi mari de umbre... Trotuarele însă gemeau de oameni și macadamul uruia de trăsuri. Și mulți militari germani de care mă feream înfricoșat să nu întâlnesc cumva vre-un strajameșter dintre aceia cari mă văzuseră azi. Dealtfel îmi închipuiam și eram convins că toată poliția e alarmată și aruncată pe urmele mele...

Ca să ajung în apartamentul dorit, trebuia să trec printr'un gang, printr'o curte și să urc o scară strâmtă. Cum să mă arunc eu în primejdia aceasta? În gang, în curte, pe scară poate mă așteaptă... și pot fi prins ca un șoarece...

Atunci toate ar fi fost în zadar...

Mă apropiai pe cellalt trotuar să văd dacă nu e ceva suspect pe-afară. În fața casei stăteau câțiva inși în uniforme.

— Uite-i! îmi zisei întorcându-mă repede.

Vre-un ceas m'am învârtit prin prejurul casei și pe urmă m'am hotărât să mai aștept, să mă mai plimb... Am eșit în strada Popa-Tatu. Imi eră uscat gâtul de sete și de foame. Deabiă mă țineam pe picioare. Am dat buzna într'un birt sărăcuț și puțin luminos...

Acuma mă gândii să fac un ocol prin str. Sectorului, să ies pe dincolo în apropierea casei... Pela mijlocul drumului însă zării un soldat cu armă.

— Au pus sentinele prin prejur!

M'am mai frământat vre-un ceas... Nu mai puteam. Trebuie să pun capăt, orice ar fi.

Mă dusei drept spre poartă. Într'o fereastră o doamnă luă aer.

— Aici stă d-na Demetrescu? întrebai cu gândul să aflū dacă n'o fi cinevā ascuns prin gang și să am vreme s'o tulesc într'un caz de nevoie.

— Da, da, aici... în curte... la etaj...

Intrai în gang. Intâlnii o servitoare. Frica

îmi puse în gură altă întrebare și răspunsul fû liniștitor:

— Aici stă și e chiar acasă... A venit adineaori împreună cu un domn tinerel...

— E vre-un agent secret, fără îndoială—mă gândii.

Servitoarea însă strigă:

— Madam Demetrescu!... Te caută un domn!....

— Să poștească, să poștească!...

Nu e nici o primejdie, slavă Domnului! Altfel nu m'ar fi chemat cu atâta seninătate.

Urcai scara, bâjbâind prin întunericul năbușitor...

2

Domnul cel tinerel erà chiar cumnatul meu. Ne-am înduioșat puțin până ce le-am spus cum am luat-o la picior.

— Dar ce este acasă? zisei eu cu nerăbdare. Ce s'a întâmplat? Ce-au făcut?...

Soacră-mea a luat cuvântul:

— Am fost acolo și am văzut tot... Tina, îndată ce a văzut că nu vii la masă, a bănuit că trebuie să fi pățit ceva. Erà însă desperată că nu știà nici măcar de unde să-ți ià urma... A umblat toată după amiaza pretutindeni

să-ți găsească urma, și degeaba... Tocmai spre seară a venit acasă plânsă, nenorocită. Ne sfătuiam ce-ar fi de făcut să aflăm cel puțin unde ești, când ne pomenim cu un militar „Aici șade d-nul Lunceanu?“ „Aici“. „Unde-i?“ „Nu-i acasă. N'a venit toată ziua... Chiar sântem moarte de grije ce-o fi pățit...“ „Prost borboborbat la d-ta... Măine trebuiă să meargă la Ungaria. Vream să duc pe el la alt birău. Până întors spatele, el fugit... Mare prost!“ Vorbea foarte rău românește și înjură într'una pe ungurește. S'a așezat în poartă, cu revolverul în mână, să nu iasă nimeni din curte. Peste vre-o jumătate de ceas au mai picat doi ca dânsul. Alte întrebări și înjurături ungurești... Acuma nouă ni-e eră frică să nu faci tu greșala să vii acasă, să te prindă... Atunci iată că vine Lazăr dela magazinul Pietraru. Numaidecât ungurii l'au declarat arestat și pe el. Totuși a izbutit să șoptească Tinei cum că vii să dormi aici... Tina fusese deșteaptă de spusese că n'are nici o rudă în București. De mine le-a spus că sânt o cucoaănă străină, venită în vizită la chiriașii de sus... Asta a fost norocul. M'am îmbrăcat, mi-am pus voalul pe obraji și am eșit în curte. Ungurii m'au lăsat fără să mă opreas-

că... Ne-am sfătuit însă cu Tina că nu e bine să rămâi tu aici. De unde știi că nu află ei de pela vecini sau cine știe cum, că aici stă un cumnat de-al tău? Aici te iă ca din oală... M'am gândit deci să dormi aici noaptea asta, iar mâine să te duci la Irina Pacu. Știi unde stă? Pela Obor. Irina ține la voi și acolo poți stă cât îți place că n'au cum să-ți dea de urmă. Trebuie să aștepți să se mai potolească puțin doldora asta și pe urmă să pleci spre Moldova, cu socoteală, să nu pună iar mâna pe tine..."

Cumnatul se hotărî să mai treacă odată pela mine pe-acasă, să vază ce mai este acolo.

Eră miezul nopții. I-am așteptam întoarcerea într'o tremurare.

— Sânt trei unguri în curte... Stau jos pe scaune cu revolverele gata... Tina șade în fața lor și plânge...

3

Irina Pacu mă primî cu însuflețire. Eram erou în ochii ei și se simțea întru câtvă eroină și ea fiindcă aveă prilejul să mă tăinuiască și să-mi înlesnească scăparea. Bărbatul ei eră în Moldova, ofițer. Așteptă zilnic să sosească cu demobilizații. O sfială foarte

ușoară și trecătoare părea că o neliniștește puțin; să nu zică lumea ceva, că găzduște un bărbat străin...

Chiar în după amiaza aceea a făcut legătura cu nevastă-mea printr'o prietenă de-a ei. Astfel am aflat că austriacii au stat toată noaptea în curte să mă aștepte, că doi agenți civili urmăresc pe Tina pas cu pas, că să mă feresc grozav deoarece s'au mobilizat toți spionii împotriva mea și că să caut să plec din București cât mai grabnic...

Seara au venit mosafiri la Irina Pacu. Am fost prezentat în culorile cele mai strălucitoare: eroul, victima, martirul... Toți dădură năvală să-mi fie de ajutor, fiecare voiă să contribue cu câte ceva la salvarea unuia d'ai noștri. Erau micile posibilități de a-și exprima oamenii dragostea de țară... Era o fericire pe vremea aceea să poți face ceva prin care să zădărnicești o violență a dușmanului...

În noaptea a ceasta a trebuit să dorm la surorile Mihăilescu, niște ființe nespuse de blânde și delicate.

Dealtfel stabilisem că nicăeri nu voi stă mai mult de-o zi, ca să nu se întâmple să mă vândă cineva.

Totuș la Irina Pacu petrecui două zile, căci

acuma eră vorbă să plec repede. Ea alergă în toate părțile să-mi găsească vre-un prieten la Focșani care să-mi înlesnească trecerea prin cordonul dela Mărășești, să-mi adune mijloacele de călătorie...

Vineri eram hotărât să pornesc a doua zi. Aveam să merg cu trăsura la Chitila, să iau trenul până la Buzău, apoi să-mi urmez calea iarăș cu căruța...

Tocmisem un birjar să vină la patru dimineața. L'am așteptat zadarnic. N'a venit. Birjarii s'au boerit rău în război...

Atunci mi-am mutat cartierul la un profesor al Conservatorului, pe urmă la o cucoană pe lângă strada Buzești, pe urmă înapoi la profesorul dela Conservator.

Acolo m'a găsit pictorul Manole Stelian, un suflet cald, impresionabil, de artist adăvărat, ascunzând sub o înfățișare glumeață o inimă plăpândă. I se umplură ochii de lacrimi când mă văzui prăpădit, istovit de chinuri și frământări.

— Cred că ar fi mai bine și mai cuminte să vii la mine să stai până-ți facem rost bun de plecare—îmi zise dânsul. Știi că eu sânt directorul Muzeului Modern, cu subterane, odăițe, ascunzători, eșiri nenumărate... Acu-

ma vara muzeul e închis. Poți stă deci ne-supărat, ziua în muzeu, să citești, să te distrezi; noaptea dormi la mine... N'are să te știe nimeni. Am un servitor credincios pe care-l putem iniția. Incolo nici copiii mei n'au să bănuiască nimic...

4

A doua seară dormeam la Stelian. Intr'adevăr acolo mă simțeam în siguranță. Apoi cu Stelian puteam întocmi un plan de călătorie bine chibzuit... In orice caz aveam un sprijin. Nu mai eram singur...

Socoteam că e bine c'am mai întârziat plecarea. Dacă mă aventuram Sâmbătă, poate că-mi frângeam gâtul, căci în gara Chitila se află veșnic agenți trimiși de poliția din București...

Ca să zăpăcim de tot pe urmăritori, ne înțeleserăm să trimit o scrisoare unui prieten dela Iași, în care să-i spun ce-am pățit și să-l rog să dea de-acolo un anunț mare pentru „Gazeta Bucureștilor“: Am sosit cu bine în Moldova... Ungurii vor vedea, vor înțelege că le-am scăpat din ghiare și vor slăbi urmărirea, iar eu voi putea pleca mai liniștit... Făcui o ciornă de scrisoare... Dar pe urmă

părăsirăm ideia aceasta. Scrisoarea poate ajunge în mâini străine și atunci mi se compromit toate năzuințele...

Cinci zile am stat în muzeu... Citind, plictisindu-mă, făurind planuri peste planuri... Incercai chiar să scriu ceva. Incepui o poveste pentru copii... Nu mergea. Mi-eră peste putință să-mi adun gândurile... Păstram încă în buzunar câteva fraze smângălite și ciorna scrisorii, printre alte file albe... Cine știe? Poate că totuș voi isbuti să înjgheb ceva...

5

Trecuse zece zile de când fugisem și stăteam ascuns. Incepusem să-mi pierd răbdarea și încrederea. Viața aceasta, veșnic cu spaima în spinare că, printr'o vorbă scăpată sau printr'o imprudență, s'ar putea să fiu descoperit înainte de-a porni baremi spre pământul libertății,—mă cărunțeă. Să plec, să plec! Atâta mai visam.

Joi după amiazi, Stelian veni în muzeu întovărășit de un avocat tânăr, mărunț, veșnic cu un zâmbet pe buze. Eră Camil Popescu.

— Uite salvatorul! strigă Stelian.

— Cu toate că ești un burghez încăpățâ-

nat, noi, proletarii, te vom strecură dincolo—
adăogă avocatul râzând.

Camil Popescu erà socialist...

Veneau cu planul întocmit gata. Socialiști
avem în toate orașele. Sub scutul lor trebuie
să călătoresc și să mă strecor în Moldova.
Sânt oameni de inimă, discreți, săritori. Dacă
nici ei nu mă vor scăpă, atunci înseamnă
că n'am noroc și nu-mi mai rămâne decât
să mă supun orbește soartei.

Voi plecà din București cu un căruțaș „so-
cialist“ până la Ploești. Voi fi înarmat cu
scrisori de recomandatie pentru toate ora-
șele. Tovarășii vor face tot ce se poate...
Mâine dimineață va veni căruțașul să luăm
înțelegere în privința plecării de-aici...

Căruțașul se chemà Grofu, un om foarte
oacheș și mustăcios. Hotărâsem să pornim
noaptea, ca să ajungem la Ploești de vreme...

Urmărirea nevestei mele, cel puțin pe față,
încetase. Erà însă foarte probabil că tot îi
mai supravegheau mișcărilor... Când a auzit
Tina că plec, și-a pus în gând să vie să mă
vază. A născocit o întregă țesătură de șirete-
nii ca să i se piarză urma. A luat o trăsură
și s'a dus tocmai în Dealul Spirei, unde s'a
încurcat prin câteva străzi. Pe urmă s'a ur-

cat în tramway și a mers până la gară. În casa unor prieteni s'a îmbrăcat în țigancă și a pornit pe jos, în papuci, spre reședința mea, cu o geantă la umăr. Iși înegrise și obrazii așa încât d-na Stelian văzând-o, eră cât p'aci să cheme servitorul s'o gonească.

După douăsprezece zile îngrozitoare, vedeam întâia oară pe Tina. Grija și emoțiile o slăbiseră, iar ochii îi erau arși de lacrămile vărsate. Câte a trebuit să îndure biata femeie din pricina mea! Strajameșterii, unguri, furioși, s'au ținut o săptămână încheiată pe urmele ei. Veneau în miez de noapte, cu revolverele întinse, o sculau din pat, mă căutau cu lumânarea, prin toate ungherele... Li puneau arma în piept să le spună unde sânt, căci ea nu se poate să nu știe. Voiau s'o convingă că sânt bărbat rău, fiindcă am fugit lăsând-o în mizerie cu copiii, și o sfătuiau că, de s'ar întâmplă să vin, să alerge îndată la dâșii să-i înștiințeze, căci va primi câte două sute de lei pe fiecare lună dela consulatul lor... Și, între ei, se îndemnau să mă împuște fără nici o vorbă, de m'ar găsi, și să raporteze pe urmă că m'am împotrivit... Sărmana Tina trebuia să asculte, să înghită și să plângă... Apoi noi încercări, cu agenți

civili... Ba din partea cutărui prietin, ba din partea cutăruia cunoscut veneà ștafeta grabnică să întrebe în taină unde sânt, căci s'a găsit un mijloc sigur de-a mă trece în Moldova... Toate vicleniile polițienesti erau mobilizate împotriva nervilor unei slabe femei...

Acuma, printre lacrămile revederii, tremurà o mulțumire adâncă. Va mai suferi până ce va aflà că am ajuns cu bine la liman, dar liniștea e pe drum, se apropie...

— Indată ce vei fi trecut să telegrafiezi, sub alt nume, să nu se întâmple să te ridice și de-acolo!... Vezi bine că nimeni nu-ți poate dà nici o mână de ajutor... Fii prudent!... Nu riscà!... Nu te gândi la noi!... Dacă se va putea, vom veni și noi după tine... Numai tu să fii acuma la adăpost, să scapi din primejdia aceasta...

Iși stăpâneà lacrămile, voià să mă încurajeze și în cele din urmă, se porni pe un plâns cu hohote. O chinuiau presimțirile, când bune, când rele... Erà în deosebi nenocită că nu-mi procurasem, pentru orice eventualitate, un bilet de identitate străin... Deabià am isbutit să o conving că, dac'ar fi să mă oprească undeva, apoi un act mincinos n'ar face decât să-mi îngreuneze soarta...

6

Noaptea târziu, m'am dus cu Stelian la Grofu, în fundul unei mahalale. Căruța eră în fața casei. Toți dormeau. M'am trântit și eu în fân. Mai aveam vre-o două ceasuri până la plecare. Ar fi bine să mă odihnesc puțin. Cine știe ce mă așteaptă mâine, poimâine?

Stăteam întins cu fața în sus în căruță. Auzeam sforăitul Grofului care dormea în curte, pe jos. Din grajd pătrundeă ronțăitul calului, când grăbit, când leneș. Ici-colea câte-un hămăit de câine, fricos; stăpânirea dușmană îi îngrozise; nici câinii nu mai îndrăzneau să latre în voe... Cerul eră vânăț închis, curat și ciuruit de sclipirea stelelor...

Mi se volburau în minte crâmpes de gânduri răzlețe, iar inima-mi eră plină de speranțe și de temeri. Sorbeam stelele din ochi de care nu voiă să se apropie somnul...

Niciodată nu mi s'a lămurit mai adânc sentimentul libertății ca în clipele acelea petrecute în tremurarea necunoscutului ce mă pândeă în vârful unei căruțe cu fân... Cerul înstelat mi se părea mai mândru ca totdeauna, înfățișându-mi largul nesfârșit al lumii peste care totuș omul e stăpân... Și mie vor să-mi răpească toată lumea aceasta, pe mine

vor să mă silească să îndrăgesc ceea ce mi-e urât și să urăsc ceea ce mi-e drag... Strângeam pumnii ca și când aș fi vrut să mă apăr cu orice preț împotriva celor ce vor să mă încătușeze...

Grofu deabiă se urni din culcuș. El nu părea grăbit deloc, și nici mișcat. Mocoși vre-un ceas până unse căruța, până înhămă calul, până drese o roată, până-și găsi biciul... Degeaba îl zoream; nu eșea dintr'ale lui... Apoi când să pornim, se luă la harță cu nevastă-sa și trebui să-i ascult mai bine de-un sfert de oră, cum își aruncă în șoaptă, ca să nu scoale vecinii, sudălmiile cele mai alese. Insfârșit se săturară amândoi și Grofu își scupă în palmă, învârti biciul și bufni, îndemnându-și calul:

— Hai, Lăstune!... Hi!...

GOANA

1

Calul mergea la pas, oricât îl îndemna Grofu, mai cu vorba, mai cu biciul.

— E orb de amândoi ochii—îmi spuse căruțașul—de-aceea nu aleargă. Altminteri însă e un cal prea bun. Mai ales la povară duce cât doi...

Când s'a luminat de ziuă am văzut că mârtoaga avea șoldurile strâmbe și coastele rupte.

— Numai de nu ne-am împotmoli pe drum cu armăsarul d-tale—zisei cam îngrijat.

— Lasă, domnule, îmi iau toată răspunderea—murmură omul puțin rușinat.

Dimineața ne-a bătut o răpăială de ploae de vară care ne-a pătruns până la piele. Pe urmă însă a început să ardă soarele și să se încingă o bujală ca în cuptor...

Am poposit de vre-o șase ori, am mers mai mult pe jos decât în căruță, dar spre seară am ajuns în Ploești.

— Bine că ne văzurăm aci—îmi mărturisî Grofu, clipind șiret. Tare mi-a fost frică să nu crape mârtoaga pe drum. De, spun drept, atâta cale n'am mai făcut niciodată...

Am tras la un han, Grofu mi-a luat geanta și am pornit îndată să căutăm pe Ghedeneanu-Jalea care aveà să-mi facă vânt mai departe. Il găsirăm, dar parcă într'un ceas rău. Citi scrisoarea mea, încreți fruntea, bâlbâi ceva încurcat și însfârșit îmi spuse că nu poate face nimic, că nu cunoaște pe nimeni care m'ar putea servi, că-i pare bine de cunoștință și m'ar găzdui la dânsul, dar are mosafiri... Cu tovarășul Grofu nici nu dădu mâna, încât acesta se simți adânc jicnit.

— Haidem, tovarășe—îmi șopti. Lasă că ne descurcăm noi mai bine singuri...

Afară apoi îmi spuse disprețuitor că Ghedeneanu-Jalea e un mormoloc fără voință și că e însurat cu o nemțoaică. Păcat că ne-am pierdut vremea cu dânsul.

— Dar cum rămân eu acuma?

— Răbdare și sânge rece—mă mângâie Grofu. Deocamdată mergem la han, mâncăm

și pe urmă lasă pe mine. Să-mi zici mie cuțu, dacă nu ești mâine la Buzău...

Am dormit la han. Nu prea împărtășeam încrederea tovarășului și mai ales mi se părea semn rău că din prima zi se încurcă soț cotelile.

— Uite cum facem—zise Grofu a doua zi dimineața. D-ta vrei să ajungi la Buzău teafăr, nu-i așa? Ei, eu zic că drumul drept e cel mai bun. Vii cu mine frumușel la gară, îți scot eu bilet, să nu se întâmple să fie vreun spion, și te pun în tren. Pot să-ți dau în scris că nimeni n'are să te supere... La Buzău apoi ai de-aface cu un tovarăș care mai bine moare decât să nu te servească...

În gară eră o îmbulzeală cumplită. Grofu se sbătea ca un balaur în fața ghișeului.

— Iute, iute, să nu plece trenul! mă zori când se văzù cu biletul în mână.

Pe linia întâi un șir lung de vagoane pline de soldați. Grofu se repezi la o ușă.

— Militar! Militar! răcniră câțiva dela geamuri.

— Arde-v'ar focul! murmură căruțașul cătrănit.

Trenul de Buzău eră gata de plecare. Grofu

îmi aruncă geanta într'un compartiment plin-plinut.

— Aşa-i că nu te-a mâncat nimeni? şopti dânsul zâmbind cu bunătațe. De-acù mergi sănătos! Noroc și izbândă!

Ii strânsei mâna. Rămase pe peron cu ochii la mine, niște ochi cumiști și blânzi. Trenul se urni gâfâind. Groful mai zise ceva, dar nu-l mai auzii. Ii zâmbeam însă cu o tresărire de inimă. Aici lăsam un suflet cald. Cine știe ce mă așteaptă mai încolo?

2

N'aveam adresa omului de încredere dela Buzău. Trebuiă să colind o serie de cafenele și restaurante, să întreb de Boiangiu... Intr'o cârciumă cu biliard îi aflai urma. Patronul era socialist, mușteriii socialiști și, firește, toți cunoșteau pe socialistul Boiangiu.

— Trebue să pice îndată—îmi zise cârciumarul frecându-și mâinile. Până atunci luați loc... Cu ce vă putem servi?

Toată lumea mă cântărea cu coada ochiului. Socialiștii români sânt foarte bănuitori și au oroare de străini, fiindcă în fiecare se poate ascunde vre-un spion de-al poliției, iar poliția li-e urâtă foc, și poate cu temei...

Boiangiu se nemeri tocmai să întârzie. Era un om voinic, cu urme de vărsat pe față, cu o mustață bălae bărbătească și cu niște ochi albaștri dulci, plini de căldură și de bunătațe. Purtă cravata roșie obligatorie. Toți îl iubeau căci îl primiră cu însuflețirea ce întâmpină deobicei pe omul simpatic:

— Să trăești nene Boiangiule... Ai întârziat Boiangiule... Uite, te așteaptă un domn!...

— Pe mine? făcù dânsul rotindu-și ochii prin odae.

Când mă zări, se apropie simplu, întrebător:

— Mă așteptați pe mine?

— Da, am o scrisoare pentru d-ta...

— Dela cine?

— Poftim și vezi... Explicațiile ți le voi da pe urmă...

Se așeză la masa mea, își scoase pălăria și citi scrisoarea cu mare luare aminte de vre-o două ori.

— Dela tovarășul Camil Popescu din București—murmură dânsul. Sânteți socialist?

— Nu. Sânt numai fugar.

— Tocmai, căci nu-mi aduc aminte să vă fi văzut pela club... Dar, mă rog, spuneți-mi ce doriți!...

Ascultă fără să mă întrerupă. Pe urmă tăcù, mă privi drept în ochi.

— Vom trece împreună—zise deodată hotărât. Acuma mă duc să-mi așez una-alta. Până atunci d-ta poți să te odihnești nițel. Hangiul o să-ți dea o cameră. Măine seară sântem la Iași...

Vorbì ceva cu cârciumarul, dădù câteva ordine unor tovarăși mai tineri cari pierdeau vremea în jurul biliardului, și apoi plecă grăbit.

Imi săltă inima. Omul acesta mă umplea de încredere. Simțeam că-și pune tot sufletul în joc, că astfel trebuie să isbutim...

Eram totuș nerăbdător. Stăteam pe spini. Cum să mă odihnesc? Intâi să mă văd dincolo, pe urmă odihna...

Pela vre-o cinci după amiazi, Boiangiu veni cu un geamantănaș în mână.

— Gata! zise dânsul. Plecăm...

— Dar cum?

— Cu trenul...

— Dar...

— Lasă... Lasă cum zic eu!

Imi luai geanta și ne îndreptarăm spre gară. Călătoria cu trenul mă înspăimântă. Doar tocmai de tren mă feream, unde lesne se putea

să întâlnesc vre-o mutră nepoftită care să mă nenorocească. Crezusem că vom merge cu căruța până la Focșani... Așa-mi închipuisem eu... Dar acuma eram în stăpânirea lui Boiangiu... Trebuie să-l urmez...

— D-ta stai aici să nu ne fure geamantanele până scot biletele—îmi șopti tovarășul.

Incepuse să mă sgâlțâie frica. Așteptarea în furnicarul de oameni erà pentru mine primejdioasă. Deabià în vagon m'am mai mulcomit.

— Până unde mergem?

— Lasă... pe urmă! făcù Boiangiu.

3

Nu pricepeam ce vreà tovarășul. Aveam bilete numai până la Râmnicul-Sărat. Dealtfel numai până acolo puteai merge fără o autorizație specială. În Râmnic însă stăpâneau austriacii. Cum mă duc eu chiar în mijlocul lor? E o nebunie. Și Boiangiu tace mereu, fumează și se gândește. Ce-o fi vrând?... Incercam să-l descos. Degeaba.

— Pe urmă, pe urmă! îmi ziceà mușcându-și buzele.

Controlorul erà un soldat german, bătrânatec, spân, cu ochi de veveriță. Ne-a perfo-

rat biletele măsurându-ne bine, dar n'a zis nimic.

Pe urmă văzui pe Boiangiu stând la sfat cu un frânar român, care întovărășia pe controlorul neamț.

După câteva stații rămaserăm singuri în compartiment. Frânarul veni și șopti:

— I-am spus, nene Boiangiule... Se face!

Atunci Boiangiu mă lămuri. Dăm câte-un pol controlorului german și mergem tihniți până la Focșani. Frânarul a fost mijlocitorul. Mai sânt vre-o doisprezece clienți într'alt vagon ca și noi. Neamțul face o daraveră bună și noi asemenea.

Peste vre-un sfert de oră controlorul veni, se așază pe bancă, mormăi ceva. Li întinserăm banii. Li vârî în buzunar, mai mormăi ceva, și trecu spre alt vagon.

— Ei vezi? zise Boiangiu. S'a învățat și neamțul... Ce nu face bacșișul!

Dincolo de Râmnic veni iar frânarul. Trebuie să ne înțelegem cum vom eși din gara Focșani care eră păzită de soldați, ca să nu poată trece nimeni fără biletele speciale convenite. Frânarul se însărcină să ne scoată el prin dos, firește în schimbul unui bacșiș, cu toate că eră prieten cu Boiangiu.

— Păcat că nu mergem noi până la Mărășești, că v'am trece dincolo ca părerea—suspină dânsul la sfârșit.

Vorba aceasta întărită pe Boiangiu.

— Adică de ce nu ne-ar trece cel care vine cu trenul din urma noastră?

— Vă trece sigur—zise frânarul. Numai să vă puteți urca la Focșani, c'acolo-i mai greu din pricina nemților. Altfel treceți sigur... Toți controlorii nemți fac afaceri d'astea. Au trecut așa sute de oameni și încolo și înapoi.

Se sfătuiră dânsii multă vreme: cum să facem, cum să dregem, să ne vedem chiar noaptea aceasta în Moldova?

— Eu zic să vă dați jos dincoace de Focșani, la o gară mai mică. Neamțul meu e prieten cu șefii de gară. Dânsul o să pună vorbă pentru d-voastră, iar șeful gării o să vă dea în primirea controlorului dela acceleratul care vine în urmă... Ia stați nițel să vorbesc eu cu neamțul!...

În curând se întoarseră amândoi.

— Bun, bun—bâlbâi controlorul. Io spun... șef de gară...

S'a și hotărât. Ne dăm jos la Copăceni și așteptăm acceleratul.

— Așa, domnule—respiră Boiangiu. Ce-i în

mână, nu-i minciună. Ce să ne mai trambălăm prin Focșani, când mâine putem fi la Iași? Ne mai costă câte-un pol și am scăpat ușor și fără bătae de cap...

Se înnoptase. Tovarășul fumă ca un turc, țigară după țigară. În întunec lumina roșcată a țigării îi desvăleă uneori fața care parcă mă îndemnă mereu să am toată încrederea. Și aveam chiar multă nevoie de un îndemn. Prea se precipitau lucrurile, prea ne legam soarta de toanele cutărui controlor necunoscut... În sufletul meu credeam că ar fi fost mai bine să ne strecurăm cu mai multă băgare de seamă, cu mai puțină îndrăzneală... Dar Boiangiu, prin siguranța și tăcerea lui, mă stăpâneă. Energia e cuceritoare...

4

Controlorul sări jos cel dintâiu la Copăceni și vorbi ceva cu șeful gării arătându-ne pe noi. Șeful zâmbi, dădù din cap de mai multe ori... Apoi trenul dispărù... Nu știu de ce mă întristai când rămaserăm pe peron singuri?

Dar șeful eră foarte amabil. Ne aduse o lampă în sălița de așteptare și ne spuse să

fim liniștiți că acceleratul vine peste vre-o două ceasuri...

Acum ne întrebam dacă controlorul va fi explicat bine șefului ce vrem? Căci altminteri ne-am încurcă urât... Ne învoirăm să oferim și șefului un pol ca să-l câștigăm definitiv.

Primii zâmbind, banii.

— N'aveți nici o grije... Se aranjează — zise dânsul cu mândrie.

Trecuse miezul nopții când sosi trenul. Șeful spuse câteva cuvinte controlorului și apoi ne arătă să ne urcăm în vagon.

— Ei, acu ce zici? triumfă Boiangiu. Așa-i că sântem în Moldova?

N'apucă să isprăvească vorba, când controlorul veni însoțit tot de un frânar român care cunoștea pe Boiangiu. Neamțul acesta era îndesat, roșcovan, cu o față sperioasă. Ne ceru permisul de trecere.

— N'avem—îi răspunsei eu trăgând cu ochiul.

Se făcù că nu bagă de seamă și ne ceru biletele.

— N'avem—repetai eu încercând să-i pun în mână doi poli. Tocmai de-aceea vorbisem cu șeful de gară să-ți spună că...

— Da, dar nu mi-a spus așa—făcù dânsul încurcat. Nu se poate fără bilet...

— Desigur. Dar dacă vrei d-ta, se poate — îi zisei cu o nouă sfortare de a-i dà banii.

Li erà frică și nu îndrăznea să primească.

— Eu nu pot—murmurà foarte zăpăcit. Dacă vă prinde, cad eu în belea... Fără permis nu merge...

Boiangiu explicà ceva frânarului care-mi făcea semne desperate să n'am grije că se învoește el cu neamțul. Până nu primea însă controlorul paralele, cum să n'am grije? De aceeași părere trebuie să fi fost și Boiangiu, căci deodată se întoarse către german și-i zise:

— Atunci n'ar fi mai bine să ne dăm jos la Focșani?

Controlorul asudase de zăpăceală. Banii îl ademeneau, dar și frica îl amenința și nu-l lăsa să se hotărască.

— Nu-i nevoie să vă dați jos—zise el clătind din cap. Acuma că sânteți aici, puteți merge până la Mărășești și acolo vom mai vedea...

Vrui să stăruiesc să ne coborâm, dar Boiangiu mă trase de mânecă și-mi șopti repede:

— Taci că se face!

Neamțul tot se mai perpeleă. Se uită la noi, se scărpină la ceafă.

— Dar să nu stați aici. Asta-i vagon special, cu prea multă lumină... Poate să vie cineva... Mai bine în clasa a treia... Sânt goale și întunecoase...

— Foarte bine zice dumnealui—sări Boiangiu. Lasă, domnule, că la Focșani trecem în clasa a treia...

5

Trenul alergă în bezna nopții ca un balaur furios. Eram singuri într'un vagon uriaș, fără o licărire de lumină. Tăceam amândoi. Așteptam. Și cu cât ne depărtam, cu atât ne svârcoleam mai mult pe băncile goale.

— Trebuie să ne dăm jos la Putna-Seacă—zisei eu deodată, cu toate că știam că între Focșani și Mărășești trenul nu se oprește.

— Taci că acuș pică neamțul—mormăi Boiangiu, dar fără obișnuita-i încredere în glas.

Aprindeam mereu chibrituri să mă uit la ceas: mai sânt patruzeci de minute, treizeci și cinci, douăzeci, un sfert...

— Ai să vezi c'o pățim—făcui eu iarăși, încercând să zâmbesc amar.

— Aș!... Curaj!... Nu lasă neamțul doi poli
—se încurajă Boiangiu.

Dar nu se arată nici barem frânarul român.
Cinci minute...

Și nu venea nimeni...

— Vezi? zisei îngrozit deabinelea. Acuma
ce ne facem?

— Trebuie să vie, că doar am vorbit cu
dânșii... N'avea frică!

Scosei capul pe geam. Se vedeau lumini
electrice. Soseam...

— Mărășești! auzirăm un glas străin, pre-
lung și parcă dușmănos.

Vagonul nostru eră la coadă și rămăsese
mai în întunerec.

— Haidem să ne coborâm — murmurai
spăimântat, pipăindu-mi geanta. Poate că iz-
butim să ne strecurăm și noi prin mulțime...

— Stai jos—porunci Boiangiu. Trebuie să
vie acuma... Să nu ne pripim!

Mă așezai iar pe bancă. In vagon parcă
se împânzise o groază ucigătoare. Se scurseră
câteva minute. De pe peron venea zgomotul
somonoros de voci amestecate, de pași gră-
biți, de strigăte scurte. Apoi deodată niște
pași grei care se apropiau.

— Vine controlorul—șopti Boiangiu triumfător.

Ușile vagonului se deschideau pe rând, iar un glas aspru, străin, duhnea când mai scurt, când mai prelung, dar mereu amenințător:

— Mărășești!

Ne urnirăm brusc amândoi... Eră un soldat german înalt care controlă vagoanele.

— Ah, am sosit! strigai eu ca și când ne-ar fi deșteptat din somn. Haidem, Boiangiule, c'am sosit!

Coborărăm și pornirăm grăbiți spre peron. N'apucarăm însă să facem nici zece pași când din urmă neamțul strigă parcă și-ar fi adus aminte brusc de ceva:

— Biletele!... He, he! Biletele!...

Ne făcurăm a nu auzi și mai merserăm puțin. Dar soldatul alergă după noi strigând într'una:

— Biletele!... Unde sânt biletele dvs.?

— Ce bilete, domnule? zisei eu supărat. Ia mai lasă-ne 'n pace!...

— Imediat să-mi arătați biletele, ați înțeles?

— Sânt la controlor, domnule...

Iar pornirăm... Neamțul însă se ținea acumă scai de noi.

— Cum la controlor?... Vreau să văd biletele!... Poftim încoace, poftim!

Nu se mai lăsă de noi până nu ne duse la subofițerul care controlă permisele de trecere.

— Domnii aceștia n'au bilete! raportă soldatul, foarte mulțumit că ne-a prins.

— Acuma n'am vreme... Treceți colo — zise scurt subofițerul, arătându-ne un colț, în odăița unde se înregistrau permisele. Vom vedea mai târziu ce-i cu d-voastră!...

Eră un bărbat voinic cu o înfățișare închisă, bănuitoare. Iși văzù de slujbă tacticos, aruncându-ne doar în răstimpuri priviri piezișe. Noi stăteam încremeniți, uitându-ne la fericiții care se vâlmășeau să scape mai repede de formalitățile plictisitoare. Nu mai îndrăzneau nici să vorbim. Deabiă din când în când îmi svârleam ochii la Boiangiu care își rodea furios și abătut mustățile.

Un maior român intră repede dând deoparte pe subofițerul german ce stătea în ușă. Eră curier.

— Domnule maior—îi zisei, oprindu-l desperat. Uite, ne-au oprit aici așa, fiindcă n'avem permise... Te rog, intervino d-ta să ne lase să trecem!... Poate că d-ta...

— Imi pare rău,—răspunse încurcat maiorul. N'am nici o putere... Aș face-o altfel cu dragă inimă...

Imbulzeala se potoli încetul cu încetul. O femeie bătrână, cu vre-o șapte legături cât ea de mari, fù cea din urmă...

— Ei, ce-i cu d-voastră?... Unde vă sânt biletele? ne întrebă atunci subofițerul frecându-și mâinele.

— Uite ce este, domnule—răspunse Boian-giu. N'avem bilete. Am venit crezând că se poate plăti și aici costul... Sântem niște bieți demobilizați, nevestele ne-au rămas în Moldova și vrem să ne ducem, să le luăm... Vai de capul nostru...

Subofițerul ne cântări lung din ochi, chemă pe conducătorul trenului pe care-l dojeni că nu ne-a arestat imediat, și ne trimise cu un soldat să plătim la casă prețul biletelor, în-treit... Ghișeul erà tocmai lângă cordonul de soldați români. De-atâta vreme nu mai vă-zusem dorobanți și azi...? Ce-ar fi oare să mă arunc deodată dincolo de cordon, pe teritoriul românesc?... Când sânt la un pas de mântuire, mă prăvălesc iar în prăpastie?... E îngrozitor!...

Odaia, în care se făcè controlul bagaje-

lor erà acuma pustie. O masă murdară și un telefon. Ușa ce dădea spre pământul românesc se zăvorâse. Un bec electric atârna din tavan, plin de praf.

— Scoateți tot ce aveți prin buzunare! ne porunci subofițerul.

Vre-o trei soldați ne-au cotrobăit prin gente, în vreme ce subofițerul ne cercetă cu deamănuntul toate hârțuliile de prin buzunare.

— Mâine dimineață veți fi trimiși înapoi la Focșani, să văză acolo mai bine ce-i cu d-voastră! murmură neamțul înapoindu-ne lucrurile. Până atunci veți stă într'o baracă...

Dădù ordin unui soldat să ne călăuzească. Toată gara se stinsese. Intunericul apăsă greu. Bâjbâiam și deabiă ne țineam pe urma soldatului.

Merserăm peste câmp, prin gropi și șanțuri, vre-o zece minute, până ce dădurăm de o baracă unde furăm primiți de o sentinelă. Înăuntru mai erau o grămadă de oameni care dormeau pe dușumele: prizonieri ruși, țărani, precupeți... Vântul se văită prin scândurile barăcii.

Erà ora patru și sentinela ne spuse că trenul spre Focșani pleacă la ora șapte. Incă trei ceasuri! Mă simțeam atât de istovit parcă

aș fi tras la jug. Groaza mă pătrunsese atât de mult că nici n'o mai simțeam. Numai o nerăbdare mare mă chinuia. De ce trece vremea așa de anevoe?

Uneori mi se părea un vis urât toată întâmplarea... Va să zică toate au fost în zadar, toate, toate... Imi venea să-mi smulg părul de necaz că m'am luat după toanele lui Boiangiu. Lui, firește, ce-i pasă? Cel mult o să-l amendeze și să-l trimită acasă... Dar eu, eu? De ce n'am fost eu mai prudent?... Acuma pe mine mă așteaptă moartea... Imi adusei aminte că citeam în ziarele austriace cum că, începând dela cutare dată, toți cei ce vor fugi din armată vor fi judecați sumar și împușcați imediat, spre a se pune capăt dezertărilor... Da, da, îmi aminteam limpede chiar niște reportaje senzaționale despre executarea câtorva nenorociți... Pot eu oare să scap mai eftin, eu care trebuie să fiu încondeiat cumplit, de vreme ce fusesem ridicat cu ordine speciale... Și toate acestea fiindcă m'am luat după capul altuia, în loc să-mi fi urmat planurile mele fără riscuri nefolositoare...

Acuma e de prisos orice părere de rău... Acuma s'a sfârșit... Cel puțin de s'ar isprăvi mai repede... Cât mai repede!

Dar ce greu trece vremea! Un minut... un secol...

Mă plimbam desperat prin baraca întunecoasă. Imprejurul meu oamenii dormeau, sus-pinau prin somn, își întindeau oasele... Chiar și Boiangiu descoperise un scaun fără spe-tează și ațipi îndată... Firește. El ce pierde?

Dar oare de ce nu s'a mirat deloc subofițerul când mi-a citit numele? S'ar putea să nu se știe aici nimic de fuga mea? Sau poate sânt atât de mulți fugari încât nici nu-i pot ține minte pe toți?... Sau poate poliția austriacilor n'are legături cu cea germană?... O, atunci înseamnă că norocul...?

Copilării!... Iar mă agăț de speranțe neroade... Iar?

6

La șapte veni un soldat să ne ducă înapoi la gară. Când eșeam noi din baracă, trenul trecea.

— Acum iar mai așteptăm... O, Doamne!

Pe peron, un ofițer german ne privi bănuitor și schimbă câteva vorbe cu soldatul.

— Să-i păziți bine că sânt primejdioși! strigă ofițerul, încruntat.

Furăm lăsați în odaia de control, singuri.

Doar alături se plictisea un militar printre niște registre unsuroase.

Așteptarăm vre-o două ore, apoi veni un subofițer care vorbea bine românește.

— Cu mine mergeți la Focșani... Plecăm la nouă, cu trenul de apă...

Boiangiu îmi spuse că trenul de apă e o locomotivă și un vagon cu butoaie în care se aduce apă dela Focșani.

Trenul de apă însă trecu în goană prin gară tocmai când subofițerul lipsea. A venit mai târziu și a făcut gălăgie mare, că asta-i obrăznicie, că trebuiă să-l aștepte mașinistul, că el nu permite d'astea... Pe urmă ne-a zis împăciuitor:

— Nu-i nimic... Plecăm la unu cu cellalt tren de apă...

Se împlineau douăzeci și patru de ore de când nu mâncasem nimic. În minte frământam mereu crâmpeliul de nădejde: ce-ar fi dacă nemții n'ar ști nimic?... Și fiindcă nimeni dintre cei de-aci nu-mi făcuse nici măcar o aluzie cât de slabă, speranța mea se întărea, se umflă... Cine știe? Poate că Dumnezeu n'are să mă lase?...

Eră vorba însă, chiar în cazul acesta, să găsesc o explicație plauzibilă: de ce am în-

cercat să trec fără permis? Cine n'are nimic pe conștiință, poate să ceară voe și... poate că îi se dă... Cel puțin așa este regula generală... Atunci de ce încercarea clandestină? Ce motiv m'a îndemnat să încerc o trecere neîngăduită?...

Imi chinuiam creerii și nu găseam nimic. O minciună isteată, potrivită m'ar putea scăpa, dacă... Firește, dacă nici la Focșani nu vor ști nimic despre pricina cea adevărată care m'a pus pe fugă... Firește...

Spre amiazi ne pomenirăm iarăș cu subofițerul de azi-noapte și mai ursuz.

— Scoateți încă odată tot din buzunare! bufni dânsul.

Ne puse apoi să scoatem și ghetetele, să ne desbrăcăm până la piele. Căută prin toate tiviturile hainelor, prin căptușeala încălțămintelor... Și pe urmă adună tot ce aveam în buzunare și le puse într'un plic galben. Vruî să protestez, dar mă oprî cu un gest:

— Dacă te întovărășești cu asemenea indivizi, suferă și d-ta urmările! îmi zise aruncând o privire ucigătoare lui Boiangiu.

Va să zică Boiangiu e vinovatul? Atunci aici într'adevăr nu se știe nimic despre mine.

Trebuiã să mă încredințez mai bine. Intrebați pe militarul din odăița de-alături:

— Mă rog, adică de ce ne învinovați de sântem tratați cu atâta asprime?

— Apoi dacă nu vă astâmpărați și vă apucați de spionaj? mormăi dânsul cu dispreț. Credeți că noi sântem proști?

Imi pãli iar nãdejdea. Dacă-i vorba de spionaj, atunci vor face cercetãri mai întinse și atunci nu se mai poate să nu afle tot... Degeaba mă încânt cu deșertãciuni. Soarta mea e pecetluitã. Nu mai e nici o scãpare...

Ușa care dãdea în partea româneascã erã zãvorâtã pe dinãuntru. Mă rezemai cu spatele în dreptul clanței și trãsei încet zãvorul. Trebuie să mai încerc odatã să fug, orice s'ar întâmplã. Când va eși militarul afarã, mă voi strecurã binișor pe ușã și... Li spusei și lui Boiangiu ce vreau să fac.

— Incearcã—rãspunse dânsul—dar bagã de seamã cã ai noștri sânt în stare să te deã iar pe mâna nemților!... D-ta nu ai avut aface cu lașitatea autorităților noastre... E de ajuns să se strãmbe un căprar neamț la ei, ca să se arunce toți cu burta la pãmânt...

Aveã dreptate. Când toatã țara e la chere-mul lor, cum ar îndrãzni cineva să mă apere

fățiș?... Mai bine să mă potolesc. De ce să-mi tai singur toate punțile, când norocul încă nu m'a părăsit?

Trenul de apă plecă iarăș și însoțitorul nostru iar sosi târziu.

— Să-i iă mama dracului—făcū neamțul. Plecăm cu trenul de persoane peste câteva ceasuri... Nu-i nimic...

Peste un ceas, trase în gară un tren nesfârșit, plin de demobilizați. Subofițerul veni găfâind:

— Mergem chiar acum... Ne cățărăm cum vom putea... Vreau să pot petrece și eu nițel în oraș, să profit de ocazie...

Mă bucurai ca și când m'ar fi dus la mântuire. Nimic nu e mai chinuitor ca nesiguranța.

Ostași gorjeni ne-au făcut loc și nouă. Ne compătineau. Intre dânșii parcă mă simțeam mai bine. Speranțe vagi mi se încuibară iarăș în suflet.

Trenul se urni scârțâind.

— D-voastră lucrați împreună cu austriacii? întrebai deodată pe germanul care ne însoțea. Nu mă mai putusem stăpâni. Voiam să aflū dacă nu nădăjduim zadarnic.

— Noi nu lucrăm cu austriacii, noi porun-

cim austriacilor—răspunse subofițerul cu trufie întinzând gâtul.

Soldații demobilizați cântau, chiuiiau...

Trebui să fac eforturi să nu mă amestec și eu în bucuria lor...

7

— Stați puțin, că mai am doi clienți,— ne zise însoțitorul când coborârăm în gara Focșani, și se întoarse într'o clipă cu doi turci jigăriți și speriați pe care-i dăduse jos dintr'alt vagon. Sânt niște foști internați și trebuie să-i predau comendurei austriace de aici—adăugă subofițerul. Dar nu vom zăbovi mult. Doar îi dau în primire și ne urmăm calea...

Asta înseamnă nouă clipe de primejdie. Cum se nemerește de trebuie să ne abatem tocmai pela austriaci? Deabiă îmi înfiripasem nădejdea și iată-mă iarăș în vârtejul amenințării. Mă uitam cu ură la bieții turci care veneau în urma noastră tândălind ca niște mânji flămânzi...

Intrarăm într'o curte largă. Dintr'o fereastră un strajameșter mustăcios întâmpină prietește pe subofițerul nostru, care-i întinse niște hârtii.

— Pe ceilalți nu-i lași aici? strigă strajameșterul râzând.

— Nu se poate... Ce-i mai de preț păstrăm noi—răspunse neamțul nu mai puțin spiritual.

Mi se ridică o piatră de moară de pe inimă când ne văzurăm iar în uliță.

— Noi mergem la comandantură? întrebai pe subofițer.

— Nu, nu... Eu vă dau în primire la poliția politică... Acolo se va hotărî unde vă trimite pe urmă...

Poliția politică eră, firește, o numire mai subțire a poliției secrete, instalată la întâiul etaj al unei case bătrânești. Găsirăm numai doi copişti militari care deabiă catadicsiră să ne primească. Insoțitorul nostru o șterse îndată, grăbit să tragă o beție înainte de a se întoarce la slujbă.

Eră de vreme încă. Trebuiă să așteptăm pe șeful poliției care nu obișnuia să vie decât pela cinci. Copiștii ne dădură voe să stăm în biroul lor și chiar să stăm jos pe scaune... Peste câteva minute însă veni un plutonier, se uită urât la noi, întrebă ceva pe un copist și apoi de odată se răsti:

— Afară, afară! Aici nu ne trebuie aseme-

nea indivizi! Așteptați în coridor!... Asta-i acumă, să vă dăm și fotoliuri!...

Eșirăm plouați. În coridor găsirăm un civil care fumă pe ascuns, împrăștiind fumul cu mâinile ca să nu se vază. Eră tălmaciul, un ovrei slăbuț, umil, necăjit. Ne descusù: de unde ne-au adus, pentru ce, cum, cine? Păreà o fire curioasă. Ne-am plâns de pacostea ce-a dat peste noi și el ne-a compătimit:

— Ce-are aface... Necazurile-s pentru oameni... Că doar n'ați omorât pe nimeni, ce Dumnezeu!... O să vă deà o amendă bună și gata... Dealtfel avem un șef foarte cum se cade... Norocul d-voastră...

Pe urmă ni se plânse și dânsul cât rabdă și îngHITE, dar n'are ce face, că dacă n'ar fi aici, l'ar luà la corvoadă. Și are mulți copii și sărăcie mai multă...

Nenorociții și năpăstuiții se compătinesc totdeauna, fiindcă simt suferința aproapelui.

Veni șeful... Trecù pe lângă noi ca și când nici n'am fi existat. Eră gras și îmbrobonat de sudoare, într'o uniformă strâmtă, cu capul rotund și pleșuv ca un glob de lemn.

— Acuș vă vine rândul... Aveți numai răbdare! ne șopti tălmaciul. Intâi să iscălească hârțile.

Intr'adevăr, peste vre-un sfert de ceas, tălmaciul mă chemă.

— E om bun și azi e în toane bune—îmi șopti introducându-mă.

Șeful desfăcuse plicul în care fuseseră strânse lucrurile mele din buzunare și răsfoia prin hârtulii. Mă chemă mai aproape. Avea în mână tocmai filele ce-mi rămăseseră de când încercasem să-mi omor vremea scriind în muzeul lui Stelian.

— Ce-i asta? întrebă arătându-mi o foaie.

— Un început dintr'o povestire ce am vrut s'o scriu... Am obiceiul să umblu veșnic cu hârtii de scris în buzunar...

Dădù peste altă filă scrisă.

— Dar asta?

Inghetai. Eră ciorna scrisorii pe care vru-sem s'o trimit prietenului la Iași. Dacă știe românește și o citește, sânt pierdut... Dar nu ezitai nici o clipă.

— E urmarea povestirei, — zisei fără zăbavă.

Nu pricepea românește și nici nu încercă să citească. Trecù înainte. File albe, numai albe... Le puse laoparte. Apoi căută în portofoliu.

— De ce ai încercat d-ta să treci în Moldo-

va fără permis? îmi zise apoi brusc, privindu-mă drept în față.

Avea ochii cercetători și pătrunzători, deși păreau puțin somnoroși. Simțeam că o clipă de șovăire îmi poate fi fatală. Asta-i clipa hotărâtoare... Și deodată mă pomenii vorbind liniștit, cu o siguranță care mă uimea pe mine însumi:

— Eu, domnule, sânt un fel de gazetar-poet... Dealtfel din hârtiile mele se vede... (Șeful puse mâna pe cartea mea de legitimație). Meseria mea e literatura. Dar acum am vrut să încerc o lovitură jurnalistică. Știți, desigur, că Parlamentul dela Iași are să se ocupe zilele acestea cu darea în judecată a fostului guvern... Iată momentul—mi-am zis. Ceva impresii vii, culese la fața locului, ar putea face senzație. Și atunci m'am hotărât să plec...

— Pentru ce n'ai cerut permis? Ți s'ar fi dat! întrerupse polițistul.

— N'am cerut fiindcă s'au cerut mereu din partea ziarului și mi s'a părut că ar fi însemnat un abuz să mai viu și eu... Dealtfel la București se spune că autoritățile germane dela Mărășești au dreptul să libereze permise

de trecere pentru câteva zile, în cazuri excepționale...

— Te înșeli... Nu au asemenea autorizație...

— Iată ce nu știam... Pe urmă, mărturisesc, nu voiam să știe nici directorul ziarului. Voiam să-i fac o surpriză... Am plecat deci cu bilet până la Râmnicul-Sărat, fiind hotărât să urmez călătoria fără bilet, să plătesc costul ulterior la Mărășești, să obțin îngăduința să trec și să dau lovitura... În loc de lovitura aceasta inofensivă, însă, m'am pomenit arestat și adus aici cine știe sub ce învinuire...

Minciuna, minciuna salvatoare, pentru care-mi rosesem creerii atâtea ceasuri în zadar, iată-o, trântită brusc, inspirată parcă de un înger păzitor!... Vedeam pe fața șefului că minciuna a prins. Când a auzit de darea în judecată a fostului guvern, a zâmbit chiar mulțumit... Politica orbește chiar pe un polițist! Credeă ce-i spuneam. Simțiam aceasta din felul cum ascultă, din întreruperile lui...

— Foarte rău ai făcut că te-ai expus la neplăceri inevitabile—zise dânsul apăsând butonul soneriei. Acuma nu sânt vremuri de lovituri gazetărești...

Plutonierul, care ne gonise din biroul copiștilor, intră.

— Intreabă la București, dacă acest domn mai este gazetar—zise șeful dându-i cartea mea de legitimație. Te expui astfel la tot soiul de bănueli—urmă apoi, după ce dispărură plutonierul. Să zici bodaproste dacă vei scăpa cu o amendă greă...

Incepù să scrie procesul-verbal...

Eră lămurit că nici aici nu se știă despre fuga mea. Se vede că fiecare dintre cutropitori lucrează cu poliția-i proprie fără concursul celorlalți. Altfel ar fi peste putință să nu aibă deloc cunoștință... Dar primejdia cea mare totuș acuma e în toi. Dacă șeful chiamă pe talmaci să citească filele, dă peste ciorna nenorocită și află tot... Cum am uitat-o, de ce n'am aruncat-o? Se vede că un blestem mă urmărește deaproape... Plutonierul vorbește la telefon cu Bucureștii. Acolo desigur se vor interesa, vor afla că am fugit din mâinele ungurilor.... Numai printr'o minune s'ar putea întoarce lucrurile în bine...

Tocmai când mă gândeam astfel, veni plutonierul.

— Bucureștii ocupat!

— Incearcă mai târziu!

Minunea ar fi dacă s'ar fi stricat de tot comunicația. Dar prea multe minuni râvnesc... Ca și când Dumnezeu numai grija mea ar avea-o în lumea aceasta.

Iscălii procesul-verbal și eșii. Tălmaciul chemă tocmai pe Boiangiu. Dintr'o fulgerare șoptii ovreiului:

— Iă seama, te rog, din suflet, dacă țe-o pune să citești hârtiile mele... E o scrisoare, o ciornă, între ele... Să-i spui că-i urmarea la o poveste începută pe fila întâi... Te rog! Nu mă lăsă!

— Am înțeles—murmură tălmaciul. Fii liniștit!

Din partea aceasta m'aș fi liniștit, dar telefonul cu Bucureștii!... Așteptam în coridor, plimbându-mă fără încetare și fără rost, simțind cum un spin de spaimă mi se înfige în inimă din ce în ce mai dureros. Deodată auzii soneria telefonului. Mă rezemai de ușă, să ascult, să-mi aflū osânda cu o clipă mai de vreme. Glasul plutonierului, aspru, sbârnâia deslușit:

— București... Da... Aici poliția politică! Focșani... (Nu înțelesei câteva vorbe, pe urmă, iarăș, foarte limpede:) Insemnați, vă rog: Remus... Lunceanu... Lunceanu... Da..., Dacă

mai este gazetar... E deținut aici... Bine...
Mulțumesc...

Peste două clipe plutonierul iese grăbit.
Il întrebai:

— A venit vre-un răspuns dela București?

— Încă nu... Trebuie să se intereseze... De
abia în două ceasuri o să ne comunice rezul-
tatul...

Două ceasuri!... Două veacuri...

Și Boiangiu nu mai isprăvea... Stăteam cu
ceasul în mână și mi se părea că minutarele
aleargă nebunește. De ce trece vremea acuma
așa de repede?... Dacă aș isbuti să scap de
aici înainte de-a veni răspunsul... Dacă...
Dacă...

Tălmaciul veni, într'un târziu, strălucitor:

— O să fie bine... Poftim înlăuntru!

Mai eră încă un ceas până să vie răspun-
sul dela București...

În biroul șefului, Boiangiu își strângea lu-
crurile.

— Uite și pe ale d-tale! îmi zise polițistul.
Numărați-vă banii... Să nu vă lipsească ni-
mic, căci pe urmă nu mai primesc reclama-
ții... Așa... Acuma veți fi conduși la închi-
soare, iar mâine dimineață veți merge la co-
mandatură unde vi se va aplica o amendă

severă ca să vă învățați minte altădată să mai încercați a trece peste regulamentele noastre...

Mâine dimineată! Va să zică dupăce va fi venit răspunsul... Va să zică nu mai e scăpare...

Și deodată începui stăruitor:

— Ar fi păcat să fim ținuți în închisoare o noapte întreagă pentru o vină atât de mică... Gândiți-vă că nu suntem derbedei. Am greșit, ne pedepsiți. Plătim amenda ce credeți că trebuie să ne-o aplicați. Dar de ce să ne mai aruncați și în temniță, să ne chinuiți?...

Șeful parcă se zăpăci o clipă.

— Regret și eu, dar n'am încotro... Eu nu potsă vă pedepsesc. Asta-i treaba comandanturii...

— Cu toate acestea, dacă ați vreă, ați găsi un mijloc. Sânt sigur... Gândiți-vă că sântem oameni și...

— Bine, dar acuma e preă târziu, chiar dacă ași vreă să vă ajut... Comandantura e închisă...

— Cu puțină bunăvoință s'ar puteă totuși găsi o modalitate să ne scăpați de rușinea unei nopți de închisoare. Destul că am petrecut o noapte într'o baracă...

— Insfârșit, să încerc... Deși nu cred...

Se înmuiase. Trecu în odaia plutonierului și învârti telefonul. Il auzirăm cum ceru comandantura. Nu răspunse.

— Am știut—strigă dânsul spre odaia unde eram noi cu tâlmaciul care ne făcea mereu semne că am avut noroc și care-mi șopti că nici nu l'a pus să citească hârtiile de care-i vorbisem.

Șeful ceru popota ofițerilor și chemă pe un căpitan.

— Alo!... Domnule căpitane, uite ce te rog... Am aici doi oameni cărora aș vrea să le dau drumul... Le-am făcut formele... Eu aș propune o amendă de câte cincizeci lei... Da, atunci încasez eu, iar mâine trimit banii împreună cu hârtiile... Da, foarte bine!... Pe-trecere bună!... Mulțumesc... Noi mai avem de lucru aici...

Veni zâmbind.

— Vreți să plătiți câte cincizeci de lei?

— Oricât, domnule, numai să scăpăm de închisoare...

— Vi se va da chitanță, și apoi chiar mâine vă cărăbăniți de-aici, înapoi la București... Ați înțeles?... Dar nu cu trenul, fiindcă n'aveți

permise... Pe jos, cu căruța, cum puteți..., Poimâine să nu vă mai prind pe-aici că-i rău!...

Acuma putea să sporovăiască. Bine că am hălăduit... Numai răspunsul dela București să nu se întâmple să sosească până ne face chitanțele... Mai este un sfert de oră... Și cât mocoșește copistul... Domnule... domnule... te rugăm... Slavă Domnului!...

— Mare noroc ați avut, spun drept—zise tălmaciul. Da-i șeful om bun... Norocul dvs...

— Ai fost om de inimă, domnule—îi răspunsei fericit. Îți rămânem recunoscători... Vrei să bem o bere împreună, după masă? Vrei, domnule...?

— Schaefer—complectă dânsul. Cu plăcere... Nu vă închipuiți cât mă bucur și eu c'ați scăpat bine și repede... Zău așa!...

Alergarăm pe scară ca niște năuci. Când ajunserăm în stradă ne făcurăm cruce amândoi de odată.

— Uf, Boiangiule, prin ce-am trecut! of-tai ușurat și cu puțină imputare.

Ne-am repezit de-adreptul la un birt. Eram morți de foame.

Mâncam cu lăcomie, ne uitam unul la altul, zâmbeam într'una și ne citeam în ochi bucuria.

— Am scăpat! O, Doamne, am scăpat! ne spuneau privirile.

Și Boiangiu îmi mărturisî că m'a crezut pierdut. Chinuri ca cele de aseară până acum, n'a mai îndurat niciodată. Desperarea mea tăcută îi zdrobea conștiința. Se simțea mai vinovat ca cel din urmă criminal, fiindcă el mă vârase în riscul acesta. Și mai ales tăcerea mea îl chinuia. Dacă l'aș fi ocărât, dacă l'aș fi înjurat sau măcar dacă i-aș fi făcut vre-o imputare, parcă tot s'ar mai fi răcorit. Dar eu tăcusem într'una... Și tăcerea, în clipele tragice când se hotărăște viața omului, e cea mai cumplită acuzare.

Tălmaciul veni mai târziu, dar nu se așeză la masa noastră.

Când isprăvirăm masa, se luă după noi. Ne duse într'o stradă mai dosnică și acolo mă trase deoparte.

— Știți că a venit răspunsul dela București? îmi zise posomorât.

— Da?

— Poate nici cinci minute după ce ați plecat d-voastră...

— Ei și?

— Spune că, adevărat, sunteți jurnalist, dar că aveți o încurcătură mare cu ungurii...

— Și ce-a spus șeful d-tale?

— Șeful meu e foarte cum se cade. A zis că asta nu-l privește pe dumnealui, că asta-i treaba austriacilor...

— Va să zică nu-i nici o primejdie?

— Asta nu pot să știu. Șeful eră azi în toane bune. Poate că până mâine se răsgândește. De, îți închipui și d-ta, oricât... Deaceea voiam să-ți spun să rămâneți aici noaptea asta, până mâine n'o să vă supere nimeni. Dar mâine să plecați cât mai de vreme, să nu se întâmple ceva... Paza bună ferește primejdia rea, vorba ceea... Pe urmă iarăși zic, să nu te întorci cumva la București, că imediat te înhață ungurii. Ascunde-te și d-ta prin Buzău sau la Ploești, până vom scăpa de danșii, că doar nu vor stă nici ei cât bolovanii pe-aici...

— Domnule Schaefer, ești un om de treabă.

Nu știu cum să-ți mulțumesc... Sânt sărac și eu... Dar crede-mă că nu te voi uita niciodată...

Ii strecurai câțiva lei. Ii primii rușinat.

— Vai de noi, domnule Lunceanu, atâta pot să zic și eu! murmură dânsul umil și plângător. Vai de noi, zău așa!...

CATASTROFA

1

— Ei, Boiangiule, acuma e rândul d-tale! îi zisei dupăce dispărù tălmaciul.

Tovarăşul clipi aprig, hotărât.

— M'am învăţat minte. De-acù lasă pe mine!

Dormirăm noaptea aceea la un cismar, tovarăş bun de-al lui Boiangiu. Vre-o zece proletari veniră să ne ţie de urât, să discute teorii socialiste şi să ne deă poveţe bune cum să trecem cât mai uşor. Nenumărate planuri au fost desbătute, dar nici unul nu ni se mai părea destul de sigur. Trebuiă ceva mai bun, ceva fără primejdie...

În mijlocul discuţiilor mi-am adus aminte că în Focşani am un prieten, om cu mare trecere. Cismarul mă duse a doua zi de dimineaţă la dânsul.

— Bine-ai făcut c'ai venit—îmi zise prietenul. Cred că am și găsit mijlocul... Hai-dem îndată!...

Mă însoți la biroul ofițerilor români, care funcționează aici ca să ușureze trecerea demobilizaților în teritoriul ocupat. Mă prezintă colonelului și-i povestii repede toată pățania mea. Colonelul, scurt și vânjos, foarte roșu la față, și cu multă bunătate în privire, murmură mișcat:

— Te trecem, te trecem, fii liniștit! Nu te lăsăm noi în mâinile ungarilor. Vă pun în legătură cu căpitanul Georgescu, băiat plin de inimă. Am mai trecut noi și câțiva ofițeri italieni, fugiți din captivitatea austriacă... Dar, știți, eu ca președintele comisiunii nu pot să mă amestec direct. Astea le fac băeții. Chiar dacă s'ar întâmpla un caz, care nu se poate întâmpla, să-i prinză nemții, răspunderea nu cade asupra întregii comisiuni... Ce vreți, așa am ajuns azi... Poate că Dumnezeu nu ne va lăsa multă vreme sub călcâiul dușman...

Căpitanul Georgescu era foarte tânăr, cu o mustăcioară neagră. Nu stătù pe gânduri nici o clipă. Sări cu entusiasm:

— Mergem, domnule... Chiar mâine plec

la Tecuci cu automobilul să iau dela gară pe maiorul Cazacu... Să fii la ora șase acasă la mine, în strada...

2

La cinci băteam la ușa căpitanului.

— Ești grăbit, ai? mă întâmpină ofițerul cu un surâs prietenesc.

— Imi arde pământul sub picioare, căpitane... De două săptămâni trăesc într'o groază continuă...

Chemă ordonanța. Imi aduse o tunică soldătească, o șapcă, o manta.

— Te îmbrac ordonanță și te pun lângă șofer... Bine că ești neras... Asta se potrivește tocmai bine... Nu-i nimic că hainele nu-ți vin. Ești mai în notă... Pantalonii nici nu-i nevoie să-i schimbi. Îți acoperi picioarele cu mantaua până ce trecem de barieră... De altfel automobilul nici nu oprește, așa că să-ți iasă din cap orice frică...

Mă privii într'o oglindă. Imi veni să râd:

— Parcă sântem în romane de senzație — zisei domol.

— În orice caz, mai bine să fii ordonanța mea câteva minute, decât să zaci în vre-o

temniță unguerească câțiva ani. Ce să facem dacă ne-a bătut Dumnezeu?... Dar toate astea-s trecătoare... Nu mai e mult... Sânt pe ducă! O să fie o prăbușire cum nu s'a mai pomenit de când e lumea...

Ii sticleau ochii. Atâta încredere nu mai văzusem, și atâta siguranță. Mă simțeam mic și păcătos în fața acestui credincios hotărât. Noi, cei de sub jug, n'am avut niciodată nădejdi atât de convinse. Noi credeam cu teamă și îngrijorare, credeam spre a ne înfrumuseța căderea și mai cu seamă pentru a ne ușura sufletul...

O cafea, o țigară, câteva vorbe simple și amicale, pe urmă:

— Ei, acum putem plecă! zise căpitanul scurt.

Automobilul porni... Iată-ne pe șoseaua dreaptă, netedă, mâncând pământul!...

Increderea mare este ca și credința oarbă: oțelește sufletul și mută din loc munții. Nici urmă de temere în inima mea, parcă mi-ar fi luat cu mâna orice grije. Glasul căpitanului e ca o sabie tăioasă și ocrotitoare. Acuma înțeleg cum pot alerga soldații în gura morții, fără șovăire, sub chemarea unei voințe vii.

— Iă seama, sântem pe pământ istoric și

glorios, îngrășat de sânge de eroi! îmi strigă ofițerul. Uite tranșeele!...

În față câmpia se înfundă într'o perdea de dealuri îndepărtate. Munții albăstreau în stânga, în zare, iar pe mâna dreaptă șesul se pierde presărat cu pomi, brăzdat cu linii de copaci cari însemnau drumuri și ape. Ne apropiam de Putna care șerpuiă nevăzută încă, în albia-i tăiată adânc... Automobilul își încetini mersul. Șoseaua era plină de răni deabiă vindecate. De jur împrejur frământat de gropi nenumărate, ca niște sfâșieturi însângerate, câmpul dormea sălbătic, copleșit de burueni și mărăcini, zdrobit de suferințe.

— Aici erau tranșeele nemțești... Pozițiile bateriilor le-am lăsat în urmă... A, uite colo una, aproape astupată...

Trecem podul deabiă reparat de peste Putna. Tremură sub greutatea mașinii. Pe malul drept șanțurile adânci erau păraginite.

— D'aci au pornit nemții la atac... Astea au fost pozițiile inițiale... Au trecut râul noaptea, sub ocrotirea întunericului și a artileriei, să ne surprindă... Uite și tranșeele noastre, pe cellalt țarm... Foarte bine mascate...

Nu vedeam nimic. Deabiă când am ajuns

în dreptul lor, am descoperit șanțurile pitite printre undulările malului... În dreapta însă, ceva mai departe, o ruină uriașă, zdrențuită, își plângea jalea spre cerul limpede al dimineții. Căpitanul îmi ghici gândul.

— Fabrica de zahăr... Au bombardat-o și au distrus-o când și-au dat seama că au pierdut bătălia... Răzbunarea lor!

Dela șanțurile de pe mal alergau înapoi brazde în zig-zag, ușoare. Arborii ce însoțeau șoseaua erau sfârtecați. Numai ici-colea câte o cruce timidă.

— Nemții și-au adunat morții și i-au îngropat pe urmă în cimitire speciale. Altminteri crucile ar fi mai dese... Ai noștri n'au putut ține piept aici, fiindcă dincolo de podul căii ferate rușii au fugit din luptă și ne-au descoperit spatele...

Incrucișăm drumul de fier. Cantonul e prăbușit, numai hornul stă drept, sfidător. Copacii sânt mai deși. Șoseaua șerpuește printre grădini, apoi deodată iar se întinde ca o panglică cenușie.

— Acuma trecem pe unde au fost oprii... Mărășeștii!—zise căpitanul cu un glas moale, mișcat.

Mi se strânse puțin inima. Sirena automo-

bilului începù să tutue. Uite baraca în care am petrecut ceasurile cele grozave! O barieră închide calea... Un soldat neamț aleargă să facă drum. Imi trag șapca mai pe ochi puțin. E sentinela cu care stătusem de vorbă eri noapte. Nu-i văzusem fața bine... O, e bătrân, milițian. Salută foarte respectuos. Dar sirena sună într'una... La vre-o sută de pași altă barieră; alt german o dă laoparte și stă țeapăn, cu mâna la cozoroc... Încă una... Mașina trece în goană nebună... Un dorobanț se arată cu arma la umăr. Sântem la bariera românească...

— Oprește! strigă șoferului căpitanul și comunică un ordin sentinelei.

Ochii mi se umplură de lacrimi. Imi venea să țip de bucurie. Aș fi vrut să spun o vorbă de mulțumire ofițerului. Dar simțeam că glasul mi-e înecat de emoție. Mă uitai înapoi. Câtă suferință am lăsat în urmă!

— Ei, ești mulțumit? zise căpitanul cu un râs cald. Acuma să mai poftească cineva să te prindă!

3

Aproape o zi întreagă fusesem în gara Mă-rășești și totuș nu putusem vedea nimic în

afară de odaia în care îmi cântăream despe-
rarea.

Automobilul făcù un ocol și ajunse tocmai în dosul clădirii gării. Pe peron nemții leneveau, căscau, întocmai ca acum două zile. Uite subofiterul care-mi făcuse perchezițiile, uite-l și pe cel ce m'a însoțit înapoi la Focșani... Se uită lung la mașina care aleargă veselă și nepăsătoare. O îngrămădire de cruci albe, îngrădite cu sârmă ghimpată, se află chiar lângă gară. Șoseaua se strecoară printre mormane de ruine. Nici o casă nu e întreagă... Pe aici a trecut furia războiului... Viața însă începe să-și croiască drum. Printre dărâmături se deschid dughene cu de-ale mâncării, oameni mulți se frământă să înnoade iar firul acolo unde l'a rupt războiul...

În mijlocul câmpului oprim și leapăd hainele salvatoare...

Douăzeci de minute... Tecuci!...

Sânt uluit. Parc'aș fi coborât într'o lume nouă... Sărăcia și suferința își arată rănile la fiecă pas, dar oamenii, oamenii ca și când ar fi mai mândri... Dincolo umblam mereu cu capul plecat, vorbeam numai în șoapte, ne strecuram ca să nu facem nici umbră, nici șgomot. Cleștele vrăjmaș a îngălbenit fețele,

a umilit sufletele, a zdrobit mândriile... Aici toți au privirea dreaptă și sfidătoare, toți au glasul cald și înălțat, și toți sânt români...

Cum schimbă împrejurările pe oameni! Și ce repede!...

Intâlnim pe maiorul Cazacu care-mi strânge mâna cu putere, zicându-mi:

— Aici ești acasă! Bine-ai venit!

Pe urmă iată-mă în trenul lung, cu geamurile sparte, cu vagoanele hodorogite, înfățișând suferințele uriașe ale unui popor viteaz, răstignit în așteptarea învierii mântuitoare... Stăteam în fereastra compartimentului îmbrățișând cu ochii pământul ce se mlădiă în goana trenului...

Se face seară când ajungem la Iași... Orașul, însemnat prin mii de lumini electrice, îmbie o panoramă duioasă de basmuri...

Pretutindeni oamenii în uniforme militărești, tocite sau mai bune; chiar și femei multe umblă în haine făcute din stofe de uniformă... Parcă toată lumea aceasta a luptat, a suferit și nădăjduște împreună, într'un singur gând.

— Aici sânt acasă! îmi zic cutropit de emoție, rotindu-mi privirea în toate părțile.

A doua zi întâlnii câțiva din prietenii pribegi... M'au înconjurat și m'au copleșit cu întrebări... Amănuntele cele mai neînsemnate din viața de dincolo îi interesau. O parte din sufletul tuturor rămăsese doar acolo...

Zeci de inși m'au descusut și tuturor a trebuit să le povestesc din fir în păr toată viața mea petrecută sub apăsarea dușmană, căci dintr'însa înțelegeau lesne viața tuturor. Și toți ziceau la sfârșit:

— Mult ați suferit... Poate chiar mai mult ca noi... Și când te gândești că aici ați fost ocărăți și priviți ca spioni și trădători!...

Zâmbeam. Imi aduceam aminte clipa când mi s'a spus că m'a înjurat Iorga, durerea aceea cumplită, cea mai cumplită... Acuma, aici, după toate zilele înfricoșătoare, prin care m'am târât, simțeam limpede că dintre toate suferințele, aceea a fost cea mai ucigătoare. Și-mi ziceam că mai bucuros aș muri, decât s'o mai îndur vre-o dată...

Mi se părea totuș că în sufletul celor mulți roade o amărăciune grea, abia stăpânită. Prin zâmbetele ce voiau să fie vesele parcă străbătea o jale mare, jalea speranțelor sfără-

mate, peste care s'a așternut o resemnare usturătoare.

Au trecut multe zile până ce m'am așezat în lumea aceasta, atât de nouă pentru noi cei oropsiți. Și cu cât mă potriveam mai mult, cu atât descopeream mai lămurit resemnarea aceea înfricoșătoare. Mulțimea părea ca omul care a scăpat dintr'o primejdie mare, gol, prăpădit, zdrelit, și care nu se mai gândește decât să-și ducă viața înainte, oricum, numai să trăiască. Pumnul dușman părea că și aici apasă în văzduh și împovărează inimile. Pretutindeni o alergare disperată după permisele care să îngăduie oamenilor să meargă acasă. Dincolo ne revoltam când auzeam câte umilințe se impun celor ce vin, și strângeam pumnii și scrâșneam dinții. Aici parcă nu se mai sinchiseau de d'astea. S'ajungă acasă cât mai curând, asta eră tot ce mai doreau. Pe urmă fie ce-o fi... Gurile mai sbierau încredere, dar sufletele parcă n'o mai simțeau... Mândria rămăsese pe fețele tuturor, în inimi însă se încuibase amărăciunea, nedumerirea...

Sântem la fel cu toții, îmi ziceam aproape rușinat. Se întâmplă aici aproape întocmai ceea ce s'a petrecut când au venit nemții:

s'au schimbat oamenii de azi pe mâine. Istoria noastră de umilinți și imputări veșnice ne-a înmuiat firea, ne-a îndoit spinarea. La noi invaziile au fost evenimente obișnuite. Oamenii au fost nevoiți să se dea când cu turcii, când cu grecii, când cu rușii... Azi eră unul mai tare, mâine cellalt. Și veșnic am fost împărțiți în tabere: o parte cu unii, alta cu alții. Când rămâneam singuri, ne uneam parcă numai pentru a ne despărți iarăș când veneau noi cutropitori... Istoria formează popoarele după chipul și asemănarea ei. Ce să facem dacă istoria ne-a fost mamă vitregă?...

Puțini erau cei cu credința dârză, neînduplecată, dreaptă ca lumânarea, cei cu încrederea și 'n gură și 'n inimă deopotrivă de fierbinte. Pasiunea acestora însă eră atât de puternică încât umplea tot cuprinsul țării, trecea peste hotare. O respirați pretutindeni și simțeau că-i așa de vie că o singură scântee poate s'o aprindă, s'o facă să fâlfâie iar uriașă chiar în inimile care azi sânt obosite de suferință. Numai ceasul izbăvirii să vie mai curând...

5

Ceasul se apropiă dealtfel repede. Colosul de fier găfâia sub loviturile grele. Acum câteva luni bombardau Parisul cu tunul-minune; alergau îmbătați de speranțe spre inima lumii; azi se svârcoleau din ce în ce mai convulsiv; sângerează din mii de răni, se prăbușesc văzând cu ochii...

Ce bine mă simțeam aici! Uitasem toate suferințele celor doi ani, toate primejdiile. Aici mi se părea că libertatea se răsfață în aer. Mă miram de cei ce se plâneau, cu toate că baionetele dușmane nu se vedeau. Aici puteai să-ți arăți cel puțin nădejdea, să te mândrești cu ea, s'o alinți... Aici îți dădeai seama că ești acasă, în țara ta... Și ce mare mângâiere e simțământul acesta! Ceiace n'au îndurat ocrotirea vrăjmașului nici nu pot pricepe...

Gazetele nu puteau spune mai nimic. Amenințarea de peste Siret le înăbușea glasul. Dar veștile bune veneau pe aripile vântului, pătrundeau în toate casele pe ferestrele deschise, se strecurau prin pereții cei mai puternici.

— Bulgaria s'a prăbușit... Turcia capitu-

lează... Revoluție în Austria... A abdicat Kai-
zerul... Republica germană... Nemții imploră
pacea....

Oamenii se desmorțeau. Parcă s'ar fi tre-
zit dintr'un somn otrăvit. Fețele se luminau
din zi în zi, începeau să strălucească de o
bucurie care așteptă doar clipa să izbucnea-
ască. Amărăciunea din inimi se prefăcea...

Amărăciunea... Da, da! Aici e pricina. De
aici pornește...

Se prefăcea într'o poftă stranie de nerăb-
dare. Umilirile trebuiau răsplătite, întoarse.
Dinte pentru dinte.

Și atunci a început...

Incet, încet! Să păstrez șirul! Trebuie să-l
păstrez!... De-acuma nu mai e mult... Se sfâr-
șește tot... Și ce sfârșit!...

6

Amărăciunea s'a întors spre Siret, spre cei
ce au suferit toate chinurile. Se pare ciudat?
Cu toate acestea...

Cu cât se apropiă mai mult ceasul, cu atât
simțeam parcă o răceală împrejurul meu.
Dintru'ntâi, n'am vrut s'o iau în seamă. Mă

sileam să mă conving că-i o închipuire bolnă-vicioasă a mea. Dar frigul se întetea mereu. Din amănunte se închegau sloi de ghiață.

Ce-i asta? îmi ziceam din ce în ce mai des și mai îngrijorat.

Oamenii cari până eri îmi zâmbeau prietenește de departe, azi o luau pe cellalt tro-tuar când mă zăreau sau se făceau că nu m'au văzut deloc. Prieteni buni, cari se înduioșaseră de suferințele mele, clătinau din cap acuma, păreau îngrijorați și deabiă găseau două-trei vorbe să-mi spună, și chiar acelea în fugă, ca și când s'ar teme să nu-mi des-tăinuiască ceva.

Ce-i asta? Ce-i asta? îmi sfărâmam creerii îngrozit.

Incercam să găsesc explicații și... găseam. Am suferit totdeauna de un exces de scrupulozitate. Poate că am fost uneori ispitit de o ușoară manie a persecuției. Privirile oamenilor mi s'au părut dușmănoase sau indifere-nente sau pornite, chiar când au fost bine-voitoare. N'am știut să mă lipesc trecând peste amănunte... Acelaș lucru trebuie să mi se întâmple și acuma...

Acelaș lucru?... De ce acuma?... De ce nu ieri?...

Amărăciunea...

Și răceala îmi dărdâia sufletul, mi-l sfâșiă. Simțeam lămurit cum mi-l taie în bucăți dureroase, cum se întinde mereu, cum mă cuprinde cu ghiare veninoase... Zadarnic căutam s'o biruesc cu fierbințeala inimii, s'o smulg cu nepăsare sau cel puțin s'o învăluesc cu veștmintele bucuriei mari ce râvnea să mă stăpânească... Zadarnic!

O frică rea mă luase în brațe, mă strângea, mă strângea, mă strângea...

O să mă înăbușe...

Umblam pe stradă speriat, cu ochii veșnic în dibuirea unui sprijin care să mă înalțe deasupra valurilor amenințătoare. Mă sfiam să mă mai întâlnesc cu oamenii, căci în toate privirile mi se părea că mă îngheață aceeași răceală cumplită. Și totuș singurătatea mă tortură mai crâncen. Când toată lumea tresaltă de fericirea pe care ai așteptat-o tu ca o mântuire, cum să stai deoparte?

Am să înebunesc...

Apoi într'o zi, sânt tocmai două săptămâni de-atunci, o zi de Marți ca și astăzi, am intrat în vorbă mai deaproape cu un prieten. E avocat și bohem. Are mai multă clientelă ca bohem decât ca avocat. Dar e o fire dreaptă,

cinstită, francă, serioasă. Și, dintr'una într'alta, i-am mărturisit starea mea ciudată, poate ipocondria mea chinuitoare.

— Vrei să-ți spun adevărul? mi-a zis prietenul, cu o privire adâncă.

— Ți-l împlor, oricât ar fi de aspru...

— Atunci ascultă... Presimțirile tale, ca să zic așa, nu sânt deloc ipocondrice. Ai o situație nespus de rea aici. Acesta-i adevărul. Se vorbesc despre tine lucruri îngrozitoare. Numai a suta parte dacă ar fi adevărate, și încă ar fi de ajuns să te pună pe gânduri.

— Spune-mi tot, tot!

— Tot nu-ți pot spune, fiindcă nici eu nu știu tot. Ceeace știu am auzit întâmplător. Mie nu-mi plac vorbele și fleacurile. În lume însă astea au căutare. Va să zică umblă vorba, o spune toată lumea, care te cunoaște, sau nu te cunoaște, că tu ești trimis aici de nemți...

— Eu? De nemți? Dar bine, tu nu știi cum am fugit, cum mi-am scăpat deabiă viața?

— Știu, precum știu și alții. Dar lumea nu vrea să creadă. Lumea zice că toată fuga a fost o înscenare dibace, ca astfel să poți pătrunde mai lesne în toate cercurile de-aici, și să-i ții în curent pe dușmani cu cele ce se

proectează, să le arăți pe aceia ce le sânt prieteni adevărați sau vrăjmași ireductibili...

— Va să zică spion? îl întrerupsei cu glasul tremurând.

— Cam așa-cevã — făcù prietenul.

— Și lumea crede?

— Dece n'ar crede, când tu însuți îi dai motive...

— Ce motive?

— Ce motive! Asta-i o întrebare cinică. Iartă-mă, dar altfel nu știu cum s'o calific. Când cinevã umblă zilnic pela biroul german de-aici...

— Asta-i o minciună îngrozitoare!

— Cum minciună, când sânt oameni care te-au văzut intrând. Sânt chiar prieteni de-ai tăi. Unul și-a însemnat numărul birjei care te-a dus la legația nemțească.

Mă apucase o emoție spăimântătoare. Imi tremură sufletul din mine. Invinuirea asta de-o nedreptate revoltătoare mă îngrozeã.

— Iți jur că nici nu am văzut măcar casa unde stau nemții! Jur, jur pe tot ce crezi că mi-e sfânt! Sânteți înfricoșători!... Vreți să mă ucideți! Nu-i adevărat! Nu-i adevărat!

Prietenul se uitã mirat la mine. I se pãreã

poate curioasă înfățișarea mea, atât fusese de convins că învinuirile ce le auzise erau drepte.

— Da, dragul meu, la urma urmelor se poate să nu fie adevărat... Dar atunci de unde au pornit svonurile acestea?

— Sânt absurde, omule! Absurde! Pe mine, dacă m'ar prinde, m'ar spânzura, nu pricepi? Dece nu vreți să pricepeți?... Atunci cum să am eu legături cu ei?...

Avocatul mă privi iarăș lung, clătină din cap, apoi deodată reluă:

— Uite, eu te cred... Cred că ești sincer... Eu, dealfel, totdeauna te-am apărat cât s'a putut, puțin, nici vorbă. Mi s'a părut că nu ești capabil să fii ceeace se spune că trebuie să fii... Dar, în aceeași vreme, recunoaște însu-ți că toate aparențele sânt împotriva ta. Și lumea judecă după aparență totdeauna... Tu, transilvănean, ai rămas totuș în teritoriul ocupat, ai așteptat venirea dușmanului. Asta înseamnă că nu ți-a fost frică de el, ceeace iarășî înseamnă că aveai motive să nu-ți fie frică. Ce motive? Aici e întrebarea. Unii vorbeau așa, alții altfel, dar toți se uneau într'un gând: trebuie să fi avut legături cu dânsii... Se poate, firește, să fi rămas de nevoie

sub nemți. Eu unul nu tăgăduesc. Dar atunci urmează întrebarea: cum de nu te-au desco-perit, cum de nu ți-au făcut nimic, cum de te-au lăsat chiar să mai și scrii?... Nu vezi cum vin toate aparențele să te osândească? Cum adică, deabiă după un an și jumătate să se trezească ungerii, să afle că ești acolo și să te urmărească? E, în orice caz, ceva bizar la mijloc. Sau organizația dușmană a fost tembelistă, sau ești vinovat... Iar dacă ești nevinovat, atunci ești o victimă, dar o victimă care și-a meritat soarta...

— Tu ce crezi? i-am zis mai liniștit.

— De, eu...

Șovăi. Ii pusei repede altă întrebare:

— Dece însă schimbarea aceasta deabiă acuma? Dece nu atunci când am venit aci?

— Asta-i foarte simplu. Atunci încă nu se știă ce va fi azi. Atunci majoritatea eră pe punctul de-a pierde încrederea. Și, în ase-menea împrejurări, oamenii sânt lași. Iși zi-ceau că tu ești cu cei mai puternici și deci îți arătau zâmbete. Azi lucrurile s'au întors. Și furia s'a dublat... Și începe să izbuc-nească...

Toată ziua aceea am rumegat vorbele avo-catului. Au avut un efect straniu asupra

mea. M'au potolit. Și, încetul cu încetul, răceala s'a topit. Siguranța te întremează. Acuma cel puțin știam. Nu mai aveam aface cu un dușman necunoscut. Și nu-mi mai eră frică.

După câteva ceasuri râdeam de toate svonurile care, când le auzisem, mă înspăimântaseră. Sânt nerozii—îmi ziceam. Niciodată minciunile n'au trai lung. Azi le spune unul-altul. Mâine însă se vor risipi, ca niște bășici de săpun. Lumina nu poate rămâne sub obroc. Imi trebuie doar răbdare...

Apoi să mai vedem dacă minciunile sânt într'adevăr așa de răspândite și de crezute cum spune prietenul-avocat, care se cam înrudește cu Gasconii...

Și seara m'am repezit și am scris nevastei mele, m'am plâns, m'am indignat... Ea îmi va trimite mângâierea, ea care mă iubește cu adevărat... Poate singura ființă care mă iubește...

7.

Ușurarea a fost numai aparentă. Voiam să zâmbesc nepăsător, să mă conving că avoca-

tul mi-a spus fleacuri, să fiu mândru și să mă ridic deasupra clevetirilor, să nu bag în seamă noroiul ce mă stropește de pretutindeni... Pe când însă mă sileam astfel, inima mi se svârcolea ca o turturică rănită de moarte. Și toate eforturile voinței mele nu erau în stare să-i aline suferințele...

Dealtfel de fapt toate mângâierile mele se sfârșeau printr'un fel de refren, care era și temelia lor: nu se poate ca lumea să nu simtă bătăile sufletului meu, nu se poate, nu se poate... S'o fi găsind câțiva ușurateci care mă bârfesc, dar de astea n'am să mă sinchisesc. Lumea cum se cade, lumea care mi-e dragă, lumea pentru care am pățimit, spre care mă mână inima, nu mă poate respinge. Lumea aceasta trebuie să mă iubească întocmai cum o iubesc eu, trebuie, trebuie...

Sfioasă, nelămurită, și amenințătoare își căută drum în creeri o întrebare veninoasă: dar dacă-i adevărat, dacă lumea nu te vreă? Nu voiam să răspund. Și întrebarea revenea mereu, din ce în ce mai nemiloasă, mai ascuțită: dar dacă...? Când mă chinuia prea mult, îmi ziceam vag:

— Atunci voi muri și voi scăpa de toate întrebările...

O, Doamne, pe-atunci încă nu credeam că mă voi putea hotărî, că va trebui să mă hotărăsc... Pe-atunci mai aveam speranțe, și, când mai ai speranțe, nu poți lua nici o hotărâre mare...

Eră nevoie să mai vie alte lovituri, mai mici și mai mari, să-mi deschidă ochii, să-mi mulcomească șovăirile, să-mi ucidă nădejile.

Și au venit...

Un gazetăraș, lung, deșirat, anemic, mă luă de braț și-mi zise:

— Tu știi cât țin la tine... D'aia vreau să-ți spun o murdărie ce-o colpotează Popovici pe socoteala ta...

Popovici este părintele tuturor compromisiurilor. Foarte vioi și inteligent, suferă însă de atrofia simțului moralității. Ziarist, inginer, artist deopotrivă de gălăgios. A înjurat pe nemți până ce i-au astupat gura cu câteva zeci de mii; pe urmă a ocărât pe ruși și a izbutit să câștige alte multe mii; astăzi e mare naționalist și socialist și regenerator, și, fiindcă are bani, se bucură de vază, ca toți oamenii cu bani în țara noastră.

— Ce colpotează? întrebai cu un zâmbet ironic, amintindu-mi fără să vreau multiplele schimbări la față lui Popovici.

— Asmuță pretutindeni lumea împotriva ta și te face spion austriac—zise gazetarul indignat. Adineaori nu m'am putut răbdă și l'am repezit de s'au mirat toți...

Eram sigur că prietenul i-a bătut în strună lui Popovici, dar îi mulțumii pentru apărarea-i generoasă. La urma urmelor părerile astea, ale acestora, nu mă dureau. Dacă lumea s'ar lăsa dusă de nas de alde Popovici, atunci n'are ce să-mi pară rău că mă înlătură pe mine, care, oricum, sânt mai bun.

Intâmplarea mă puse față 'n față, chiar în aceeași zi, cu Popovici. Veni la mine râzând foarte amical, ca totdeauna.

— E adevărat că tu te-ai însărcinat să-mi scoți numele de spion pe-aici? îi zisei în loc de bună-ziua.

Avu o ușoară tresărire, ca și când s'ar fi mirat că am aflat. Dar imediat se reculese, își reluă zâmbetul prietenesc și răspunse, bătându-mă pe umăr:

— Ei, și ce-are aface? Am auzit și eu dela alții... Așa vorbesc oamenii... Chiar boanghinele tale mi-au spus...

— Care boanghine? întrebai cu aceeași voce simplă.

— Ei, care!... Boanghine, dragă... Tu nu

știi ce-s boanghinele?... Mi se pare că și Repezeanu mi-a spus...

— Și nu te gândești că-mi sdrobești viața cu asemenea...

— Ia fugi de-aici cu prostiile!... Dar de mine câte nu se vorbesc?... Ei și?... Ești de-atâta vreme în țară și încă n'ai învățat că la noi nimeni nu se poate compromite!... Va să zică încetează cu sentimentalismele!...

Iar mă bătù pe umăr și râdea atât de liniștit parcă ar fi fost vorba cel mult de un băț de chibrit care nu vrea să ià foc...

Deabia peste un ceas m'am gândit că trebuia să mă revolt, să-l iau de guler... Eră preă târziu... Ș'apoi cum să mă revolt când omul e atât de blajin, când îți spune verde că e vorba doar de o bârfeală nevinovată, cel mult răutăcioasă. În loc să fiu ocărât c'am scos un volum de poezii proaste, sânt hulit că... Așa este moda astăzi. Și nimănu-i nici prin gând nu-i trece că sânt ocări cariucid... Nimănu-i...

Pe Repezeanu îl cunoșteam numai din vedere. Cum l'am întâlnit, l'am și oprit:

— Domnule, d-ta spui că eu sânt spion?

Făcù un pas înapoi. Se așteptà probabil să-l lovesc.

— Am auzit și eu vorbindu-se—murmură dânsul privind-mă mereu gata de apărare. Dar lumea câte nu vorbește?...

Lumea. Lumea. Lumea.

Nu mai simțeam nici durere, nici indignare, nici tristețe. Incetul cu încetul însă o scârbă mare de viață mi se furișă în suflet. Umblai toată seara pe străzi, printre mulțimea sgomotoasă, lacomă de petreceri și de trai. Vedeam cum se sbate viața pretutindeni, grăbită, egoistă, nepăsătoare. Auzeam glasurile aspre care parcă toate se sileau să acopere conștiințele, să arunce uitarea peste suferințe, să cheme viitorul cu tainele lui nepăsătoare... Alte ori sărbătoarea vieții mă fermecă și mă ademeneă; acuma mă umplea de îngrijorare, de resemnare...

Când speranțele ți se nărue, rând pe rând, ce preț mai poate avea viața?

Când viața te doare, moartea e o tămăduire...

8

Acuma cinci zile poetul Munteanu s'a abătut pela mine. M'am bucurat când l'am

văzut că intră în odăița-mi sărăcăcioasă. Mi se pareă că aduce dragostea vieții.

Am schimbat vorbe goale care ascund gândurile inimii. Eu așteptam căldura sufletului său să mă desmortească și el îmi dădea numai banalitățile indiferente, îmbrăcate în haina prieteniei.

Nici un dușman nu e în stare să te lovească atât de crunt ca un prieten bănuitor. Și Munteanu venise să mă ispitească.

Am băgat de seamă îndată cum îi alunecă ochii prin toate colțurile, lacomi să prindă ceva ce să-i întărească bănuelile.

— De ce-ai venit, prietene! i-am zis în cele din urmă. Din prietenie sau...?

— Am trecut pe-aici și am vrut să văd cum stai—zise Munteanu rece, fără să mă privească.

— Atâta tot?

— Atâta tot—făcui iar, dând din cap. Și pe urmă adăugă, ca un polițist: Tu ce faci toată ziua? Cum trăești?

— Intr'o veșnică așteptare, dragul meu... Aștept clipa în care...

— Toți o așteptăm...

— Nimeni mai mult ca mine... Nimeni! Înțelegeți? Nimeni!...

— Da... cred... Și cu toate astea lumea nu te crede...

— O, lumea... Dar tu, cel puțin, mă crezi? Tu, căruia mi-am deschis tot sufletul, care-mi cunoști durerile?...

— Cred... Și cu toate astea lumea... Ei, Doamne... Lumea...

Iar lumea. Veșnic lumea.

Pe urmă am eșit împreună... Am vorbit de altele. El erà nemulțumit în suflet că n'a aflat nimic; pe mine mă înăbușeau sfărâmurile vieții...

Intâlnirăm pe profesorul Eftimescu și Munteanu se despărți repede.

Eftimescu mi-a fost totdeauna un sprijin mare. În ceasurile grele mi-a sărit într'ajutor, în năzuințele mele mi-a călăuzit pașii. E o inimă într'adevăr cuprinzătoare, un temperament energetic, o fire deschisă, dreaptă.

După câteva cuvinte, Eftimescu se făcù brusc foarte serios și-mi zise:

— Ce-i cu d-ta? Ce sânt toate svonurile cari te înconjoară?

— Le-am auzit și mă chinuesc. Ce vrei să fac?

— Cu toate astea trebuie să faci ceva... Trebuie să înțelegi că lucrurile nu pot rămâne

așă. Eu, care țin la d-ta, știi prea bine, mă înspăimânt. Aș vrea să te ajut și nu știu cum. Singur d-ta trebuie să găsești mijlocul să te descurci...

— L'am găsit—răspunsei domol. Mă voi descurcă. Fii sigur. În curând mă voi descurcă pe deplin...

— Mi-ai luat o piatră de pe suflet. Ți închipui că eu nu dau nici un crezământ neroziilor. Dar este lumea care acuză și judecă. Și lumea e suverană. Imi pare bine că nu urmezi pilda altora, a celor nepăsători... Pentru un suflet delicat, înțelegi, calomniile sânt mai usturătoare...

— Da, da... Usturătoare...

— Dealtfel ești voinic și niciodată nu te-ai speriat de greutate. Cu atât mai mult acum, când e vorba de...

— De viața mea toată!...

— Da, cam așa... Deaceea sus capul și înainte!

— Înainte!... numai înainte... Ce-a fost în urmă e praf și cenușă. Și înainte ce este? Cine poate să știe?

— Omul trebuie să lupte. Mai cu seamă omul ales. Dacă ai fi un nimic, nimeni nu te-ar lua în seamă, nici un vrăjmaș nu te-ar po-

negri. Tocmai de-aceea trebuie să dobori piedicile, să-ți desteliniști drumul, să poți stă drept în fața tuturor... Cei chemați sunt totdeauna bine înarmați...

— Da, cei chemați da...

Atunci am înțeles lămurit ce am să fac, cum am să mă descurc.

Chiar în seara aceea am găsit revolverul...

DE CE?

1

Și totuș mai aveam o nădejde. Și pânăce nu s'a stins nădejdea aceasta, cum aș fi putut porni pe drumul cel mare?

Pe urmă ce grea e despărțirea!

Cinci zile și cinci nopți am cântărit, am chibzuit, am căutat. Și nimic nu s'a ivit. Nici o altă eșire. Nici una.

Am mai fost în situații împovărate, când m'am crezut în marginea prăpastiei. Dar totdeauna a intervenit iubirea salvatoare. Numai iubirea întreține viața, o întărește, o încurajează să poarte jugul. Un bob de iubire e ca uleiul peste flacăra muribundă: înviorază...

Te poți apăra de un dușman văzut, dar împotriva dușmăniei nelămurite nu există apă-

rare. Când te izbește cineva în față, ai puțința să ripostezi; când loviturile sânt în aer, invizibile și totuși otrăvitoare, lunecându-ți printre degete mereu și totuș lăsându-ți răni cumplite în suflet, atunci ești nevoit să-ți scalzi inima în lacrămile durerii, să primești săgețile și să nu le poți smulge din carne.

În clipa când lumea s'ar personifica, aș putea-o sgâlții până ce și-ar mușcă limba. Asta ar fi descurcarea cea mai bună.

Dar lumea e o vorbă. E Popovici și Repezeanu, și Munteanu, și Eftimescu și gazetarul, și sutele și miile de guri împreună. Fiecare în parte nu înseamnă lumea, pecândi toți împreună sânt lumea, ceva deosebit, îngrozitor, fără de care nimeni nu poate trăi, pe care trebuie s'o iubești și chiar o iubești fără să vrei.

De câte ori nu am vrut să trec peste ea? Nu pot. E mai tare ca mine. O iubesc cu toate că ea mă urăște, poate tocmai fiindcă mă urăște. Dacăș vreă să mi-o rup din suflet, cu ea împreună mi-aș sfâșiă și sufletul.

Lumea nu cercetează, nu vreă procese lungi. O bănuială, oricât de neroadă, îi ajunge. Și când i-a intrat ceva în cap, nu mai e în stare să-și schimbe părerea, chiar dacă-și

dă seama că e piezișe. Osânda ei e definitivă. Ii plac victimele, mai ales când sânt ale ei. Suferința o înveselește, o îngrașă.

Acuma s'a năpustit asupra mea. Miile de brațe nevăzute m'au cuprins, miile de ghiare îmi sgârie inima, îmi varsă sângele... Și ea se îmbată de mulțumire. Svârcolirile mele o distrează...

Când mi-am găsit revolverul, am știut ce vreau. Dealtfel în sufletul meu începuse să se lumineze din clipa schimbării la față a lumii. Și iată, acuma flacăra arde vie, copleșitoare...

Mi-am cercetat cu deamănuntul toată viața în ceasurile acestea tulburi. Și m'am convins că soarta mea a fost pecetluită demult. Am rătăcit în lume fără nici o țintă hotărâtă. Ambițiile mele se fereau de ambițiile altora, în loc să le încrucișeze și să le zădărnicească. Am avut veșnic numai începuturi de luptă și totdeauna m'am dat bătut când am văzut că e vorbă de o împotrivire mai stăruitoare. Eram un învins printre cei ce se războiau chiar cu morile de vânt, numai să aibă iluzia că sunt învingători.

În viață înaintează cei energici și hotărâți, iar eu am fost chinuit de neconținute șovăiri.

La fiecare pas ezitarea îmi stânjeneà mersul. Și gândindu-mă mereu să aleg calea cea mai bună, am ajuns să pornesc mereu pe poteci nenorocoase.

Șovăirea e cel mai mare păcat în viața omului. Hotărârea cea mai neroadă e de mii de ori mai bună. Șovăirea îți roade judecata până ce ți-o întunecă și ți-o strâmbă. O clipă de ezitare dă rămă o țară, o lume întreagă. Cum să nu doboare deci un biet suflet slab și obosit?

Dacă în noaptea aceea, când mi s'a lămurit primejdia, n'aș fi șovăit și n'aș fi început să cântăresc probabilitățile, azi n'aș căută cu înfrigurare să sfârșesc rândurile astea înainte de răsăritul soarelui... N'aș fi îndurat frământările groazei în București, n'aș fi suferit amenințarea fără răgaz, n'aș fi purtat în spinare umilința robiei și nici acuma n'aș fi ținta săgeților otrăvite... N'aș fi... N'aș fi... Tot ce n'aș fi sau aș fi pornește dintr'un simplu „dacă“... De un „dacă“ atârnă soarta omului... Dacă! Dacă!...

Șovăirea m'a stăpânit până'n ultimul ceas. Ieri înainte de amiazi ea a fost mai tare ca mine. Mă făcea să mă gândesc la compromisiuri. De vreme ce sufletul meu e ca floarea

spinului, alb și neîntinat, ce-mi pasă de palavrele altora? Cu aceiași nedreptate m'ar putea scoate ucigaș... și tot așa n'aș avea nici o apărare. Invinuirile absurde te dor atât de spăimântător că-ți înăbușe glasul.

La prânz însă am primit scrisoarea... O am și acuma în fața mea, cu slovele svârlite în pripă, muștrătoare și ademenitoare. O așteptasem. A fost stropul care face să se reverse puhoiul. Un pasagiu mă privește într'una, de când am început scrisul, mă pândește parcă și mă îndeamnă. E dela Tina mea. E răspunsul la plânsorile mele... Și ea pune înaintea pe „dacă“ Și ea...

„Dacă ai fi plecat atunci, cum te-am rugat și te-am implorat, ce bine ar fi astăzi... Nu trebuia să te gândești la noi. Numai la tine să te fi gândit. Dacă m'ai fi ascultat“...

Până aci am citit. Restul nu mă mai interesează. Nici nu vreau să-l știu. Voi sfârși, dar nu-l voi citi... Numai la mine să mă fi gândit... Dacă m'aș fi gândit numai la mine... Dacă m'ar fi uitat șovăirea... Dacă... dacă... Ce afurisit este cuvîntelul acesta!

Atunci îndată am încărcat revolverul...

2

Uite sfârșitul! Uite-l colea, lângă minel... Pun mâna pe el și e rece ca pielea năpârcei. Așteaptă. Mă așteaptă...

De multe ori am privit în față moartea și niciodată nu mi-a fost frică. Mai frică mi-a fost totdeauna de viață. Moartea e punctul care sfârșește fraza vieții. Numai viața chinuște pe oameni. Moartea îi tămăduiește.

Cel ce moare de bună voe e un călător istovit de drum, dornic de odihnă. Nu vrea să știe ce a lăsat în urmă, nici ce-i ascunde ziua de mâine. Numai odihnă, odihnă... Balsamul sufletului este odihna...

Acuma îmi dau seama ce mărunțișurisânt toate durerile vieții. Deabia acum... Nu mai sânt ele care mă ispitesc să caut odihna cea mare. Nu, nu! Ce însemnătate poate să aibă în fața veșnicului mister, că Popovici și Repezeanu și Eftimescu și toată lumea crede sau nu crede o nerozie, născocită în mijlocul suferințelor, când învinuirile sunt cu atât mai mângâetoare cu cât se înmoaie în mai multă otravă? Ce însemnătate?... O cât de ridicoli sânt oamenii! Numai acum văd limpede cât sânt de ridicoli!...

Omul are nevoie de milă și numai de milă. Singură mila poate să-l îndemne și să-l ademenească să tragă jugul vieții până la capăt, fără a-i simți prea cumplit povara...

Niciodată nu mi-am avut inima mai ușoară, mai împăcată, mai senină ca în clipa aceasta. Mai am câteva minute până ce mă va învălui întunecul și totuși nici o părere de rău și nici o dorință nu mă tulbură. Este pentru întâia și ultima oară când sufletul nu mi-e ispitit de nici o speranță. Și ce sigur e omul fără nici o speranță. Imi vine a crede că speranțele sânt pricina tuturor nefericirilor omenești.

Scrisoarea, ucigătoarea ultimei speranțe, și-a înlănzit privirea. Nu mă mai pândește, nu-mi mai spune nimic. Chiar pasagiul, care m'a infuriat, dormitează inconștient, ca și când ar fi înțeles că și-a pierdut puterea asupra mea.

Omul hotărât e cel mai puternic...

A sosit ceasul...

Uite zorile!... Imi bat în geam.

Nu mai bateți! Nu mai bateți!

Sunt gata...

Pe stradă trec chemări de goarnă. Știu.

A sosit victoria...

Altă dată cum mi-ar fi tremurat inima de

fericire!... Acuma nici victoria nu-mi tulbură
seninătatea... Chiar victoria unui neam ce pre-
țuește în fața morții? Cât prețuește?... Ex-
sistă oare mai mare victorie ca moartea?

Altădată aș fi dorit cu dorință mare să-mi
scald ochii în lumina trandafirie a zorilor
mari!... Acuma nici o lumină nu mă cheamă.
Acuma întunerecul mă strigă...

Mă strigă...

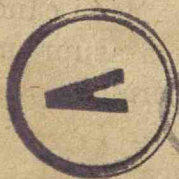
Vin, vin!...

Dece n'o mai fi rece revolverul?... Pun gura
țevii la tâmplă și nu e rece. Mângâi trăgaciul
și nu e rece...

Acuma o apăsare ușoară mă mai desparte...

Acuma sânt pe pragul dintre două lumi...

Acuma...

SFARȘIT

VERIFICAT
2007

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ „CAROL I”
BUCUREȘTI

VERIFICAT
2017